

ЗАСНОВНИКИ:
Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника
та ТОВ «Антросвіт»

Головний редактор
Валентина Rogozinska

РЕДАКЦІЙНА РАДА:
Н.М. Бібик, д. пед. н.
Г.В. Бітківська, к. пед. н.
А.І. Богосвятська, к. філол. н.
О.І. Бульвінська, к. пед. н.
Є.М. Васильєв, к. філол. н.
М.С. Вашуленко, д. пед. н.
В.В. Гладішев, д. пед. н.
Р.Б. Голод, д. філол. н.
А.І. Гурдуз, к. філол. н.
С.Ю. Дітькова, к. пед. н.
С.О. Жила, д. пед. н.
З.В. Кирилук, д. філол. н.
Ю.І. Ковбасенко, к. філол. н.
І.В. Козлик, д. філол. н.
М.Г. Кудряцев, д. філол. н.
І.В. Лімборський, д. філол. н.
А.М. Мартинець, к. пед. н.
Т.П. Матюшкіна, к. пед. н.
В.М. Назарець, к. філол. н.
Д.С. Наливайко, д. філол. н.
О.М. Ніколенко, д. філол. н.
Р.Р. Петронговський, к. пед. н.
А.Л. Ситченко, д. пед. н.
О.В. Слоньовська, к. філол. н.
К. В. Таранік-Ткачук, к. пед. н.
В.М. Тихомиров, д. філол. н.
С.І. Хороб, д. філол. н.
Р.Ш. Чілачава, д. філол. н.
Л.М. Шкаруба, к. філол. н.

Методисти:
К.Н. Баліна, Н.І. Белей,
О.П. Борківська, О.О. Гузь, Л.С. Зіневич,
І.О. Ткач, І.А. Хроменко, І.Г. Ціко

Відповідальний секретар
Ірина Мокреєва

Видавець
Дмитро Лебедь

Веб-сайт: www.zl.kiev.ua
099-153-69-60

E-mail: antrosvit@ukr.net

Індекс видання 90230

ЗМІСТ

Редакційна вітальня

«Будуймо містки між дитячими серцями і вчительським».
Ексклюзивне інтерв'ю **Ольги Чоловської**. 2

З досвіду роботи

Ольга Чоловська. Урок мовою серця. 5

Педагогічна хроніка

Анатолій Дзик, Ольга Чоловська. Методичні дегустації.
Компетентний учитель – сучасному учневі. 6

Матеріали семінару

Алла Іващенко. Міні-воркшоп «Істина в діалозі»
(вивчення п'єси Г.Ібсена «Ляльковий дім»
з використанням прийомів вітагенного навчання). 10

Марина Вітко. Персоніфікація природних сил у творчості
Гарсія Лорки (на прикладі поезії «Romance de la Luna Luna»). . . 12

Олена Ходюк. Літературна студія – простір для творчості. . . 16

Науково-практична конференція

Людмила Юлдашева. Свято, яке завжди з нами. 18

Методика і досвід

Вікторія Турянця. Світоглядні та естетичні погляди
Ш.Бодлера у збірці «Квіти зла». 20

Конкурс «Педагогічні смаколики»

Світлана Дячок. Педагогічні смаколики від Світлани Дячок. . . 24

Юлія Желізо. Ключики до дитячих сердець. 26

Марія Юрчишина. Від особистості письменника –
до особистості учня. 28

Інна Сорока. Таємниці, сховані у філіжанці кави. 31

Валентина Полякова. Гештальт-завдання
на уроках зарубіжної літератури. 40

Атестація вчителя: шлях до майстерності

Маріанна Палчей. Тривога за руйнування духовних цінностей у
новелі Рея Бредбері «Усмішка». Образ Тома, його динаміка. . . 46

9-й клас – на відмінно!

Ольга Гузь. Орієнтовне поурочне планування для 9 класу
Уроки № 29-33. 50

На 1 обкл. – переможниця фотоконкурсу «Ми любимо зарубіжну
літературу!» (I місце) – Шевченко Крістіна, учениця 6 класу
Покровської ЗОШ I-II ст. Полтавської обл.

Коментар до світлини: Захоплююсь Ассоль! Вона переборола
всі труднощі, які випали на її долю, бо мала мрію, до якої напо-
легливо йшла, прагнула всім серцем. «Якщо віриш, казка
оживе!» – стверджує Олександр Грін. Що це насправді так, я
переконалася на власному досвіді. Упродовж року ми з мамою
чекали на повернення тата з АТО. І ось нарешті це сталося.
Мій татусь, учасник бойових дій, повернувся додому.
Сподіваюся, що віднині він буде завжди поряд, і вже ніщо не
зможе розлучити нас. Нехай здійсняться і ваші заповітні мрії і
нехай завжди буде мирним небо над нами!

«Будуймо містки між дитячими серцями і вчительським» Ексклюзивне інтерв'ю Ольги Чоловської

Дорогі читачі, сьогодні до нашої редакційної вітальні ми запросили постійного автора часопису **Ольгу Сильвестрівну Чоловську**, вчителя-методиста зарубіжної літератури Борщівської ЗОШ №2 Тернопільської області. З останніх її публікацій хочеться особливо відзначити яскравий матеріал «Парадоксальні шедеври» (за віршами в прозі Оскара Уайльда) (№1, 2017), розробку блискучого відкритого уроку «Стежка до себе в лабіринтах долі» (за творами Річарда Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон» і «Единственная») (№4, 2016), вражаючий захід для підлітків «Замить до юності. Літературна дегустація» (№ 7-8, 2017). Розробки автора глибокі, змістовні, вишукані. Всі вони залишають у душі читача глибокий слід. Про Ольгу Сильвестрівну хочеться сказати словами Василя Сухомлинського: це Вчитель, який серце віддає дітям.

Ольга Сильвестрівна є членом міжрегіональної творчої групи вчителів-словесників «Ключ до слова». Нещодавно на Борщівщині відбулась незабутня зустріч цих талановитих одностудців, яких об'єднує любов до Слова. Про цю подію, а також матеріали педагогів ви прочитаєте у цьому числі журналу. Тож давайте ближче познайомимось із нашою гостею, вчителем від Бога та надзвичайно щирою Людиною – Ольгою Чоловською.

Шановна Ольго Сильвестрівно, розкажіть, будь ласка, про своє коріння, сім'ю. Хто прищепив Вам любов до літератури, а можливо, і допоміг у виборі професії?

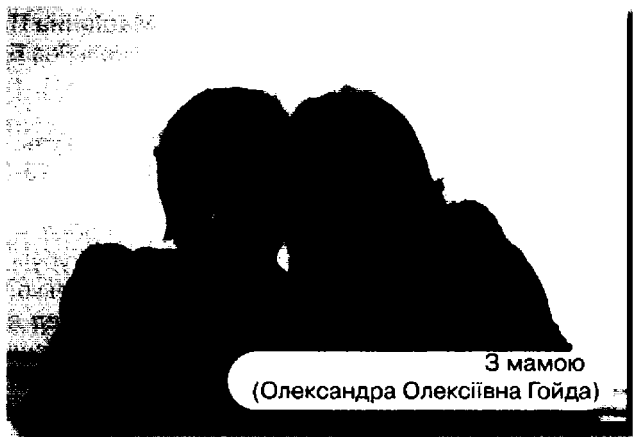
Батьки повинні дати дітям коріння і крила. Наші батьки дали нам і те й друге. Корінням для нас був батько, його не стало, коли ми з сестрою ще навчалися в школі (6-7 клас). Але ми відчували його присутність всюди. Мама для нас створила ідеал батька, а знайомі й незнайомі нам люди тільки стверджували, що він таким і був. Батько був автоінспектором. Його немає вже більше 40 років, а я й тепер часто від літніх шоферів чую, що такі люди, як він, люди рідко трапляються.

А крила від Мами. Вона була учителем від Бога. Ми були маленькими, коли мама стала директором Будинку піонерів. Наше дитинство вона зробила кольоровим. Тепер розумію, наскільки це важко

було фінансово, але вона не упускала жодної можливості, щоб показати нам з сестрою світ. Подорожі, екскурсії, фестивалі, огляди, змагання, табори. Ми побували майже у всіх республіках. Бачили туркменські гори, вкриті цвітом диких тюльпанів, купались у підземному Бахарденському озері, бродили по льоду замерзлого Балтійського моря, ходили по під високим снігом у лісі під Сиктивкарком, вболівали на скачках наїзників у Киргизії, гостювали на вірменському весіллі, підкоряли перевали Кавказу і

Карпат... А вдома була розкішна бібліотека. Мама багато читала, дуже любила поезію. Часто розповідала про дідову бібліотеку, яка згоріла в роки війни разом з їх будинком, про бабусині ролі в самодіяльному театрі. Любов до книг саме звідти. А вибір професії... Мені здається, ми й не вибирали. Хотілося бути таким вчителем, як мама, творчим, неспокійним, активним.

З мамою
(Олександра Олексіївна Гойда)

Не можемо обійти увагою Ваше захоплення вишивкою. Ви справжня майстриня! Власноруч хрестик за хрестиком створюєте неповторні твори мистецтва – картини, ікони, рушники, сорочки. Від кого Ви успадкували цей талант? Хто ще у Вашій родині знається на цьому мистецтві? Що найбільше Вам подобається вишивати?

У нас всі вишивають. Бабуся Катя обшивала все село і прикрашала усе вишивкою; бабуся Юля

навчила нас робити гердани з бісеру; мама все життя шила, вишивала, плела гачком; ми з сестрою з першого класу почали вишивати. Мама зберегла наші перші вишивки. Коли вчила, пояснювала: «Дивись, це так просто». А раз просто, то ми й не сумнівалися, що зможем. Чоловік робив мені всі мережки, поки не зайнявся куванням. Сестра і донька вишивають майже професійно. У сина лише одна закінчена самостійна робота – черепашка ніндзя. Він вишив її, коли моє життя було під загрозою, приніс у реанімацію і сказав, що вона мене врятує. Тепер це мій «ангел-охоронець». Люблю вишивати все. Це насолода, коли під твоїми руками поступово вимальовуються квіти, відблиск води, обличчя. Не люблю тільки чорної нитки в кольоровій вишивці. Якщо чорна, то тільки вона, тоді виходять розкішні роботи. Напевно, це відголосок Борщівської брендової вишивки в мені говорить.

Ольго Сильвестрівно, Ви надзвичайно глибока, духовна, добра людина. Не дивно, що маєте багато друзів й однодумців по всій країні. З Вами так приємно спілкуватися! Про Вашу гостинність знаємо не зі слів. Багато людей кажуть, що так, як зустрічають на Тернопільщині, не зустрічають ніде. А що для Вас означає справжня дружба?

Що Ви цінуєте в людях насамперед?

Дружба – це коли душа прикипає до іншої людини, і коли через певні обставини відриваєш її, стає дуже боляче. Можливо, тому у мене друзів не так багато. Ціную справжність, уміння мовчки долати труднощі. Люблю оптимістів, світлих людей. Подобаються самодостатні, професіонали. Захоплююсь тими, хто працює з насолодою. Поруч з такими є шанси все життя вчитися, самовдосконалюватися. Останнім часом Бог дарує мені безмежну кількість саме таких людей. Мимоволі почала згадувати імена тих, кого можу сьогодні назвати своїми справжніми друзями. А їх, виявляється, не так вже й мало, тих, чия дружба дорожче понад усе. Я цілком свідомо не хочу називати імен і прізвищ, але впевнена, що багато із тих, хто прочитає ці рядки, посміхнуться, знаючи, що це про них сказано.

Ви сповідуєте ідеї гуманної педагогіки, берете участь у фестивалях та семінарах, присвячених цій темі, проводите майстер-класи. Розкажіть, будь ласка, як ідеї гуманної педагогіки вплинули саме на Ваших учнів, які позитивні зміни Ви бачите, як це позначилося на їхній успішності.

Гуманна педагогіка, на моє переконання, – це педагогіка майбутнього. Вона кожного учня бачить

успішним, талановитим. Місія вчителя – допомогти дітям відкрити в собі ці таланти, знайти своє місце у житті, щоб бути щасливим. Коли зустрічаю своїх колишніх учнів, перше, про що запитую, чи вони щасливі, чи знайшли в житті те, що приносить істинне задоволення. А потім вже – де навчаються, чи працюють. Приємно, коли вони розповідають про себе і посміхаються. Значить, життя вдається. Це і є успішність для мене. А оцінки... це далеко не головне. Поза навчальним процесом їх ніхто не ставить. Головне, щоб життя було змістовним.

Ваші методичні розробки такі різні, але об'єднує їх найголовніша мета: «побудувати місток між учнями та Вчителем», прищепити юним душам моральні цінності, спрямувати на шлях добра та людяності. З яких цеглинок можна побудувати цей «міст»?

Для мене усе базується на довірі. Колись у нас зайшла суперечка, чи можуть учні довіряти учителю. Не секрет, що часто діти на уроках вдають із себе не тих, ким вони насправді є. Звідси списування: хочеться здаватися розумнішим. Звідси лукаві відповіді, ті, які, на думку учнів, хотів би почути вчитель. Звідси пристойна поведінка в присутності вчителя і зовсім інша за його плечима. Але чи тільки діти в цьому винні?

Вони часто рівняються на нас, дорослих. А ми самі зводимо стіну непорозуміння, вимагаючи поваги тільки тому, що ми старші, маємо вищу від них освіту, ставлячи вимогу, щоб мій предмет був вивчений, і байдуже, що учень на сьогодні, та й щодня, готується до шести-семи предметів; коли на відкритий урок роздаємо заготовлені правильні відповіді, щоб все виглядало ідеально, коли ставимо високі бали за знання підручника і не запитуємо їхню власну думку, а раптом вони зовсім не збігаються. Одного разу отримала великий урок від свого учня. Твір. Шість сторінок списані дрібним почерком. Наприкінці кожного абзацу час: «зараз перша година ночі», «зараз 1. 30» і так до «3.00». Він назвав школу театром, в якому оцінка залежить від того, скільки разів учень підніме руку. І не головне, що він думає насправді, важливіше, щоб відповіді були «правильні». А йому самому не хочеться підняти руку, бо його власна думка однокласників не цікавить. Його вважатимуть дивним, якщо він заговорить про те, що думає насправді. Краще тоді вже мовчати. Наприкінці цього твору він вибачився за те, що всі ці думки не зміг втримати в собі, але більше нікому їх довірити не зміг би. З того часу пройшло вже багато років. І про цей твір я вперше говорю відкрито. Але тоді ця сповідь змінила мене саму. Чи не звідти почалося зведення отого мосту від серця

до серця. Мої учні знають, що для мене цікаві насамперед їхні думки, якими б вони не були, що в літературі немає єдино правильної думки, потрібно лише обгрунтувати, що вони мають повне право залишитися при своїй думці і не приставати до моєї, що вони можуть переконати мене в моїй неправоті. Знають, що на відкритому уроці я хочу чути причесані, чи непричесані, але саме їхні думки. Знають, що я вірю в них, і в них лише одне завдання – не підвести. А це і є довіра.

Які книжки Ви б могли назвати своїми «духовними орієнтирами»? Що б порадили прочитати чи, можливо, перечитати колегам.

Мені подобаються книги, які затягують настільки, що світ довкола зникає. Такі можу перечитувати по кілька разів і знаходити в них щоразу щось нове, вагоме, що не відкрилося відразу. Люблю «Маленького принца» і «Планету людей» Антуана де Сент-Екзюпері, «Чайку Джонатана Лівінгстона» і «Единственную» Річарда Баха. Вони кличуть в небо, дають відчуття нескінченності. Подобаються твори Оскара Уайльда своєю неприхованою правдою, особливо його вірші в прозі. Готова знову й знову перечитувати «Майстра і Маргариту» М. Булгакова. Колись саме через цей твір прийшла до Біблії. З останніх прочитаних найсильніше враження від «Які ж вони – янголи?» Оксани Весни. Її уроки змушують оглядатися довкола, шукаючи в натовпі тих, хто, мабуть, потребує саме твоєї допомоги.

Дослідницька робота потребує від учнів копійки інтелектуальної праці, таланту і, звісно, мудрого наставництва, підтримки. Ми знаємо, скільки сил, вільного часу, а також душу, серце Ви віддаєте своїм вихованцям, яких готуєте до участі у конкурсі-захисті наукових робіт Малої академії наук. Розкажіть, будь ласка, нам про їхні досягнення, про тих, кого Ви так ніжно й ласкаво називаєте «МАНюшками».

МАНюшки – це окрема історія. Це ті, кому мало просто уроку літератури. Вони різні за характером і різними шляхами йдуть до власних досліджень. Першу – Наталю Підгорну – я колись загітувала

спробувати. Два тижні роботи – і прийшла її подруга Оля Мовчан, також захотіла. Зацікавились темами, які я їм запропонувала. З першого ж року успішно виступили. Ї інших потягнув світ, в якому можна себе відчувати сильним, успішним. Але за цим стоїть наполеглива робота: десятки прочитаних і опрацьованих статей, написаних сторінок, багато з яких залишаються в їхній пам'яті лише як фонові знання, шліфування тексту не лише змістове, а й технічне, створення презентацій, написання контрольних робіт. Все це буде зроблено, якщо тема роботи їх зацікавить. Працюю з тими, хто хоче спробувати. Ми ніколи не рахували наших перемог і досягнень, але жодного разу не поверталися без них. І щоразу мої МАНюшки говорили: «У наступному році я зроблю свою роботу ще кращою». Не зупинятися на досягнутому, завжди вгору – до нових вершин, щоб з їх висоти починати нові сходження. Як на мене, хороший вибір.

Вчитель – це не просто професія, це спосіб мислення. Вітаючи колег із Днем Вчителя на своїй сторінці «За методикою серця» у Фейсбук, Ви відверто написали: «Мало хто знає і проникає в труднощі вчительської долі. Коли твої учні не тільки вдень не йдуть з голови, а й вночі, у снах ти проводиш уроки. Ти живеш дітьми, і часто свої залишаються поза увагою заради шкільних дітей, бо ж знаєш істину, що чужих дітей не буває». Вчительська праця справді не з легких, не завше вдячна, але така потрібна. Що б Вам хотілося побажати своїм колегам, нашим читачам?

Напевно, найщирішим побажанням буде те, чого самій собі бажаєш. Тож комфорту в душі, міцних містків між дитячими серцями і вчительським, щоденного творчого самовдосконалення, цікавого професійного спілкування і простих життєвих радощів: можливості жити в мирі і злагоді, щодня простувати туди, де на вас з нетерпінням чекають діти, відчуття щастя від спілкування з ними, колегами і батьками. Від усього цього в душі народжується світло. Щедро діліться ним зі світом, і тоді усе в житті вам вдаватиметься.

З МАНюшками. Дипломи III ст. III етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт Ванько Оксана – зарубіжна література. Мізіук Інна – мистецтвознавство

МАНюшки:
Остап'юк Наталя, Поважна Ліна,
Калуцька Юлія, Мізіук Інна, Гречка Уляна

Урок мовою серця

Зарубіжна література – предмет особливий, людинотворчий. Окрім того, що ставить завдання представити літературу як вид мистецтва, він покликаний творити цілісну особистість. Тому вчителю дуже важко обмежитися технологіями, якими б результативними вони, на думку спеціалістів, не були. Тут потрібно включати методіку серця. Адже від цих уроків залежить, чи загориться вогник у дитячій душі, чи зможе цей маленький промінчик протистояти життєвим незгодам. З іншого боку, зарубіжна література відкриває дітям кольоровий світ не дає потонути в сірих буднях, формує цілісну особистість, здатну прислухатися до власної душі, власного серця, власних думок. Та це можливо лише за умови, що читач зрідниться з текстом, випустить його у свою душу. Тоді й виникає бажання висловлювати власні думки, відстоювати їх, відшукуючи потрібні аргументи, а не ховатися за маскою чужих висловлювань, які, на думку учнів, хоче почути вчитель. А на це здатні ті, хто ладен за будь-яких обставин залишатися самим собою. Той, хто усвідомлює просту істину: те, з чим ми приходимо в цей світ, – це дарунок нам від Бога, а те, з чим підемо з нього, – це наш дарунок Богові. Перед Ним будуть зняті усі маски, й потрібно буде показати себе справжнього.

Як пробудити в дітях оту справжність? Як дати усвідомлення того, що вчителю кожна дитина цікава й що вчитель може бути цікавим для них? Звісно, кожен учитель повинен добре володіти навчальним матеріалом. Та цього замало. Дітям важливо відчувати, що в клас зайшов не тільки вчитель, філолог з певним стажем і категорією, а й людина, у якої є свої захоплення, симпатії, рідні люди, є свої тривоги, переживання, він не завжди все знає, у чомусь сумнівається. І перед собою в класі бачить не тільки дитину, у якої досвід значно менший, учня, якого потрібно навчити, а й людину, якій щось може подобатися, а щось – ні, когось любить, іншого зневажає, перед кимось розкриється, іншому закриє шлях до власної душі.

Розповім про кілька, на перший погляд, незначних, але для мене дуже важливих епізодів, які допомагають мені прокладати стежки до дитячих сердець.

У п'ятому класі ми вивчаємо народні казки. На першому уроці потрібно познайомити дітей з теоретичним матеріалом. Можна урок наповнити термінологією, та чи сприймуть її діти. Починаємо з усної народної творчості. І я розповідаю дітям про те, як мені в дитинстві розказувала казки моя бабуся. Зазвичай це було, коли ми їли кашу. Починалося

все з «Курочки Ряби». Казка закінчувалася, а каші в тарілці ще було багато. І тоді дід із казки говорив: «Заміси на тім яйці тісто і спечи мені колобка». Але і ця казка закінчувалася, а каша – ні, і тоді лисичка бігла в ліс, бачила зайчика, в якого коза-дереза забрала хатку. А потім ця коза розуміла свою помилку, будувала хатку і жила там зі своїми козенятами, і казка продовжувалася, допоки каша в тарілці не закінчувалася. Тепер з дітьми можна говорити, що моя бабуся – це частинка народу, і казку вона розказувала, як хотіла, бо вона не авторська, не записана, і кожен може її по-своєму змінювати. І вже на перерві вони підходять до вчительського столу і пропонують своє продовження цього дивного сплетіння казок. Просять принести фотографію моєї бабусі, хочеться подивитися на такого цікавого оповідача.

Китайська казка «Пензлик Маляна» розповідає про хлопчика, якому в сні дідусь подарував чарівного пензлика. Все намальоване ним оживало. Але якщо художник проявляв жадібність, могло перетворитися на каміння. Після обговорення пропоную дітям «намалювати» щось для своїх однокласників. Охочих багато. А коли піднімаються, довго думають. «Малюють» різне: машини шоколаду, комп'ютери, палаци, не задумуючись над тим, наскільки це необхідно одноліткам. А я спостерігаю за реакцією тих, хто отримує ці словесні малюнки. Не всі радіють, багато здивованих. Є про що поговорити. Прошу підняти руки тих, чий малюнок перетвориться на камінь. Тепер є шанс замислитися тим, хто «малював». Говорю їм про те, що у них був шанс подумати і зробити щасливішими своїх однокласників. Можна було комусь намалювати маму, яка приїхала із заробітків, комусь друга, іншому збільшити зріст, прибавити, або позбавити необхідності носити окуляри...

Розповідаю про один малюнок. Коли вже для усіх було намальовано, підняла руку Таня, сказала, що її малюнок лише для одного, для Юри, і вона намалювала б його тата живим. І тоді Юра встав і сказав, що для Тані він намалює все, що вона захоче. Після цього діти просяться знову малювати, вже по-іншому. Але отримують домашнє завдання: намалювати для своїх рідних, з якими живуть разом. Прийдеться добре поламати голову, щоб знайти те, що є найнеобхіднішим для мами, тата, братиків, сестричок. А це робота душі. Цього в підручнику не вичитаєш.

Казка Шарля Перро «Синя Борода» дає вчителю шанс зазирнути у внутрішній світ дитини. У ній чоловік дає дружині ключик, але забороняє відкривати ним потаємні двері. І все ж вона піддалася спокусі. Виникає питання: хто більше винен? У процесі обговорення виникає цікаве слово «хочеться». Що воно означає? Учні отримують завдання написати твір-мініатюру за цим словом. Та найцікавіше, що оцінки за цю роботу вони не отримують. Значить, можна писати все, чого душа бажає. Потрібно бачити, як загораються дитячі очі, коли вони працюють. А за їхніми «хочеться» можна пізнати їх самих. Комуś хочеться всіх собак привести додому і щоб вони говорили людською мовою, комуś – заглянути в мамину шкатулку, комуś, щоб сестричка одужала і сама почала ходити. Але є й інші: мати автомат, щоб всі боялися та ін. І тут для вчителя відкривається дитяча душа, починаєш розуміти, наскільки вони різні, і шукати шляхи підходу до кожного учня окремо.

У 6 класі перед знайомством із оповіданням Рея Бредбері «Усмішка» пропоную дітям написати твір-мініатюру «Світ через 100 років». Фантазують: машини літають, силою думки виготовляють різні речі, освоюють космічний простір... Діти схильні вірити у краще. І тим більше їх дивує майбутнє, зображене американським письменником. Руїни міст, дивні свята спалення книг, знищення останнього автомобіля, плювання на витвір мистецтва. Чи реальне таке майбутнє для нас? Якщо добре придивитися, то його ознаки уже в нашому часі, хай незначні, але є. Запитую: «А у вашому класі є ті, хто знищив би картину Леонардо да Вінчі?» Діти ствердно хитають головами, і їх погляди перехреснюються на здатних до такого вчинку. Та називати їх я забороняю. Після дзвінка саме ті, про кого діти так думають, підходять до стола і переконують, що вони ніколи б такого не зробили. Хтозна, може, й справді зрозуміли.

Таким же несподіваним для семикласників є оповідання Маркеса «Стариган з крилами». Коли просиш дітей описати, яким вони собі уявляють свого ангела, здебільшого вони словесно малюють його в білих кольорах, молодим, дужим. Ангел Маркеса не такий: його знайшли у калюжі, мокрого, брудного, старого. Його крила схожі на курячі. Чому він такий? Від кого залежить, який вигляд матиме ангел? І варто дати хоча б хвилину помовчати і подумати, яким дитячі вчинки роблять ангела. Чи хочеться їм зустріти свого охоронця? Чи не бояться, що він буде зовсім не таким, якого хотілося б побачити? Є над чим подумати.

Оповідання Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» знайомить дітей з жахливими наслідками війни. Головний герой, який навчався у художній гімназії, понад усе мріяв малювати. Та війна забрала у нього руки, а його рідну гімназію перетворила на шпиталь, куди звозять понівечені війною тіла. Страшна картина. Та вона чомусь залишила учнів майже байдужими. Текст ніби прочитали. Та важливі деталі не помітили. Скільки років головному героєві? Чую у відповідь 35, 25, 30. Гадають. Та на шкільній дошці його рукою написана фраза. І писав він її три місяці тому. Значить, він тільки закінчив школу. Значить, йому лише 17, значить, він ровесник наших одинадцятикласників. А діти можуть уявити наших Володю, Олега, Андрія... на війні, серед пострілів, спалахів і вибухів? І тоді історія хлопця, якому 17 років, стає набагато ближчою.

Перед знайомством десятикласників із творчістю Волта Вітмена зачитую учням один із перших рядків його збірки «Листя трави»: «Себе я оспівую, себе я славлю». Якою учні уявляють собі людину, яка робить таку заяву? На думку учнів, це егоїстичність, самолюбівання, зверхність. Та поет зовсім не такий. Він цінує кожен атом свого тіла і так само ставить й до інших людей. А чи вміють наші діти себе славити? Пропоную учням похвалити себе. І перше, що чую у відповідь: «Це нескромно». Нашим дітям важко себе хвалити, та й ми, дорослі, не так вже й часто це робимо. Вони набагато легше погодяться назвати свої негативні сторони. Багато хто запитає, чи потрібно це вміти. Але ж через кілька років їм потрібно буде влаштовуватися на роботу, писати резюме. Чи вдасться, якщо «нескромно» називати свої переваги». Тож чи не варто сісти в коло і допомогти дітям знайти в собі те, за що вони самі можуть себе похвалити, за що їх похвалили б батьки, а за що – учитель. Це ж ті компетенції, які потім пригодаються в житті.

Дуже важливо для пошуку рішень пропонувати учням уявити себе на місці літературного героя. Для прикладу, чи хотілось би їм мати такий дивовижний портрет, як у Доріана Грея (О.Уайльд «Портрет Доріана Грея»)? Якщо так, то чи погодились би вони відкрити його у присутності інших людей? Чи є у когось бажання відчувати таке ж поклоніння людей, як Гренуй (П.Зюскінд «Запахи»)? Щоб відповісти, перш за все потрібно заглянути у власну душу.

На моє переконання, робота душі – це і є головне покликання уроку літератури. На такий урок ти йдеш, відкриваючи власне серце, власну душу. А щоб не боятися її відкривати, потрібно постійно працювати над самовдосконаленням. Сальвадор Далі говорив, що «гнатися за досконалістю – марна справа, вона завжди буде попереду. Та це не привід зупинятися. Кожен повинен прагнути стати найкращою версією самого себе». Та про це іншим разом.

Ольга Чоловська,

вчитель-методист зарубіжної літератури
Борщівської ЗОШ І-ІІІ ст.№2
Тернопільської обл.

Методичні дегустації. Компетентний учитель – сучасному учневі

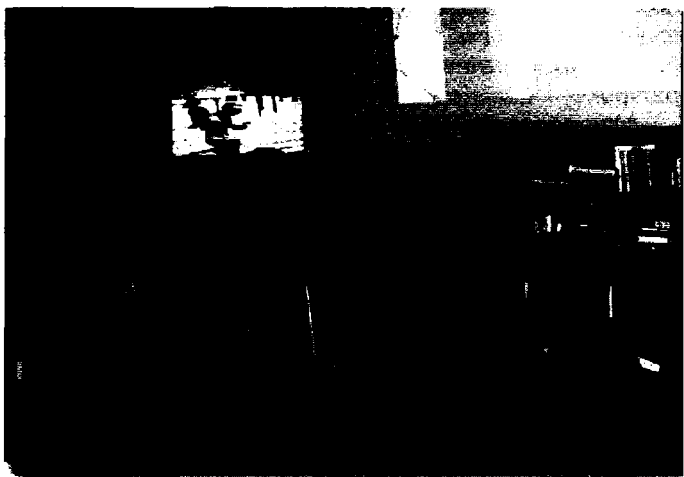
Дорога до слова. У кожного вона своя. Хтось простує нею в самоті, комусь цією дорогою вести своїх учнів. Для когось вона переобтяжена важкими пошуками потрібного слова, хтось летить нею окрилений віднайденим єдином потрібним словом. Ще цікавіше, коли ти йдеш цією дорогою з однодумцями, з тими, для кого шукати ключі до слів – це особливе задоволення.

«Ключ до слова». Так називається міжрегіональна творча група вчителів-словесників, що створена три роки тому ініціативною групою, справжніми ентузіастами: **Оленою Никифоренко**, директором Кременчуцького науково-методичного центру, **Іриною Горобченко**, методистом зарубіжної літератури Кременчуцького міського науково-методичного центру, **Олександром Каєнком**, заслуженим учителем України, учителем-методистом Новоукраїнського НВК – гімназії №7 Кіровоградської області та **Дзиком Анатолієм**, заслуженим учителем України, директором Гермаківської ЗОШ I-III ступенів Тернопільської області. У центрі уваги творчої групи методики і технології конструювання компетентнісно спрямованого уроку літератури, і об'єднує вона тих, хто працює вчителем-словесником вважає своїм покликанням, хто творить заради майбутнього, постійно перебуває в пошуку нових шляхів залучення учнів до читання.

Традиційно одна із двох щорічних зустрічей творчої групи проходить у мальовничому місті Кременчуці на Полтавщині. А потім дороги ведуть усіх небайдужих у нові місця.

12-14 жовтня зустріч учителів-словесників відбулася на Борщівщині, куди з'їхалися педагоги з Полтавщини, Кіровоградщини, Хмельниччини, Львова, Тернопілля. Нас 30. Ми всі різні, але всі цікаві. Кожен шукає в освітньому процесі свою нішу, свій шлях до учнівських сердець. Тому й вирішили влаштувати саме методичну дегустацію, дати можливість усім «скуштувати» шматок власної методики, власного сприйняття уроку літератури, показати, що може сьогодні компетентний учитель запропонувати сучасному учневі. І хоча «дегустація» далеко не педагогічний термін, а кулінарний, нам вдалося посмакувати в хорошій компанії вчителів-словесників методичними делікатесами від тих, хто відгукнувся на пропозицію поділитися своїми відкриттями, напрацюваннями, знахідками.

Модель уроку «Балада як історична пам'ять народу» продемонстрували учитель історії Троянської ЗОШ Голованівського району Кіровоградської області, учитель-методист **Юрій Бак** та учитель зарубіжної літератури цієї ж школи, учитель-методист, лауреат заключного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2011», голова Всеукраїнської ГО «Учитель року в гуманітарних номінаціях» **Світлана Бак**. Можна щиро позаздрити цьому тандему. Те, про що з таким захопленням розповідає словесник, глибоко аналізуючи текст історичної балади, тут же підхоплює історик, у душі якого живе козацька вольниця. Світлана здійснила багатоосязну історико-літературознавчу розвідку, присвячену вивченню балади «Гомін, гомін по діброві...», що за часів радянської влади зазнала значних скорочень.

Доповідачам вдалося з'ясувати історичні причини таких видозмін твору, суть його ідеологічних інтерпретацій. А віртуозне виконання Юрієм первинного тексту під власний гітарний супровід, його запальне слово вчителя-історика переконало усіх присутніх в актуальності цієї пісні в сучасному світі.

Тему «Психологічні аспекти в літературі» глибоко розкрила учитель Кам'янець-Подільської ЗОШ №17 Хмельницької області **Наталія Рудницька**. Вона майстерно пробуджує у дітей бажання відкривати власні істини, а не вторити чужим. Її характеристики знакових творів української літератури про сьогодення вразили глибиною проникнення в психологію сучасного підлітка.

«Реквієм за конем» як модель інтегрованого уроку з української та зарубіжної літератури і художньої культури представив директор Гермаківської ЗОШ I-III ст. Тернопільської області, заслужений учитель України, учитель-методист **Анатолій Дзик**. Кінь як військова й силова субстанція виконав свою історичну місію і не має майбутнього. Чи не попередження це для людини? У багатьох учасників семінару заблищали сльози, коли проникливо й щемно читали поетичні рядки учні Юрій Лядобрук, Христина Бакуліна та Інна Боечко.

Поезія і проза, живопис і скульптура, спектакль і кіно, нетрадиційні режисерські рішення і майстерність оператора – усі аспекти інтермедійного образу коня знайшли відображення у виступі досвідченого майстра.

Видавець найпопулярнішого серед учителів-зарубіжників методичного журналу «Зарубіжна література в школах України» киянин **Дмитро Лебедь** розповів про взаємодію фахового видання і вчителів-словесників та заклав учнів і педагогів до продовження співпраці й участі у численних конкурсах із несподіваними призами й приємними сюрпризами.

Наскрізним був виступ кандидата філологічних наук, доцента кафедри гуманітарної освіти Львівського ОКІППО **Богосвятської Анни-Марії**. За її підручником (за оновленою програмою із зарубіжної літератури) навчались минулого року восьмикласники Борщівщини. Її «сезонні розвантажувальні хвилини» супроводжували роботу семінару й налаштували на творчий настрій. А натхненний виступ «Слово – душа учителя» змусив замислитися над тим, як вчительське слово зробити вагомим, чистим, пророчим, багатим, красним. Адже для неї це не просто слова, це повсякденний стиль спілкування.

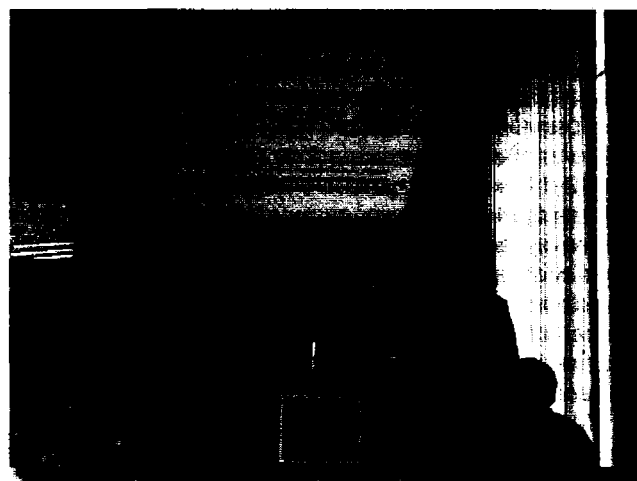
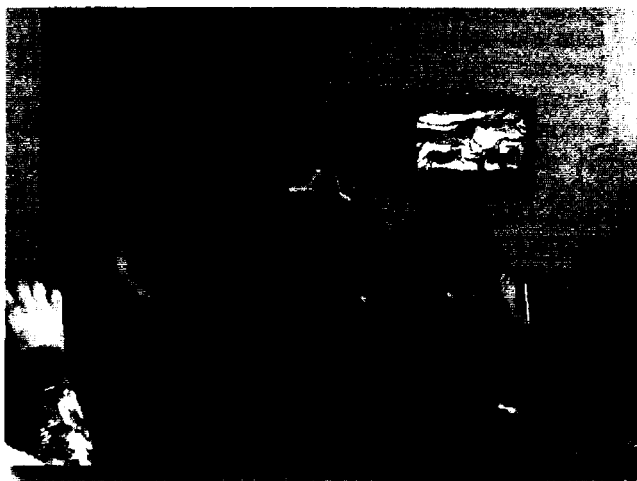
Про особливості навчання літератури в цифрову епоху переконливо й виважено розповіла учитель зарубіжної літератури Помічянської ЗОШ I-III ст. №1 Добровеличківського району Кіровоградської області, учитель-методист **Марина Вітко**. Її виступ прозвучав як відлуння проведеного раніше майстер-класу Каенка Олександра, що спонукав до глибинного аналізу слова в поезії Гарсія Лорки. А на допомогу їй прийшла всезнаюча Вікіпедія. Й іспанський текст в інтерпретації українських перекладачів зазвучав більш вагомо, зрозуміло, колоритно.

З «Елементами STEM-освіти на уроках літератури» ознайомила вчитель української мови та літератури, зарубіжної літератури Колиндянської ЗОШ I-III ступенів Тернопільської області, вчений секретар Всеукраїнської асоціації учителів зарубіжної літератури, учитель-методист **Світлана Дячок**. Їй вдалося зацікавити слухачів пошуками перехресть географії, біології, історії та інших предметів із зарубіжною літературою.

Міні-воркшоп «Істина в діалозі». Вивчення п'єси Г. Ібсена «Ляльковий дім» з використанням прийомів вітагенного навчання продемонструвала учитель зарубіжної літератури, заступник директора з НВР Луковинівської ЗОШ I-II ст. Козельщинського району Полтавської області, учитель-методист **Алла Іващенко**. Навчати учнів з опорою на їхній життєвий досвід надзвичайно цікаво. Персонажі «Лялькового дому» Г. Ібсена стають для учнів значно ближчими, якщо мотиви їхніх вчинків учні сприймають крізь призму власного розуміння сімейних цінностей, з яких закладається фундамент родинного вогнища, зводяться стіни рідного дому, вибудовуються істини, що захищатимуть близьких і рідних від незгод.

На засідання літературної студії запросила учитель зарубіжної літератури Шумського НВК «Загальноосвітній навчальний заклад I-III ст. – гімназія» Тернопільської області, учитель-методист **Олена Ходюк**. Це те, чим вона живе, адже в її душі народжується поезія думок, і в них часто влітаються нотки національної гідності, яку вона плекає у своїх вихованцях – пластунах, адже вона не просто вчитель, а ще й «подруга Олена», станична Шумського пласту.

Захоплено виконували учасники семінару завдання майстер-класу «Усе під рукою, або Філософія п'яти завдань». Використання Іarbook під час вивчення повісті-притчі Р.Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон» під умілим і високомайстерним диригуванням учителя зарубіжної літератури Кременчуцької спеціалізованої школи I-III ступенів № 10 із поглибленим вивченням англійської мови, методиста Кременчуцького міського

науково-методичного центру, учителя-методиста **Ірини Горобченко**, креативного керівника і натхненника відкритої творчої зустрічі учителів-зарубіжників. Різноманітні завдання паперового помічника учителя Іarbook спонукають мислити, аналізувати, інтерпретувати. Відтворити текст, водночас створюючи картинку-пазл, знайти і розфарбувати на ній головні символи твору, знайти своє місце за одним столом із персонажами твору – ці та інші завдання не залишають нікого байдужими. Вони складні й прості водночас. У їх вирішенні кожен учень зможе відчувати власну потрібність.

На «учнівському майданчику» працювала **Ольга Горобченко**, учитель англійської мови Кременчуцького навчально-виховного комплексу – різнопрофільної гімназії № 6 Полтавської області. Її презентація «Комп'ютерна гра vs Книга. Протистояння століття чи союз заради виживання?» була загадковою, сповненою нових тенденцій в літературному процесі,

переконанням, що від союзу книги та інтернет-гри література лише виграє. Старшокласники жваво сприйняли заняття «Інформаційна безпека 101: тролінг, кібербулінг та інші засоби впливу». Їхнє перебування на сторінках інтернет-простору тепер буде більш змістовним, упевненим. Мета таких майстер-класів – усвідомлення того, як перетворити комп'ютер із ворога книги в її друга й помічника.

Вразила педагогів і учнів літературна дегустація «За мить до юності», здійснена під орудою вчителя зарубіжної літератури Борщівської ЗОШ І-ІІІ ст. №2 Тернопільської області, учителя-методиста **Ольги Чоловської**. Через невеликі уривки старшокласники презентували своїм молодшим друзям літературні твори, головними героями яких є підлітки: «Мовчання» Х. Мураками, «Ловець у житі» Дж. Селінджера, «Переваги скромників» С. Чбоскі, «ЛСД» І. Роздобудько. Запитання вчителя, учнівські припущення стосовно того, як розвиватимуться події, спонукали школярів до прочитання цих творів у повному обсязі.

Учні Борщівської ЗОШ І-ІІІ ст. №2, слухачі секції літературознавства й мистецтвознавства Борщівської філії Тернопільського відділення МАН презентували власні науково-дослідницькі роботи: «Компаративний аналіз оповідання Габрієля Гарсія Маркеса «Стариган з крилами» та повісті Оксани Весни «Які ж вони – янголи?» (Вікторія Михайловська, 8 клас), «Символіка робіт Олега Шупляка» (Анастасія Токарева, 8 клас) та «Феномен популярності ілюстрацій Владислава Єрка до казок Андерсена» (Тетяна Романюк, 7 клас).

В захопленні були учасники від Стрілковецької школи, як школи майбутнього, з креативно й естетично оформленими класами, коридорами, кабінетами. Ознайомили із опорною школою директор – заслужений працівник освіти України **Галина Кобилянська** та її заступники й представники педагогічного колективу. А шкільний хореограф **Борис Новицький** подарував хвилини насолоди, яскраво професійно виконавши віртуозний танець.

Робота творчої групи продовжилася в Тернопільському ОКІППО, де **Лідія Борущька** влаштувала зустріч з автором підручників із зарубіжної літератури **Ніною Мілянською**, викладачем педуніверситету і водночас шкільним учителем, яка сама апробує власні підручники з учнями. Вона презентувала навчально-методичний комплекс для 9 класу, емоційно й щиро ділилася враженнями від апробації.

Знайшовся час і для культурно-ознайомчої програми. Нічна екскурсія в Кам'янець-Подільську фортецю і ранкова – в Хотинську. Два з семи чудес України вразили своєю архітектурною величчю, історичним пафосом і розповідями гідів, одягнених в автентичний старовинний одяг. Стежками Гермаківського дендропарку провів його найкращий гід Дзик Анатолій, а Кривченська печера дивувала лабіринтами кришталевих коридорів.

Вражені були гості багатством узорів і технік неповторної експозиції Борщівської сорочки у краєзнавчому музеї. Тернопіль зустрічав, вітав, проводжав бабиним літом, вітерцем Тернопільського ставу, дзвонами Катедри, затишними вуличками і доброзичливими посмішками тернополян.

Хочеться подякувати усім, хто доклав зусиль для того, щоб зробити цю зустріч цікавою, змістовною, плодотворною.

Анатолій Дзик,
директор Гермаківської ЗОШ І-ІІІ ст.

Ольга Чоловська,
вчитель зарубіжної літератури
Борщівської ЗОШ І-ІІІ ст. №2

Міні-воркшоп «Істина в діалозі» (вивчення п'єси Г.Ібсена «Ляльковий дім» з використанням прийомів вітагенного навчання)

I. Вступне слово. Досить часто на свою адресу ми чуємо слова: ЗНАЙ СВОЄ МІСЦЕ! А де воно, те місце, яке належить мені? Нас так багато у цьому світі! Чи вистачить для усіх свого місця? Сьогодні спробуємо розібратися у собі й, можливо, знайти оте заповідне місце.

Пропоную намалювати будь-яку геометричну фігуру й пояснити, чим подобається. (*Думки учнів*)

А тепер уявімо, що цей малюнок – модель вашого власного світобачення, підпишіть його. Якщо це геометрична фігура з гранями та кутами – підпишіть їх як власні пріоритети. (*Пояснення учнів*)

На думку моїх учнів, усе наше життя – це трикутник, який базується на трьох основних кутах:

- «Я» (вільна особистість),
- «Сім'я» (гармонія Всесвіту),
- «Робота» (можливість проявити себе + матеріальна винагорода)

Можливо, і наше місце десь усередині цього трикутника?

II Прийом вітагенних аналогій на етапі осмислення об'єктивних зв'язків і відносин у досліджуваному матеріалі та розкриття внутрішньої суті досліджуваних явищ (заглиблення в суть твору, розкриття внутрішніх закономірностей і відношень між об'єктами вивчення)

ПОГОВОРИМО ПРО КОХАННЯ, ЖЕРТОВНІСТЬ, ЛЯЛЕЧОК ІПЕЧИВО (пригостити печивом)

– Коли з'їсти печиво соромно?

(*Коли худнеш і соромно зізнатися, що проявив слабкість;*

коли несеш його дітям і крадькома дозволяєш собі з'їсти його дорогою додому.)

ЧОМУ СОРОМНО? КОНФЛІКТ ОБОВ'ЯЗКУ ПЕРЕД РОДИНОЮ, СУСПІЛЬСТВОМ І ВЛАСНОГО «Я»

Продовжуємо пошуки місця для власного «Я».

Слово вчителя. Іноді у пошуках себе допомагає власний життєвий досвід, а іноді – досвід життя, накопичений іншими, бо на досягненнях і помилках інших теж вчать.

Звернемося спочатку до власного життєвого досвіду.

Прийом «Інтерв'ю»

Дайте відповіді на такі запитання:

Яким потрібно бути, щоб вами захоплювалися?

Чи є у вас сімейні обов'язки? Назвіть їх.

Якою, на вашу думку, має бути дружина?

(Відео з відповідями учнів)

Прийом «Паралелі»

Не будемо заперечувати, що власному «Я» будинок потрібен не тільки як помешкання, а й місце, де комфортно й затишно.

Завдання: визначити відтінок у значенні слів:

КОМФОРТ, ЗАТИШОК (*на аркушах паперу*).

Сукупність побутових зручностей або упорядкованість суспільних установ. За етимологією: з французької мови *confort* – «допомога», з латинської *confortare* – «міцний, потужний».

Приємна улаштованість побуту, домашній порядок – затишок.

Як можна поєднати ці два слова у формулюванні поняття «сімейний затишок»?

Атмосфера в родині, коли комфортно усім.

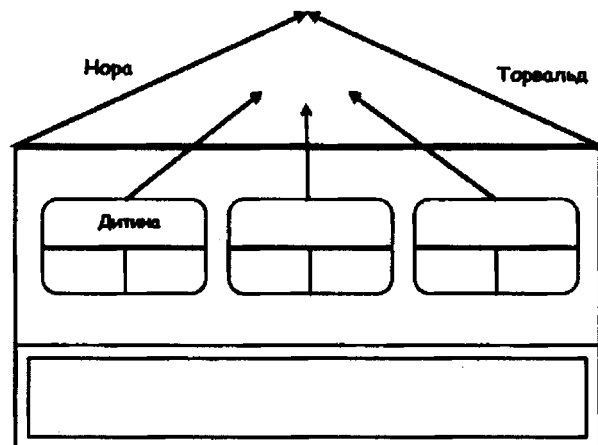
Прийом «У шпаринку»

Слово вчителя. Ми розпочали будівництво дому для власного «Я». Справа ця відповідальна, тому не гріх буде скористатися досвідом життя. Вирушаймо на гостину до норвезької родини Хельмерів.

Перегляд відео «Ібсен та його драма «Ляльковий дім» (1, 5 хв)

– Чудова родина, ніби усе є для щастя, та чому ж він ляльковий?

– Спробуємо розібратися, що не так у Хельмерів, може, й самі, на їхньому досвіді, зможемо колись оминати проблеми.

У кожного з вас модель будинку Хельмерів.

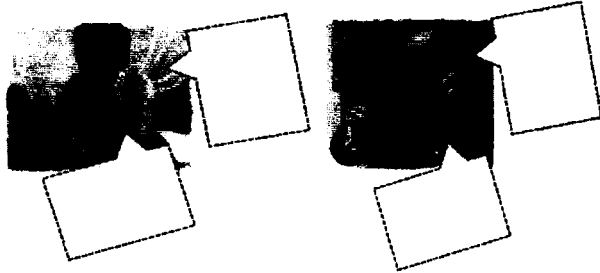
Ніяка будівля довго не втримається, якщо не матиме хороший підмурок (фундамент). То почнемо саме з нього.

Визначимо внесок кожного з членів цієї сім'ї (робота з цитатним матеріалом) і простежимо, на чому й на кому він тримається?

Що можна сказати про підмурок будинку Хельмерів? (любов, здоров'я, матеріальне забезпечення, імідж сім'ї). **Вислів Соломона, що стоується Нори, і ч.**

Прийом «Сповідь»

Які помилки мав би визнати кожен член родини Хельмерів?

Прийом

«Будинок, у якому живе сімейне щастя»

(Вибрати із запропонованих українських та скандинавських прислів'їв та приказок ті, які найбільш вдало ілюструють ваше бачення сімейного життя.)

НОРВЕЗЬКІ

- ❖ Чоловік працює від зорі до зорі, а жіноча праця й узагалі без кінця.
- ❖ Не кожних двоє пара. Не всяка пара – сім'я.
- ❖ Шлюб навпіл зменшує горе, вдвічі збільшує радість, вчетверо збільшує видатки.
- ❖ У високих будівель глибокий підмурок .
- ❖ Сім'я сильна, коли над нею один дах.

УКРАЇНСЬКІ

- ❖ Людина без сім'ї, що дерево без плодів.
- ❖ Сім'я міцна – горе плаче.
- ❖ Як не стане – то батько дістане. Як не буде – то мати добуде.
- ❖ Сімейний горщик завжди кипить.
- ❖ Тільки там справжня сім'я, де рахують усі «Я»

II сторона трикутника – РОБОТА

Гра «Знайди слово»

Завдання: знайти слова, які називають цінності героя.

(будинок, гроші, лялька, кар'єра, незалежність, добробут)

Доведіть, що Торвальд Хельмер – успішна людина.

III сторона трикутника – «Я»

Вислів Соломона про ідеальну дружину

(II частина вислову)

«Мудра жінка буде свій дім, а бездумна своєю рукою руйнує його».

Чи можна вважати, що вона бездумно зруйнувала свій дім?

Допоможіть поставити розділовий знак там, де це, на вашу думку, потрібно:

ЙТИ НЕ МОЖНА ЗАЛИШИТИСЯ

Чи є у Нори право на власне «Я»?

Прийом «Прогнозування»

Яке майбутнє чекає на Нору?

Одягни ляльку – Нору в майбутньому?

ПІСЛЯМОВА (узагальнення)

Відомий австрійський психолог Віктор Франкл, якому вдалося вижити у німецькому концтаборі, у своїй книжці «Людина у пошуках справжнього сенсу» визначив три складові, які допомагають людині жити у злагоді з собою: «Я і все, що викликає в мені позитивні емоції, робота як вид діяльності та випробування».

Можливо, усе, що сталося в родині Хельмерів, і є випробуванням, як ви гадаєте?

ФІНАЛ ВІДКРИТИЙ

Банк цікавинок з власним доповненням

Прототипом Нори стала

Автор драми в особистому житті був.....

На гербі короля Норвегії написано: «Усе для...»

л	л	п	є	в	н	п	ч	з	ц	х	б
п	я	р	н	ю	и	о	я	м	ф	о	а
о	л	л	у	д	о	б	р	о	б	у	т
р	ь	г	ь	е	ц	у	ч	р	ф	б	ж
д	к	о	с	к	н	т	б	а	с	м	ю
в	а	п	г	о	о	х	у	л	в	ц	о
а	ф	о	л	р	р	в	д	ь	о	г	л
і	ж	е	д	у	а	б	и	ф	б	р	є
л	к	ф	ч	м	ж	х	н	й	о	о	х
ш	р	т	а	у	б	ф	о	в	д	ш	ю
ж	й	ф	п	т	а	ш	к	а	а	і	т
й	т	ь	л	о	р	п	ж	й	є	з	м

Алла Іващенко,
учитель
зарубіжної літератури
Луковинівської
ЗОШ І-ІІ ст.
Козельщинського р-ну
Полтавської обл.

Побуває думка, що читання в наш час зникає. Сучасний школяр – представник медійного покоління – живе у прагматичному світі, де немає браку інформації. Йому, як і всім нам, сьогодні не вистачає часу. Сьогоднішня людина знає багато чого, але поверхово, не здатна до самостійного аналізу і нерідко втрачає бажання пізнавати щось нове¹.

За типом особистості сучасний школяр переважно «візуал», який бачить світ через призму «картинок», «відеозображень». Але читання не зникає з кола наших інтересів, тому що воно формує читача-інтерпретатора, людину з розвиненим критичним мисленням. Як поєднати властивості представника «медійного покоління» і читача-інтерпретатора? Пропоную вашій увазі один із таких шляхів.

Цей урок виник внаслідок двох подій. У жовтні минулого року на засіданні Міжрегіональної творчої групи вчителів зарубіжної літератури (нас гостинно приймала Горобченко І.В., методист Кременчуцького НМЦ) серед різноманітних виступів і майстер-класів цікавим стало порівняння перекладів «Romance de la Luna Luna» Федеріко Гарсія Лорки, що підготував заслужений учитель України Каенко О.В. (Новоукраїнська гімназія № 7 Кіровоградської області). Дослівний переклад цього твору і добірка художніх перекладів належать йому. Участь в Освітній програмі ГО «Вікімедіа Україна» надихнула мене на використання ресурсів Вікіпедії під час інтрепретаційно-аналітичної діяльності на уроці літератури.

¹ О.Ісаєва. Формування читача-інтерпретатора в сучасній українській школі// Дивослово. – 2016. – № 2(707). – С.25-27.

Персоніфікація природних сил у творчості Гарсія Лорки (на прикладі поезії «Romance de la Luna Luna»)

Мета: дати коротку характеристику життя і творчості іспанського поета Федеріко Гарсія Лорки, наголосивши на характерних рисах його поезії – синтезі міфології та фольклору з поетикою модернізму; розвивати навички інтерпретації перекладного поетичного тексту, вміння ілюструвати конкретними прикладами з творів ознаки поетики модернізму; використовувати фонові знання з різних інтернет-джерел (Вікіпедія, Youtube); виховувати повагу до культурних надбань іспанського народу.

Обладнання: мультимедійний проектор, ноутбук, в учнів – будь-який пристрій із підключенням до Інтернету, картки із текстами твору.

Перед початком уроку учням запропоновано відкрити на своїх пристроях головну сторінку Вікіпедії. <https://uk.wikipedia.org>

Перебіг уроку

I. Слово вчителя. Творчість Ф.Гарсія Лорки припадає на першу третину ХХ століття, коли в іспанській літературі після глибокого занепаду, який тривав упродовж майже двох століть, почався яскравий злет. Цей період (1900–1937 рр) в іспанській культурі дістав назву «золотого віку», і порівняти його можна хіба що із творчістю Сервантеса, Кальдерона чи Лопе де Вега.

У цей період, що позначився розквітом модернізму, в літературу прийшло так зване «покоління 1927 року», до якого й належав Федеріко Гарсія Лорка, а також група іспанських митців – Хорхе Гільєн, Мігел Ернандес, Хуан Хіменес. Своєю творчістю ці поети намагалися привнести в національну культуру здобутки європейського авангарду, поєднати літературну і народну традиції. Повернення поезії до фольклору, до народних джерел Гарсія Лорка вважав її порятунком.

Тужлива Андалусія стає героїнею однієї з книг Гарсія Лорки – «Циганський романсеро» (виходить друком у 1928 році). Гарсія Лорка звертається до народної поезії, до улюбленого її жанру – романсу. Він пояснював, що намагався «поєднати циганську міфологію з відвертою буденністю плинного часу». І вийшло «щось дивовижне... і по-новому прекрасне». Поет створює свій власний міф про Андалусію. Де проходить межа між реальністю і фантазією – сказати важко. Тут панує атмосфера загадковості й утаємниченості, що надає читачеві можливість стати співавтором блискучого художника: домислити, побачити й почути недовисловлене.

II. Аналітико-інтерпретаційна діяльність

Я запрошую вас до частування гарною поезією. Як казав сам автор: «Я запрошую всіх читачів до себе в співавтори, хай кожний додумає, що забажається».

**Я запрошую
всіх читачів
до себе в
співавтори,
Хай кожний
додумає, що
забажається.**

Як ви думаєте, що означають слова Romance de la Luna Luna? (пояснення слів за допомогою статей Вікіпедії)

Романс

та

Місяць (супутник)

Про що може бути цей твір? Це проза чи поезія? Яким може бути настрій цього твору?

Нашу сьогоднішню зустріч я б назвала «урок навпаки». Чому у нас урок-навпаки? Тому що спочатку ми читатимемо не поетичний, а саме дослівний переклад.

У чому складність перекладу, як ви думаєте? (Місяць – луна) невідповідність категорій роду в іспанській та українській мовах ([https://uk.wikipedia.org/wiki/...](https://uk.wikipedia.org/wiki/))

Послухайте фрагмент твору. *Прослуховування аудіозапису твору мовою оригіналу до 50 сек.* <https://www.youtube.com/watch?v=5sOzVplpYgw>

Особливість композиції (діалог). Чому, на вашу думку, вірш звучить у дитячому виконанні?

Читання дослівного перекладу (самостійно). Випишіть незрозумілі слова в зошит. (Додаток № 1)

Чи є у цьому творі сюжет? Передайте його власними словами.

Назвіть персонажів. Що кожен з них робить?

Romance de la Luna Luna входить до збірки *Primer romancero gitano* («Перші циганські романи», 1928). Батьківщина поета Андалусія дала світові найбільш відомий іспанський танець фламенко.

Що таке фламенко? Відшукайте інформацію у Вікіпедії.

Повернімося до самого початку твору: «*Діва-місяць зайшла у кузню*

В своєму турніорі із тубероз...»

Зверніть увагу на другий рядок. Перевірте значення понять «турніор» і «тубероза».

Що таке тубероза? (Вікіпедія)

Зверніть увагу на те, які види турніору існували. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%BD%D1%8E%D1%80>

Чому саме тубероза? Які ознаки цієї квітки метафорично передають опис сукні? (Запашна, нічна біла квітка)

Перегляньте фрагмент відео фламенко (відео з 1 хвилини 40 секунд) Miguel Poveda у La Lupi «Alegnas» – Teatro de La Axarquena – Cyrdoba –

https://www.youtube.com/watch?v=lu6FQh_i4XI

Зверніть увагу на спідницю танцівниці.

Певно, це і є той турніор у перекладачів – бата де кола – традиційний крий спідниці для фламенко.

Таким чином, Діва-місяць з'являється перед хлопчиком у сукні із довгим шлейфом – бата де кола.

Які кольори переважають у творі? (ніч, срібна діва-місяць)

Які звуки чути? (тупіт кінських копит, спів птаха, плач)

Птах – зображення та аудіо з Вікіпедії – стаття «Дрімлюга»

Існує прикмета, що почути вночі дрімлюгу – до нещастя.

– Чому хлопчик сам вночі залишився у кузні?

Відповідь потрібно шукати у звичаях циган. Як зазначає Дара Корній¹: «Вони (цигани) і серцем і душею поклалися на надзвичайну силу та велич вогню – запалювати та підтримувати його могли лиш невинні, неодружені хлопці. Вогонь не дозволялося гасити, він мав сам по собі згаснути. Охоронець вогню не мав права залишати свій пост, аж поки вогонь не вигорить, навіть якщо йому загрожувала смертельна небезпека».

Чи видався вам фіналу твору логічним? Чи зустрічали вже десь в літературі подібний сюжет, який закінчувався смертю хлопчика? (Гете «Вільшаний король»)

Які світи наявні у творі? (Людина – природа; темрява – світло; добро – зло; радість – горе.)

¹ Дара Корній. Щоденник мавки: роман. — Харків: Клуб сімейного дозвілля (КСД), М. 2014.

У творі Гарсія Лорки світи змішались: Діва-місяць (у білому вбранні) несе смерть; танок, який мав би нести радість, закінчується горем для рідних хлопчика. Модернізм перевернув поняття добра і зла, світла і темряви, радості і горя.

Серед сучасних перекладачів іспанської поезії полтавський журналіст С. Осока. *Прослуховування авторського перекладу Сергія Осоки.* <https://www.youtube.com/watch?v=7u6S7uQ-Apc>

Для фламенко важливі рухи руками. Зверніть увагу, як перекладачі зуміли передати рух рук у танці. Порівняймо переклади цих рядків поезії.

Російською:

«Она поводит плечами...» (П. Грушко)

«По ветру, танцую, водит руками луна...» (Л.Мазикина)

«Ночной трепещущий воздух раздвигает луна руками...» (В.Капустина)

«А луна руками машет...» (С.Бобров)

«И водит луна руками...» (К.Гусев)

«Луна раскинула руки...» (И.Тынянова)

«Луна раскинула руки и пляшет...»

(Х.Дашевский)

«Луна руками поводит...» (И.Розовский)

«Луна закинула руки...» (А.Гелескул)

«Луна шевелит руками...» (В.Парнах)

Українською мовою:

...Дивиться, дивиться хлопчик,

задивляється, гарний.

Звихрилося повітря

рук швидким миготінням.

(В. Стус)

Має білими руками,

аж малому серце в'яне...

(М. Лукаш)

Повітря зворушене ловить

її щонайменший порух.

(С. Осока)

Хто з перекладачів впритул наблизився до оригіналу?

Зверніть увагу на українські переклади (Стус, Лукаш, Осока). Чий переклад найбільш відповідає авторському задуму?

В чому полягає складність перекладу?

На жаль, на сьогоднішній день немає перекладу цього твору Гарсія Лорки, який би відповідав авторському задуму повною мірою. Тому українська перекладацька школа потребує нових підходів до перекладу: через інтерпретацію твору.

III. **Заключне слово вчителя.**

Загальноновизнано, що жодній літературі світу не притаманна такою мірою специфічна властивість виражати все потаємне, похмуре та жахливе, як іспанській. Потаємне і жахливе є постійними

супутниками поезії Гарсія Лорки. Як пантеїст, він усвідомлює, що світовий порядок побудовано на контрастах: життя і смерть, любов і ненависть, добро і зло, реальність і мрія, ніч і день, світло й темрява, радість і горе тощо. Він розуміє, що ці поняття невід'ємні одне від одного, їх чергування є виявом закону, за яким існує Всесвіт. Цю закономірність і відбиває Лорка у своїх творах. Ще у юнацькому вірші поет так визначив центральну тему своєї творчості:

*Бачити, як життя і смерть,
синтез всесвіту,
в глибинних просторах
зливаються воедино.*

Romance gitano

*Бачити, як життя і смерть
синтез всесвіту,
в глибинних просторах
зливаються воедино.*

por
Federico Garcia Lorca
1924
1927
Revista de Occidente

Парадоксальний світ Лорки не простий. У ньому органічно поєдналися традиції фольклору і новачі модернізму. Синтез музики, живопису, танцю допоміг створити яскраві, неповторні образи.

IV. **Рефлексія**

Продовжіть речення.

Сьогодні на уроці я дізнався(лась) про...

Найбільш цікавим було ...

Я намагався(лась)...

Я зрозумів(ла,) що...

Урок запам'ятається мені тим, що...

V. **Домашнє завдання**

Самостійно прочитати будь-який вірш Гарсія Лорки і познайомити з ним однокласників (довести необхідність його прочитання).

VI. **Оцінювання роботи учнів на уроці**

Джерела

1. <http://olga-zdir.blogspot.com/2013/10/Lorca.Romance-De-La-Luna-Luna.html>
2. <http://welovedance.ru/posts/view/kak-eto-ustroeno-kostyum-flamenko>
3. <http://poezia.org/ua/personnels/351/>

Марина Вітко,

вчитель-методист зарубіжної літератури
Помічницької загальноосвітньої школи I-III ст. № 1
імені Героя України Березняка Є.С.
Кіровоградської обл.

Дослівний переклад

Два-місяць зайшла у кухню
В своєму турніорі із тубероз.
Дитина дивиться, дивиться на неї.
Дитина дивиться не відриваючись.
Два-місяць поводить руками
І показує, розпусна і цютлива,
Свої груди з твердого олова.

– Біжи, місяць, місяць, місяць,
Якщо повернуться цигани,
Зроблять із твого серця
Намиста і білі каблучки.

– Дитя, дозволь мені танцювати,
Коли повернуться цигани,
Знайдуть тебе на ковадлі
З заплющеними очима.

– Біжи, місяць, місяць, місяць,
Я вже чую їх коней.
– Дитя, не чіпай мене, не топчи
Моєї крохмальної білизни.

Вершник наближався,
Б'ючи в барабан долини.
У кузні – дитя
Із заплющеними очима.

Оливковим гаєм ішли
Бронза і сон (мрія) – цигани
З піднятими головами
І прикритими очима.

Як співає домілюга,
Ай, як співає на дереві!
По небу проходить місяць,
Веде дитину за руку.

У кузні плачуть,
Кричать цигани.
Вітер над мертвим чатує, чатує,
Впер чатує без улину.

(Олександр Каєнко)

Сергій Осока
З Федеріко Гарсія Лорки.
ROMANCE DE LA LUNA, LUNA

Прийшла Luna Luna у кухню
з подушкою хатів тривожних,
і дивиться, дивиться хлопчик, –
ніж надивитись не може.
Повітря зворушене ловить
її щонайменший порух.
тверді олов'яні груди
випростуються, мов горі.
– Влітай, Місяціно, скоріше, –
якщо цигани настигнуть, –
то з серця твого змайструють
каблучок і перснів срібних.
– Пустя мене, хлопче, до танцю!
Як двері вони одчинять,
побачать тебе на ковадлі

з заплющеними очима.
– Скоріше біжи, Місяціно!
Вже коні летять по схилах!
– Не смій зачіпати, хлопче,
мов шумовиння біле.

Чимдуж наближався вершник,
б'ючи в барабан долини.
Та тільки заплющив очі
у кузні малий хлопчина.

Верталися гаєм оливковим
Бронза і сон – цигани.
Здіймали голови високо,
очима п'ятому таранили.

Як тужно співає сова!
Ай, ай, як вона співає!
Царина до неба їде,
хлопчик за думав тремсе.

У кузні цигани танцюють,
Голосить, на бачать бігуті!

А вітер за ними стоїть,
І сарку за ними сарить.

Переклад Михайла Пухляка
ПРО ЦАРІВНУ І ХЛОПЧИНУ

Прийшла в кухню Місяціна
в сукні жовтій і червоній,
хлопчик дивиться на неї –
краса очі поривав.

Має білими руками,
ах малому серцю в'яло,
викосніє, гримаси й чіста,
тулі перса олів'яні.

«Тікай, тікай, Місяціно,
бо як вернутись цигани,
накують із твого серця
намиста й персні багаті!»

«Дай я, хлопцю, потанцюю,
бо як вернутись скажеш,
ти з закритими очима
лежатимеш на ковадлі!»

«Тікай, тікай, Місяціно,
Чуєш, уполотять багаті!»
«Ну-бо, хлопцю, не топчися
по білі моїй крохмальній!»

Битим шляхом скаче вершник,
мов у бубон в ішах бабаха,
а в кузні малий хлопчик
сидить зіпсований білаха.

Гаєм білими цигани,
Мусанджовей примари.

Очі мужиків забавор,
явно голови тримали,
А в тім гаю пуга пуга,
дуги пуга тоскно й жаско.

Плює небом Місяціна,
за руку держить хлоп'ятко.
В кузні туж, у кузні лаяють,
плачуть, голосить цигани,
а царівну місяціну
повивають хмари, хмари.

Літературна студія – простір для творчості

Люблю бажати своїм друзям здійснення мрій, бо знаю, яку натхненну насолоду дає це відчуття.

З дитинства закохана у творчість. У будь-яку, аби творити або пізнавати нове. У цьому мене ніхто не обмежував, бо й особливо не було часу в батьків. Ліс, поле, річка – все було моїм простором для уяви. Мрії різні роїлися в моїй голові: від навчитися

літати до стати письменником, режисером. Бог, напевно, підслуховував мої думки, бо обдаровував то маленькими, а то великими дивами. З роками щоразу більше відкривається таїнство «сродної праці» – професії вчителя.

Можливості, які дає педагогічна діяльність для творчості, безмежні. Попри програми і різні бюрократичні заморочки, вчитель завжди має простір – дитяче серце – для того, щоб написати симфонію чи книгу, намалювати картину...

Не знаю, кому належить ця прекрасна думка: коли дорослий спілкується з дитиною як друг, з повагою, а не як зверхник, тоді дитина відчуває присутність Бога.

І це насправді так. Серце розкривається в довірі і дитина творить, дивуючись своєму таланту. Адже до цього часу вона, можливо, не замислювалася над своєю обдарованістю.

Спробуйте уявити себе дитиною, яка простягає руки до неба. Відчуйте її простір. Уявіть над собою безмежне, трохи захмарене небо. Від вашого натхненного погляду хмаринки розступаются і з'являється сонечко – яскраве, золотисте. Воно наповнює Вас світлом і теплом. Вдихніть його енергію і починайте творити...

Мої учні визначають **творчість** так.

*Захоплююча, необхідна, неосяжна
Надихає, окрилює, одухотворює, манить,
поглинає, живе
Віддзеркалює внутрішній світ людини
Дозволяє поринути в інший світ
Дарує відчуття, подібне коханням
Свобода*

Свобода як символ творчості має свій рецепт:

*Смак – меду
Запах – свіжості
Колір – веселки
Звук – природи, серця*

Здається, так мало інгредієнтів потрібно для отримання творчої свободи. Але здобути їх непросто, необхідно навчитися виготовляти ключі до власного серця, де знаходяться оці скарби. І тут у пригоді стає майстер, який допомагає оволодіти таїнством серця.

Не завжди на уроці достатньо часу для такої праці. Тоді в пригоді стає майстерня – літературна студія «Блакитна троянда», яка вже 17 років є в нашій школі простором для розвитку світосприйняття учнів і вчителя, пошуку себе у творчому просторі. Спілкування

Перший щабель

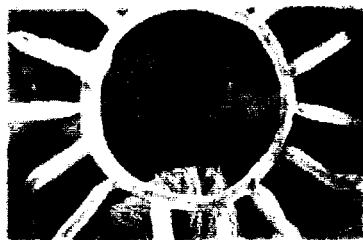
**Відкрите серце
вчителя –**

**ознака
гуманної
педагогіки**

Другий щабель

**Відкрити серце учня –
основне завдання вчителя**

Третій щабель

**Момент
натхнення як
ситуація успіху
для кожного учня**

від серця до серця учителя та учня є основним принципом і шляхом розвитку мистецьких здібностей учня. Напрямки діяльності літературної студії – красне письмо, виразне читання, театральне мистецтво – змінюються відповідно до потреби втілення творчої ідеї. Щоб не відчувати штучного обмеження, ми працюємо за авторською програмою, яка служить ідеї, а не навпаки. Адже вона дає змогу вибирати напрям і форму творчого проекту.

Як вивільнити талант із серця? Як надати йому впевненості? Щоб обробити дорогоцінний камінь, потрібно навчити дитину стати майстром свого таланту. Цього не можна зробити без довіри, тонкої матерії, яка не терпить жодної фальші. І тільки гуманна педагогіка, яка відкриває перед дитиною – серце вчителя, здатна творити диво – відкрити серце учня. Це основне завдання літературної студії.

Не обов'язково кожен учасник творчих проєктів має стати письменником чи актором, головне виплекати в собі внутрішню культуру, стати «правдивим майстром життя».

Іноколи учні, які лінуються вчити вірші напам'ять, запитують: «Навіщо мені це? Яким чином навички виразного читання стануть у пригоді?». Я пояснюю це дітям так: «Коли ви торкаєтесь серцем до прекрасного і доброго, воно змінюється, стає шляхетнішим, і вам важче буде робити погані вчинки».

Навчитися виховувати своє серце – неабияке вміння, але ним може володіти кожен. На мою думку, вчитель повинен не шукати таланти, а створювати ситуації успіху, які б ставали моментами натхнення для дитини. Вони можуть діяти як психологічна допомога і лікувати недолюблене дитяче серце. Ця функція творчості є найважливішою у вихованні дитини.

У здійсненні проєкту головне не успіх, захоплення, оплески чи інші нагороди. Важливо, щоб дитина повірила у себе, у безцінність своєї індивідуальності і прагнула стати особистістю.

Ми багато втілили проєктів разом з дітьми: драматичні й поетичні постановки, літературні проєкти (текст + ілюстрація, ілюстрація + текст; збірки поезій та ін.). Конкурси, виступи на обласній сцені, пропозиції учасникам студії пов'язати життя із театром. Це все прекрасно. Але для мене найціннішими моментами діяльності літературної студії і справжнім відкриттям є діти, які змогли подолати свої страхи, свій біль і підвищили самооцінку, щоб впевненіше іти життям.

Особливим для мене став проєкт «Поезія – країна мого серця», тому що вдалося залучити багато дітей (не постійних учасників студії) з різним розвитком обдарованості. Діти відкрили натхненню свої серця і захопилися поезією. І з того моменту проєкт почав жити власним життям. Кожен учасник перечитав багато поетичних творів, адже потрібно була знайти улюблений, близький серцю. Дехто писав власні вірші. Вони пропонували своє бачення презентації, виявляючи музичні та танцювальні таланти. Завдяки проєкту наші серця прожили в країні «Поезія»

більше півроку. Сподіваюся, що діти не раз будуть повертатися туди, де живе натхнення, і це буде спонукати їх творити життя, ставши ентузіастами, а не бути споживачами-філістерами.

Про своїх учнів я можу розповідати довго, як і кожен педагог, бо завдяки їм ми відкриваємо і свої таланти, розвиваючи уміння любити.

Найбільшою нагородою для вчителя є відкрите серце учня.

Олена Ходок,
вчитель-методист

Шумського НВК «загальноосвітній навчальний заклад I–III ступенів – гімназія» Тернопільської обл.

Свято, яке завжди з нами

Полтава знову стала центром літературного життя, адже цьогогоріч це одне з наймальовничіших українських міст 8–9 листопада гостинно приймало учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Х Короленківські читання». До заходу долучилися дослідники й шанувальники спадщини митця з усієї України (Київ, Черкаси, Кропивницький, Херсон, Одеса, Київська обл., Черкаська обл., Закарпатська обл., Миколаївська обл. та ін.). Серед учасників – відомі діячі науки, знакові постаті сучасної гуманітаристики: М. К. Наєнко (Київ), М. С. Степаненко (Полтава), О. М. Ніколенко (Полтава), Л. В. Шитик (Черкаси), Л. В. Ольховська (Полтава) та ін.

Захоплювала максимально насичена програма конференції: виступи науковців, учителів, «Учительська світлиця». А скільки всього ще відбувалося за лаштунками: нові знайомства, дискусії, екскурсії...

Пленарне засідання на тему «Короленко. Людяність. Україна» відбулося 8 листопада 2017 р. в Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка. Високе зібрання вітав ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, професор М. І. Степаненко.

Емоційною, змістовно насиченою й захопливою виявилася доповідь професора М. К. Наєнка про російські фальсифікації творчості В. Г. Короленка. Оригінально, виразно, подекуди вдаючись до досить сміливих узагальнень, доповідач проаналізував сучасні дописи прокремлівських мракобісів та аргументовано довів безглуздість і псевдонауковість їхніх висновків.

Ґрунтовністю аналізу й вичерпністю викладу вразив виступ професора з Полтави М. І. Степаненка – пошук асоціативних зв'язків між творами Володимира Короленка та Петра Ротача й виявлення особливостей мистецького діалогу. Підсумовуючи, науковець зазначив, що ім'я В. Г. Короленка давно стало символом совісті, правди й людяності, які є незмінними орієнтирами й у XXI столітті.

Яскравістю й оригінальністю, цікавим аналізом вирізнялася доповідь провідного наукового співробітника Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка Л. В. Ольховської про Короленка-мандрівника.

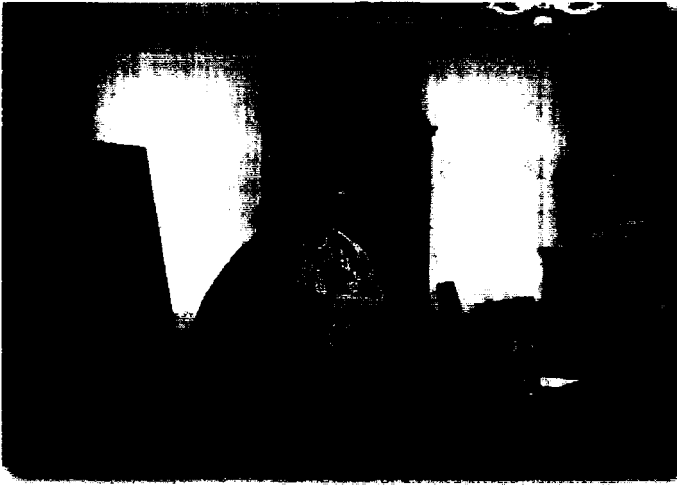
Студентські короленківські візії представила В. С. Чепіжна. Перед учасниками конференції розгорнулася нова, до кінця не пізнана сторінка життя В. Г. Короленка – він постав як захисник дітей. Вражає високий рівень знань, ерудиції й підготовки студентів факультету філології і журналістики Полтавського національного педагогічного університету, що ще раз засвідчує статус вишу – флагмана вітчизняної педагогічної освіти.

І прикметно, що завершувався блок наукових виступів яскравою доповіддю натхненника й організатора конференції, професора О. М. Ніколенко – «Український контекст повісті В. Г. Короленка «Сліпий музикант».

Саме тоді, коли творча спадщина письменника здається схарактеризованою майже повністю, усе сказано й додати більше нічого, Ольга Миколаївна руйнує цю ілюзію вивченості. Здавалося б, давно досліджені тексти раптово починають шикуватися у нові парадигми й виявляють нові можливості прочитання. У властивій тільки їй манері: легко й водночас так досконало й глибоко – дослідниця окреслює український дискурс у повісті «Сліпий музикант», який стає ключем для інтерпретації та значеннєвою домінантою твору. З'ясувавши авторську стратегію у виборі текстуальних технологій, О.М. Ніколенко визначила багатомірність та внутрішню цілісність твору. У її інтерпретації кожне короленківське слово відкриває свої нові грані, сяє новими, до цього невідомими барвами. Що не теза – то справжнє відкриття. Цей виступ набув особливої значущості для вчителів, адже ми мали змогу почути ґрунтовний аналіз програмового твору, виконаний неперевершеним Майстром.

Варто зазначити, що співпраця Полтавського національного педагогічного університету й Всеукраїнської спілки вчителів-словесників набирає нових обертів. До роботи конференції долучилися вчителі-методисти зарубіжної літератури з усієї України. 9 листопада 2017 р. в межах «Учительської світлиці»

ці» студенти факультету філології та журналістики ознайомилися з педагогічним досвідом найкращих учителів зарубіжної літератури. Особливої ваги в контексті визначення стану сучасної освіти набули виступи кандидата педагогічних наук, доцента О. В. Орлової, директора Свалявської гімназії В. Г. Туряниці та учителя-методиста з Білої Церкви О. В. Пітерської, які запропонували власне бачення освітянських проблем та шляхи їхнього розв'язання.

Роботу методичної секції модерувала доктор філологічних наук, Почесний президент Всеукраїнської спілки вчителів-словесників О. М. Ніколенко. Учасники конференції обговорили стан і перспективи розвитку літературної освіти в Україні. Дискусії точилися довкола компетентнісного підходу, який стає

домінантним у Новій українській школі. Учителі зазначали, що назріла потреба переходу від енциклопедійної до компетентнісної парадигми знань. Якщо українська школа минулого століття ґрунтувалася на знаннях і підходах, які інколи не змінювалися роками й десятиліттями і які учні отримували переважно від учителів та з підручників, то Нова українська школа спрямовує учнів на видобування знань, на роботу з різними інформаційними потоками, серед яких художня література має посісти особливе місце, бо дає моральну вертикаль особистості, культурну орієнтацію в суспільстві. Компетентнісний підхід, на думку учасників конференції, – це не просто реформа, а кардинальна зміна стратегії освіти, усієї педагогічної системи, що має не відставати, а йти попереду сучасного світу, готувати нове покоління, здатне не тільки сприймати й відтворювати інформацію, а творити світ довкола себе – красивий, розумний, демократичний. Було вирішено продовжити обговорення цієї проблеми на засіданні Спілки, яке відбувається в межах міжнародної конференції «Зарубіжні письменники і Україна» у квітні 2018 р. в Полтаві.

Незабутнім заключним акордом конференції в Полтаві став виступ групи студентів під керівництвом кандидата філологічних наук І. В. Фісак. Задушевна українська пісня, чиста, як совість, свята, як правда, протяжно линула й наповняла наші душі щемливим почуттям любові до всього рідного, українського. Слово В. Г. Короленка відлунувалося в світлиці – студенти факультету оживили на сцені неповторний колорит зворушливих творів письменника.

Усі збагатилися в Полтаві новими враженнями та ідеями. Коли завершується таке прекрасне дійство, коли доводиться прощатися з Полтавою, із її неймовірно гостинними господарями, душу охоплює насолода із присмаком смутку... Але нові плани полтавців і тих, хто гуртується довкола них, породжують передчуття майбутніх зустрічей і дарують нам зміст того, що ми називаємо надією на розвиток нашого предмета – «Зарубіжна література».

Полтаво – ти свято, яке залишається в серці назавжди!

Людмила Юлдашева,
учитель-методист,
Черкаська область

Світоглядні та естетичні погляди Ш.Бодлера у збірці «Квіти зла»

Тема уроку. Шарль Бодлер — французький поет II половини XIX століття, пізній романтик і один із зачинателів символізму.

Мета уроку: ознайомити учнів зі сторінками життя й творчості, світоглядними та естетичними поглядами, поезіями «До читача», «Альбатрос» Шарля Бодлера, простежити його місце в літературному процесі кінця XIX – початку XX ст., зв'язки з романтизмом і модернізмом, дати поняття про особливості символістської поезії та світобачення; розвивати навички самостійної роботи, аналізу поетичного тексту, критичного мислення, усного мовлення; формувати любов до краси, музики, живопису, до мистецтва слова.

Обладнання: відеоролик «Charles Baudelaire. Chant d'Automne»; мультимедійна презентація; матеріали кейсів для груп: тексти віршів «До читача», «Альбатрос» Ш.Бодлера у перекладах, «Бодлер» М.Рильського, завдання для роботи, запитання до віршів, запропонованих для аналізу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма уроку: творча майстерня.

Епіграф: *Перебуваючи в пеклі, можна марити про білосніжні вершини.*

О. Блок

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Слово вчителя «Запрошення до роздумів». Цілепокладання

Наш урок – це творча майстерня, де ми станемо активними дослідниками сторінок життя й поезії митця, ім'я й творчість якого нам поки що невідомі. Однак знайомство з поетом сьогодні відбуватиметься навпаки. Спочатку ми поринемо у світ його віршів та емоцій, які вони викликають, окремі поезії проаналізуємо, визначимо власне ставлення до них, спробуємо створити психологічний та творчий портрет поета, а після цього вже дізнаємося його ім'я й отримаємо відповіді на запитання, які у нас виникатимуть під час роботи у творчій майстерні. Насамкінець спробуємо сформулювати тему та завдання нашого уроку.

Час стирає кордони, вимагає від сучасної людини толерантності, розуміння й поваги до представників різних народів, культур, відкритості до діалогу з ними. Пропоную переглянути відеоролик, пов'язаний із сьогоднішньою темою. Ваше завдання – спробувати впізнати мову, якою написано твір, стисло, кількома реченнями передати власні емоції, настрої, думки, що виникли під час перегляду й прослуховування.

2. Перегляд відеоролика до вірша «Спів осені» Шарля Бодлера «Charles Baudelaire – Chant d'Automne»

https://www.youtube.com/watch?v=Y8M3L-RNE_o

3. Озвучення вражень від перегляду відеоролика. Евристична бесіда

– Яка мова звучала? Як ви визначили?

– Це прозовий чи поетичний твір? Висновок обґрунтуйте.

– Озвучте власні враження від звучання поезії.

Яким вам видався її настрій?

– Твори якої літературної течії відзначаються подібним настроєм? Які її часові межі?

4. Проблемне завдання

– Чому ми дивилися цей відеоролик? Спробуйте сформулювати наш об'єкт вивчення. (*Французька модерністська поезія II половини XIX століття*)

III. Сприймання й усвідомлення нового навчального матеріалу

1. Слово вчителя (з мультимедійною презентацією)

(Слайд 1) У другій половині XIX століття різними країнами Європи прокотилася хвиля буржуазних революцій. Загальна криза охопила майже усі сфери: політику, економіку, культуру. Але соціальні та економічні зміни, невпевненість у майбутньому, ідейний розрив у настроях не тільки сповнювали людей тривогою, а й заохочували до пошуку нових ідеалів як у реальному, так і в культурному житті. Саме в цей час реалізм і романтизм у літературі відходять на другий план і поступаються модернізму, що став естетичним вираженням тогочасних духовних змін.

(Слайд 2) Усе XIX століття законодавицею мод не лише в політичному житті Європи, але й у літературі та мистецтві була Франція. На його другу половину припадає бурхливий розвиток французької поезії. Її вирізняє найбільш інтенсивний пошук нових засобів і форм вислову, творення нової поетичної мови. Французькі митці здійснюють переворот у національній та європейській поезії, змінюють спрямування її руху, відкривають нові можливості поетичного слова. Змінюється й роль поезії – вона поступово стає центром поетичного життя континенту й дедалі більше впливає на поезію інших країн.

(Слайд 3) Передусім це пов'язано з однією з модерністських течій – символізмом – із «великими французькими символістами», портрети яких ви бачите на слайді й творчість яких ми незабаром будемо вивчати.

(Слайд 4) Символісти вважали, що всі предмети й явища, всі емоції й почуття невидимо зв'язані в одну невиразну, містичну цілість. Завдання митця – побачити ці зв'язки, розплутати їх, показати таємничу залежність усього на світі. Саме через образи-символи символісти відтворювали таємничу й ірраціональну суть людської душі, величний поступ невідвратної долі, зображували потойбічне життя, метафізичний світ «інобуття», натякали на містичну сутність життєвих явищ.

(Слайд 5) За визначенням одного з тодішніх літературних критиків, це покоління поетів співало і плакало: плакало від незатишної дійсності, прози життя, а співало, щоб не втратити свого сердечного настрою, хоча їхні серця вже перетворилися на кладовище нездійснених надій і мрій. За словами французького письменника Поля Клоделя, єдине, на що здатна була тогочасна людина, – це «пристрасна нудьга», хандра, сплін. Тому основними мотивами творчості поетів-символістів були скарги на життя, розчарування, песимізм, відчай і сум беззахисної душі. Зараз ми на практиці постараємося простежити особливості символістського світосприйняття.

IV. Засвоєння нового навчального матеріалу. Робота в групах «Творча майстерня»

1. Знайомство з інструкцією до дій (Слайд 6)

- Об'єднатись у три групи.
- Обрати декламатора. Підготувати виразне читання перекладів поезій (для I та II груп).
- Виконати завдання для групи.
- Обрати спікера та представити результати роботи групи.

– Обрати експерта для порівняння результатів роботи групи з наявним професійним коментарем та висновків (для I та II груп).

– Поважати товаришів по групі та їхні погляди, бути толерантним, поміркованим, активним, творчим.

2. Знайомство з матеріалами кейсів для кожної з груп, отримання завдань

3. Розподіл обов'язків між учасниками груп (декламатор, спікер, експерт)

4. Робота з кейсами. Виконання завдань

I група: робота з кейсом «Особливості сприйняття навколишнього світу в поезії «До читача»

Виступ декламатора: виразне читання поезії «До читача» (Слайд 7)

Над плоттю нашою й над нашими умами
Панують глупота, брехня, скупарство, гріх;
Ми любим докори сумління й живим їх,
Ми ними з'їдені, як жебраки кліщами.

Ми щедро платимо за наше зізнавання,
Затяті в злочині та підлі в каятті,
Ми повертаємось на зрадницькі путі,
Слізьми відмитися плануємо зарання...

В руках диявола всі поворозки й ниті,
Що нами рухають і силу нам дають;
Щодня будемо собі до Пекла путь
Крізь просмерділу тьму й вогні несамовиті...

Мільйони Демонів рухливих, ніби черви,
Справляють гультяйства і ходять шкереберть
У наших мозках! Ми в собі плекаєм Смерть
Та обертаємось поволі в купу мерви.

Якщо насильство, жах, убивства осоружні,
Пожежі, підступи, ножі, отруйний газ
Не стали долями банальними для нас,
Так це тому, що ми – біда! – не досить мужні.

Та між пантерами, шакалами, вовками,
Серед потвор, які плазують, і ричать,
І жалять нас на смерть, немов холодна гадь,
В звіринці людських вад, що володіють нами,

Є найпотворніше, найзліше Страховидло!
Воно ні повзати не вміє, ні ревити,
Та, позіхаючи, ковтуло б три світи,
Бо жити вже йому й самому остогидло.

Це лютий Сплін, Хандра, що бачить плахи й страсти,
Покурює кальян, не відаючи сну;
Читачу, впізнаєш потвору цю жакну,
О лицемірний мій, на мене схожий брате?!

(Переклад Д.Павличка)

Питання для обговорення в групі й прогнозовані відповіді:

Який настрій поезії? (Сумний, песимістичний)

Про що розмірковує автор у першій строфі твору? (Про людські гріхи)

Які гріхи супроводжують людей? («глупота, брехня, скупарство...», насильство, вбивство, лицемірство, підлість, злочинність, боягузтво тощо)

Яке суспільство змальовує поет? (Хворе, гріхове, аморальне, на яке чекає крах)

Куди, на думку ліричного героя, будує собі путь людство? Чому? (Людство прямує до пекла, тому що люди грішні)

Які алегорії використовує автор для зображення гріховного внутрішнього «я» людини? (Пантери, шакали, вовки, потвори, які «плазують, і ричать, і жалять нас на смерть...» – це влада, церква, чиновники)

Яке «страховидло» в «звіринці людських вад», на думку автора, найнебезпечніше для людини? (Сплін)

Пояснить своє розуміння слова «сплін». На нього вже «хворів» один із відомих нам пушкінських героїв Євгеній Онегін. (Хворобливий душевний стан, породжений дійсністю: зло, нудьга, байдужість, зневіра, розчарування, відсутність цілі земного існування, духовна ницість тощо)

Ліричний герой-митець розповідає про гріховний світ людей, спостерігаючи за ними збоку. Він інший чи він разом із ними «щодня будує собі до Пекла путь»? (Він не відокремлює себе від усіх. Він знаходиться у «хворому» суспільстві)

Поет оспівує й уславлює чи викриває й засуджує гріховність світу, людей, свою особисту? (Викриває й засуджує)

Доведіть свою думку. (Можлива відповідь: Поет знаходить такі художні засоби, використання яких дозволяє створити по-справжньому відразний світ, який навіть важко назвати людським. У вірші багато «низьких тваринних» порівнянь («з'їдені, як жебраки кліщами», «рухливі, ніби черви», «І жалять нас на смерть, немов холодна гадь»), відразних епітетів («просмерділа тьма й вогні несамовиті», «потвора жакна») тощо, які викликають неприємні відчуття, відразу, огиду.)

Які художні засоби вас вразили й чим?

Виступ спікера: висновки дослідження тексту поезії «До читача»

Висновок експерта: порівняння коментаря учасників I групи з професійним коментарем до поезії. (Слайд 8) Тема поезії – Добро і Зло, сенс буття. Настрій сумний, песимістичний. Поет змальовує хворобливий душевний стан ліричного

героя, породжений навколишньою аморальною дійсністю: зневіру, розчарування, відсутність цілі земного існування, нудьгу, духовну ницність тощо. Все це вважає найбільшим злом для сучасної людини, називаючи «страховидлом», спліном. Вже в першій строфі постає хворе, гріховне, аморальне суспільство, яке прямує до пекла. Найбільші його гріхи – глупість, брехня, скупість, жорстокість, насильство, вбивство, лицемірство, підлість, злочинність, боягузтво тощо. Добирає багато емоційно забарвлених епітетів, порівнянь з неприємними значеннями, щоб викликати в читача відразу, спротив. Алегоричні образи хижаків – пантер, шакалів, вовків, потвор, які «плазують, і ричать, і жалять нас на смерть...» – це влада, церква, чиновники.

Митець не відокремлює себе від суспільства, бере на себе всі болі й гріхи людства. Проте від інших різниться тим, що усвідомлює трагізм існування людини, страждає від гріховності світу й своєї власної, засуджує зло й темряву в людині, намагається протиставити нищій дійсності недосяжний ідеал. Важкий шлях блукань, злетів, віри, розчарувань, прозрінь, відчаю, поневірянь. Це шлях пошуків вічного Ідеалу, Краси, Істини, Бога і — віддалення від заповітної мрії.

Коментар учителя. (Слайд 9) Поезія «До читача» є своєрідним вступом до єдиної ліричної збірки поета «Les Fleurs du Mel» – «Квіти Зла» (Париж, 1857). Крім цього вірша, перше видання містило 100 нумерованих поезій і нагадувало структуру «Божественної комедії» Данте. Перший, нумерований вірш збірки свідчить про намір митця наслідувати задум «Пекла».

Ліричний герой бачить і засуджує гріховність світу, людей, свою власну. Проте у вірші нема світлого дороговказу, який би вирвав людей і самого поета з міцних лап Зла і Спліну. Можливо, відповідь можна знайти у збірці з такою дивною назвою? (Слайд 10)

Сам поет писав: «Тільки сягаючи найглибших прірв падіння, уява за законом протилежності запалює світло найвищих ідеалів. Квіти чеснот в уяві поета не можуть розквітати без квітів зла, адже світло тим яскравіше, чим глибші тіні».

II група: робота з кейсом «Ідейно-художні особливості у поезії «Альбатрос»

Виступ декламатора: виразне читання поезії «Альбатрос» (Слайд 11)

Щоб їм розважитись, веселий гурт матросів
Серед нестримних вод розбурханих морів
Безпечно ловить птиць, величних альбатросів,
Що люблять пролітати слідами кораблів.
На палубу несуть ясных висот владу.
І сумно тягне він приборкане крило,
Що втратило свою колишню міць велику,
Мов серед буйних вод поламане весло.
Мандрівник зборканий знесилено ступає!
Плавець повітряний незграбний і смішний!
Той тююновий дим у дзьоб йому пускає,
А цей, дратуючи, кульгає, мов кривий.
Поет подібний теж до владаря блакиті,
Що серед хмар летить, мов блискавка в імлі.
Але, мов у тюрмі, в юрбі несамовитій
Він крила велетня волочить по землі.

(Переклад Миколи Терещенка)

Питання для обговорення в групі й прогнозовані відповіді:

Який настрій поезії? (Сумний, песимістичний)

Визначте центральний образ поезії. (Альбатрос)

Що ви знаєте про альбатроса в природі? (Це морський птах, здатний досить тривалий час літати в повітрі над морем, дуже важко пересувається по землі, бо має довгі крила й малі лапки)

Яку проблему порушив поет у творі? (Проблема особливості людини й натовпу, поета й суспільства)

Які два світи протиставляє автор? (Світ простих людей і світ митця, поезії, творчості)

У яких образах втілюється боротьба цих світів? (Матроси – це звичайні люди, альбатрос – поет)

Символом чого у вірші є альбатрос? (Символ поета, митця, творчої людини)

Які ще символи ви знайшли в тексті? (Матроси – символ людського суспільства, байдужого й ворожого до митців, до творчих людей, до людей інших. Небо – символ творчого злету. Палуба, корабель – приземлений, низький світ)

Яким змальовує поет світ матросів? (Жорстоким, байдужим, бездумним, аморальним)

Спробуйте визначити головну думку вірша. Наведіть аргументи з тексту. (Доля митця трагічна в аморальному, духовно нищому людському суспільстві. Підтвердження – остання строфа поезії)

Які художні засоби вас вразили й чим?

Як у вірші поєднуються романтизм і модернізм?

Виступ спікера: висновки дослідження тексту поезії «Альбатрос»

Висновок експерта: порівняння коментаря учасників II групи з професійним коментарем до поезії. (Слайд 12) Тема вірша – місце та призначення поета; трагедія митця в духовно нищому суспільстві. Твір побудований у романтичній манері: альбатрос зображений як прекрасний, величний птах, що літає у високому просторі неба, вільний і недосяжний для земних істот, самотній борець з навколишнім світом. У поезії протиставлені два світи: Небо – світ волі, високих ідеалів, мистецтва і Палуба – світ земний, духовно нищій, морально недосконалий. Звідси й контрастність образів — альбатроса і юрби, які набувають значення символів. Небо — символ творчої волі митця; політ альбатроса – нестримний злет його уяви й фантазії; птах у небі (тобто у світі своїх образів, фантазій, вільних пошуків) – символ безмежної влади й свободи митця у створюваному ним світі; «висота», «блакить» – символи піднесених прагнень поета. (Слайд 13) Автор стверджує високе призначення мистецтва — служити небесним (тобто божественним, високим) ідеалам, нести дух волі, світло краси. Не випадково альбатрос – «владика», «король блакиті», «володар гроз та грому», «крилатий велетень». На палубі корабля він незграбний і безпомічний, утратив силу, не в змоззі протистояти безжалісній юрбі, що глузує, знущується з нього.

Ця яскрава алегорія викликає в читача відповідні почуття: ненависть до жорстокості й бездуховності, любов до прекрасного й високого.

Коментар учителя. (Слайд 14) Поезія «Альбатрос» – один із найвідоміших творів циклу

«Сплін та ідеал» зі збірки «Квіти зла». Вперше вірш опублікований 1859 року без другої строфи. Дата написання – 1842 рік. Очевидно, написаний був під час морської мандрівки автора 1841 року в Індію та на острови в океані.

III група: робота над кейсом «Психологічний та творчий портрет автора поетичної збірки «Квіти зла»

Питання для обговорення в групі:

Якою, на вашу думку, є людина, що змогла створити поезію «До читача»?

Які риси характеру автора розкриваються в цій поезії?

Які погляди на життя висловлює автор? Як вони характеризують особистість поета?

Яке ставлення автора до світу, до творчості, до творчої особистості простежується в поезії «Альбатрос»?

Про що у характері й житті автора свідчить назва головної поетичної збірки «Квіти зла»?

Які провідні риси світогляду поета-символіста?

Виступ спікера: презентація колективної роботи над асоціативним кущем «Психологічний та творчий портрет автора поетичної збірки «Квіти зла»

Виступ декламатора: виразне читання поезії (як варіант)

В раю блажених мук, де на тонких стеблинах
Ростуть, звиваються химерні квіти зла,
Подібні до очей жіночих і звіриних,—
В пекельному раю його душа жила.
Лякати буржуа, назватись людоїдом,
Що хтів би скуштувать малесеньких дітей;
Впиватися гірким, самотнім, тонким медом
Нездійснених бажань і неживих ідей, —
І бачити в вині безстыдної таверни
Вино Причастія, єдину кров Христа...
Хіба таке життя, потворне і химерне,
Не зветься краса? (М. Рильський, 1920)

Коментар учителя. (Слайд 15) Як ви справедливо відзначили, особистість автора почутих поезій непересічна. Його поезія глибоко філософська. В багатьох віршах ми відчуваємо глибокий смуток, іноді й відчуття безвиході, які часто огортали нещасну, зболену душу самотнього митця. Однак він все одно мріяв про світле й прекрасне у своєму житті! Хоча ця романтична мрія так і залишилася для нього недосяжною... Автор – безрідний і незрозумілий для юрби «чужинець», якою вона мучить і ненавидить, і романтичний конфлікт мрії та дійсності набуває глибокого внутрішнього характеру. Його вірші – це вірші нещастя, відчаю, продажності сучасного світу, роздвоєння людини між добром і злом. Оригінальна, незвичайна, цікава образна система та мова поезій приваблює, зацікавлює, примушує думати, вчитуватися.

V. Узагальнення та систематизація знань

1. Слово вчителя. (Слайд 15а)

Неповторна особистість – неповторна й розповідь про неї. Ім'я таємничого невідомця, у неповторні рядки якого ми вчитувалися на уроці, – Шарль

Бодлер, символіст, автор уславленої поетичної збірки «Квіти зла», до якої ввійшли поезії «До читача», «Альбатрос». Це видатне ім'я не лише у французькій, а й у світовій літературі. В творчості Бодлера – витоки символізму, з ним пов'язують появу декадансу. Вже давно існує науковий інститут із вивчення бодлерівської спадщини, в якому налічується 15 тисяч досліджень. Духовними дітьми Бодлера вважали себе французькі поети-символісти Артур Рембо, Стефан Малларме, Поль Верлен, австрієць Райнер Марія Рільке, російські символісти Олександр Блок та Андрій Бєлий, українські поети Микола Вороний, Олександр Олесь, Дмитро Загул, ранній Павло Тичина.

(Слайд 16) Книга «Квіти зла» була засуджена судом за аморальність у Палаці правосуддя в Парижі 20 серпня 1857 року. А Шарль Бодлер стверджував, що «...з неї випливає жорстокий моральний урок». Яка оцінка книги відповідає дійсності? Який «моральний урок» «Квітів зла»? На ці питання ми відповімо на наступних уроках, присвячених творчості митця.

У газетах того часу про Бодлера писали: «Говорити про пана Бодлера – означає говорити про жахиття», «Чесне перо не може відважитись навіть на одну цитату». Чому суспільство так вороже зустріло вірші Шарля Бодлера, як ви гадаєте? (Суспільство показав справжнє обличчя всієї нації й кожної людини).

Отож, завіса таємничості впала. Сформулюйте тему, над якою ми працювали сьогодні на уроці.

2. Формулювання теми учнями й учителем, записи до зошитів. (Слайд 17) «Шарль Бодлер – французький поет II половини XIX століття, пізній романтик і один із зачинателів символізму. Світоглядні та естетичні погляди Бодлера у поезіях ліричної збірки «Квіти зла»

3. Робота з епіграфом до уроку «Перебуваючи в пеклі, можна марити про білосніжні вершини». (О.Блок)

– Як ви розумієте ці слова відомого російського поета-символіста Олександра Блока? Що додають вони до розуміння нами життя Шарля Бодлера? (Ці слова відкривають завісу над тяжким життям Бодлера, яке порівнюється з пеклом. Та все ж поет не втрачав мрії про найкраще, найсвітліше в житті, чому й присвячував свої твори. Яке ж пекло пізнав Бодлер і про що мріяв, дізнаєтеся з біографії поета, яку опрацюєте вдома.)

VI. Підбиття підсумків уроку. (Слайд 18)

1. Вправа «Продовжи речення...»

– Сьогодні на уроці мені було цікаво дізнатися...

– Сьогодні я почула (почув) нове про...

VII. Оцінювання

VIII. Домашнє завдання. (Слайд 19)

Опрацювати біографію Шарля Бодлера. Відповісти на запитання: «Яких суперечностей зазнав на своєму життєвому шляху письменник і які протиріччя бентежили його?»

Виписати визначення символізму.

Вікторія Туряниця,
вчитель зарубіжної літератури
Свалява

Педагогічні смаколики від Світлани Дячок

Учитель, як і кулінар, у свою книгу рецептів вписує ті, за якими були приготовлені найсмачніші страви. Урок, як обідній стіл, на якому презентовані найрізноманітніші смаколики, а вміння вчителя-кухаря не лише приготувати, а й подати страву! Як і кожна добра газдиня, ми, вчителі-словесники, теж маємо свою книгу рецептів приготування смачних уроків. І нехай у новому навчальному році ми пропрацювали лише два місяці, та святковий стіл було б чим накрити!

Так, для п'ятикласників я б приготувала японські та китайські суші. Складниками перших були б герої, звичаї та традиції, які змальовані у японських народних казках («Японська народна казка «Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик». Відображення любові до праці, кмітливості й сміливості, ставлення до природи в образі Іссумбосі» та «ПЧ. «Момотаро, або Хлопчик-Персик. Національний колорит японських казок»), а китайські розмалювала б пензликом Маляна («Китайська народна казка «Пензлик Маляна». Поетизація мистецтва й уславлення образу митця у казці»). Такі завдання дають можливість перевірити, наскільки добре п'ятикласники володіють навичками дослідницької роботи та як у них розвинута уява. Традиційно після вивчення казки «Пензлик Маляна» даю творче завдання: «Що б ви намалювали, якби мали чарівний пензлик?» Приємно, що на малюнках учні зображають медикаменти, потрібні воїнам АТО, продукти харчування для бездомних тварин, відпочинки на лоні природи з усіма членами сім'ї та друзями, голубів миру...

На першому уроці у п'ятому класі («Світова література – духовна скарбниця людства. Роль книги в сучасному житті») на прикладі тарілки із салатом пояснюю, як важливо читати твори зарубіжної літератури. Звичайно, що якщо вилучити один інгредієнт (картоплю чи цибулю із олів'є), то їсти можна, але насолоджуватися справжнім класичним смаком салату – важко. Тож так само й будь-який текст: скорочено прочитаємо, можливо, і зміст вловимо, але чи отримаємо насолоду від спілкування з книжкою?!

Встигли ми посмакувати перемоگو. Робота учениці 5 класу Турчак Юлії відзначена на зльоті юних натуралістів (номінація «Народознавство та краєзнавство») на місцевому рівні, і дівчинка їде захищати честь школи та району в Тернопіль. Учениця досліджувала образи птахів у фольклорі. Так, її зацікавив образ журавля у казці «Пензлик Маляна», фазана – «Момотаро, або Хлопчик-Персик». Наприклад, фазан у китайців пов'язаний із громом. Це символ удачі, краси. А в японців – символ захисту та материнської любові. Тож саме для Хлопчика-Персика (Момотаро), героя японської казки, він стає надійним та добрим другом.

Щоби систематизувати знання шестикласників із вивчення міфів народів світу, пропоную виписати ключові слова до кожного вивченого міфу. Ці слова – головні складники (інгредієнти) кінцевого продукту (страви)! Після вивчення міфів єгипетського народу у зошитах учнів буде запис: 1 варіант міфу. Водяний хаос (Нун) – Сонце – боги створили небо, землю, тварин та рослини. 2 варіант міфу. Безмежний океан – пагорб – квітка лотоса – бог Ра – Всесвіт освітився і ожив. 3 варіант міфу. Водяний хаос – пагорб – птах – яйце – Сонце (Єгипетські міфи). Давньоіндійський міф про створення світу матиме таку схему: Темрява первісного хаосу – вода – вогонь – Золоте Яйце – Прабатько Брахма – розбив яйце = Небо, Земля, повітряний простір (Індійські міфи. Творення).

Читати балади про англійця Робіна Гуда із Шервудського лісу йдемо у наш – колиндянський (Англійські балади про Робіна Гуда. «Як Робін Гуд став розбійником»). Уявляємо, як герой із друзями живе в лісі, готує засідки на багатіїв, роздумуємо про місця перебування Робіна Гуда, вправляємося зі стрільби з лука, даючи відповіді на запитання... Цікавими є презентаційні роботи про наших месників Устима Кармалюка та Олексю Довбуша («РЗМ. Робін Гуд, Олексю Довбуш, Устим Кармалюк – народні месники»). У ході роботи учні заповнюють таблицю.

Читати балади про англійця Робіна Гуда із Шервудського лісу йдемо у наш – колиндянський (Англійські балади про Робіна Гуда. «Як Робін Гуд став розбійником»). Уявляємо, як герой із друзями живе в лісі, готує засідки на багатіїв, роздумуємо про місця перебування Робіна Гуда, вправляємося зі стрільби з лука, даючи відповіді на запитання... Цікавими є презентаційні роботи про наших месників Устима Кармалюка та Олексю Довбуша («РЗМ. Робін Гуд, Олексю Довбуш, Устим Кармалюк – народні месники»). У ході роботи учні заповнюють таблицю.

План	Робін Гуд	Олексю Довбуш	Устим Кармалюк
Країна, героєм якої став	Англія	Україна	Україна
Місця, де діяв	Шервудський ліс	Українські Карпати	Поділля
Інша назва	Локслі	Опришок	Останній гайдамака, український Робін Гуд
Роки діяльності	XII ст.	1738-1745	1813-1835

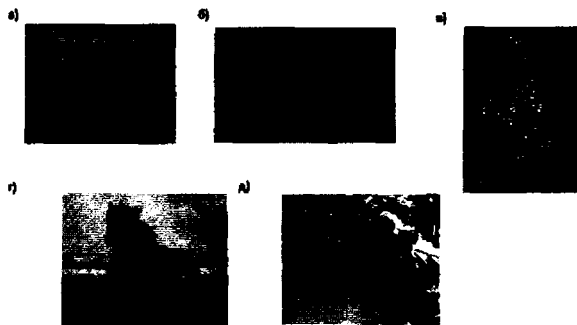
Семикласники-вікіпедисти під час презентації використовують світлини, завантажені ними ж на конкурси «Вікі любить Землю» та «Вікі любить пам'ятки», на яких зображені скали та камінь Довбуша, Кам'янець-Подільська фортеця, зокрема Папська вежа, у якій тричі був ув'язнений подільський герой, пам'ятник Устиму Кармалюку в Летичеві та ін.

Семикласників до уроку розвитку зв'язного мовлення на тему «Складання цитатного плану улюбленої балади» готують заздалегідь. Так, під час вивчення балад «Рукавичка» Ф. Шиллера, «Світязь» Адама Міцкевича, «Вересовий трунок» Р. Стівенсона часто звертаємося до цитатних характеристик героїв та подій твору, розділових знаків у цитатах.

Цікавою є форма перевірки знань учнів. Впроваджуючи елементи STEM-освіти на уроках літератури, пропоную такі тестові завдання.

Установіть відповідність між назвою твору і представниками фауни і флори, які трапляються у вивчених творах:

1. «Балада про Робіна Гуда»
2. «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник»
3. «Вільшаний король»
4. «Вересовий трунок»

Пояснити у 8 класі причину виникнення Троянської війни мені допомагає яблуко («Давньогрецька міфологія. Основні цикли давньогрецьких міфів. Міфи троянського циклу. Міфологічні символи (яблуко розбрату, троянський кін, ахіллова п'ята»). Обираю трьох богинь – Геру, Афину, Афродіту – та Паріса, якому вручаю фрукт. Малюю уявну картину весілля Пелея і Фетіди, на якому умовно присутні й восьмикласники. На партах у кожного є листівки-побажання із цукерками, які на сучасних весіллях вручають кожному гостеві. Далі розповідаю про Ериду, яка вирішила помститися за те, що її на це весілля не запросили. Завдання хлопця Паріса, організувати конкурс між найкрасивішими жінками, в даному випадку – богинями. Кожна обіцятиме Парісу завидні дарунки: Гера – володарювання усією Азією, Афіна – розум та перемогу у військових поєдинках, Афродіта – кохання найкрасивішої жінки світу. До речі, таку рольову гру проводжу вже декілька років, і всі сучасні «Паріси», навіть без моїх натяків, яблуко вручають саме Афродіті!

А далі – робота зі схемами. Менелай – не якийсь там доходяга. Він – сильний та розумний чоловік, спартанець, який сидіти, склавши руки, коли у нього з-під носа крадуть дружину, не буде. Він збирає своє військо проти троянця Паріса. Так починається війна, на яку так довго чекала матінка-земля Гея.

МІФОЛОГІЧНА ОСНОВА «ІЛІАДИ»

МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПОЕМИ

Тема. Гнів Ахілла
Один епізод десятого року війни

Можна запропонувати учням запитання: «Чому саме яблуко було обране плодом-атрибутом гри-сварки на давньогрецькому весіллі?» Цікаві дослідження учнів про яблуко, що стало символом первозданного гріха іудеїв та християн, про користь і шкоду від цих плодів для здоров'я людини, про те, що кожне друге дерево на землі – це яблуно!

Не забуваю під час підсумкового етапу озвучити смаколики-побажання. Ці побажання на зразок: «Нехай ніхто і ніколи не підкидає тобі яблуко розбрату» чи «Нехай у твоєму житті не буде підступних Ерид» мають підняти настрій учнів на цілий день.

Минулоріч почала залучати до редагування Вікіпедії і своїх вихованців. Так, вивчаючи особливості епохи Просвітництва у 9 класі («Просвітництво. Історичні умови та провідні ідеї Просвітництва. Доба перших енциклопедій. Зв'язок із Вікіпедією»), вікіпедистам пропоную презентувати індивідуальну роботу щодо покращення сучасної енциклопедії, а також у хронологічній послідовності представити розвиток енциклопедичних знань та вмінь людства.

Вважаю, що вивчення літератури має перегукуватися із пізнанням світу, природи, історії на кожному уроці. Справжній учитель-словесник зуміє розіграти ситуацію чи придумати логічний перехід від одного етапу уроку до другого через тематичне та влучне проблемне запитання, рольову гру... Це і є смакування педагогічною стравою, а на десерт – «НІ!» домашнім завданням. Усе тут і зараз. Цьогоріч відмовилася давати учням домашні завдання. Виняток становлять творчі усні вправи. Поки що усе встигаємо зробити на уроці, смакуємо разом, аналізуємо та досліджуємо, читаємо-перечитуємо усе впродовж 45 хвилин! Звичайно, цьому передують клопітка вчительська підготовка до кожного уроку! Але на те ми й педагоги: «Обібралися грибами, тож лізьмо в борщі!»

Світлана Дячок,
вчитель-методист зарубіжної літератури
Колиндянської ЗОШ I-III ст. Тернопільської обл.

Ключики до дитячих сердець

Де немає простору для прояву здібностей, там немає і здібностей.

Л. Фейербах

Порив до творчості може так само легко згаснути, як і вогник, якщо залишити його без їжі.

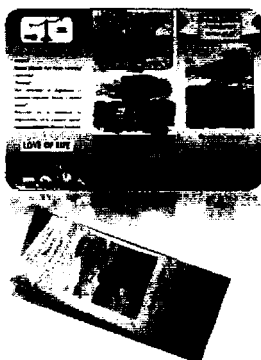
К. Паустовський

Кожна дитина – особистість унікальна та неповторна, від народження наділена Творцем мудрістю, фантазією й талантами. І первинне завдання кожного педагога – повсякчас плекати та живити дитячий вогник творчості, креативності, обдарованості. Вважаю, що саме уроки зарубіжної літератури – це дивовижний світ гри, казки, вигадки, на яких відбувається формування моральних цінностей, внутрішнього світу дитини. Пропоную декілька власних «педагогічних смаколиків», ключиків, за допомогою яких намагаюся відчинити двері творчих, радісних дитячих сердець.

1. Для розвитку мотивації до читання на вступних уроках пропоную дітям створити (а також використовую власні) **постери книжок, рекламні слогани**. Учні знаходять в мережі ілюстрації до твору або малюють обкладинку і доповнюють рекламними слоганами. (слайд 2)

2. Після прочитання твору, на підсумкових уроках разом з дітьми створюємо **буклети до твору, ілюстрації**, пишемо **листи** головним героям (уявно спілкуємося з ними), письменникам, розробляємо **листітки**. Така робота дає можливість узагальнити вивчене, змоделювати ситуацію зустрічі з героями, розвиває творче мислення, фантазію, уяву. (слайди 3-4)

Буклети, листи, листівки

Буклет до твору
Джессі Лондона
«Жага до освіти»

Рекламні постери

«Не пропустіть
найкращий свій момент»

3. Надзвичайно цікавим завданням для учнів є **кросенс**. Це стандартне поле з дев'яти квадратиків, в яких розташовані зображення. Дев'ять зображень розміщені таким чином, що кожна картинка має зв'язок з попередньою і наступною, а центральна об'єднує за змістом відразу декілька. На уроках практикуємо розгадування, створення кросенсу під час вивчення нового матеріалу, закріплення та узагальнення вивченого, як творче домашнє завдання. (слайди 5-7)

4. Для розвитку фантазії та уяви пропоную дібрати кольорові, смакові, звукові **палітри** до слів, образів, творів, створити власні **рецепти** страв, які куштують герої, чи рецепти філософських понять. (слайди 8-9)

5. Щоб перевірити, наскільки діти володіють змістом твору, на етапі актуалізації опорних знань використовую такі завдання: вправи

Рецепт ідеальної цукерки

смак	запах	колір	вигляд	дотик
солодкий, молочний, фруктовий	шоколадний, карамельний, ванільний	коричневий, білий, рожевий, кольори веселки	кульки, квадрати, сердечка,	м'який. тане у руках

Від особистості письменника – до особистості учня

Для чого вивчаємо біографію письменника? Просто щоб знати? Чи для того, щоб зрозуміти основи, суть його творчості? Цього, звичайно, замало!

Відповідно до головного спрямування сучасної освіти – вироблення компетенцій учня, навчання його жити і виживати в світі – вивчення біографії письменників має послужити виробленню власних життєвих орієнтирів.

Проживши чуже життя, починаєш краще розуміти своє.

Примушувати вчити чи просто переконувати учня у важливості чи потрібності того чи того матеріалу – це марна трата часу, зусиль як учня, так і вчителя. Слід зацікавити! Для цього є багато різноманітних методів та прийомів, які я використовую у своїй практиці.

1. Формула успіху

Визначте формулу успіху творчості М. В. Гоголя. Складники успіху та їх обґрунтування

1. Талант
 2. Любов до батьківщини (прославив Україну в своїх творах)
 3. Освіта (Полтавське повітове училище і Ніжинська гімназія вищих наук)
 4. Вміння зорієнтуватися у складних ситуаціях (скупив усі примірники поеми і спалив)
 5. Настирливість, наполегливість (попри невдачі і негаразди продовжує писати)
 6. Вміння поставити ціль і досягти її (поставив перед собою завдання відкрити цільний і повноправний народний світ України як цілого материка на карті всесвіту, з Диканькою як своєрідним його центром... Збірка «Вечори на хуторі поблизу Диканьки»)
 7. Підтримка рідних (мама надсилала гроші і матеріали усної народної творчості)
 8. Терпіння (служив переписувачем у департаменті державного господарства, терпів приниження, зневагу, матеріальну скруту)
 9. Працелюбність (вдень працював на службі, а ввечері і уночі творив шедеври)
- Запозич від Гоголя три найголовніших, на твою думку, чинники успішності людини.

2. Тестування письменника на предмет...

(вчимо учнів не тільки шукати інформацію, а й сортувати її)

Прочитайте біографію М. Булгакова, відберіть потрібну інформацію і протестуйте письменника на предмет: 1 група – «Гідності», 2 група – «патріотизму», 3 група – «містики».

1 група. Гідність

Знайомимось із життєвим і творчим шляхом М. О. Булгакова, починаючи із розуміння змісту його

цитати: «Головне – не втратити почуття власної гідності».

Завдання: прочитайте біографію М. Булгакова і протестуйте на предмет гідності, чи не втратив він її за своє нелегке життя. Знайдіть якомога більше доказів.

Словникова робота. Гідність – це усвідомлення і переживання особистістю самої себе у сукупності духовно-моральних характеристик, що викликають повагу оточення.

Гідність – це те, що я маю у собі, це те, що я поважаю у собі, це те, що я ціную у собі, це мій скарб. Він може бути родинний і власний (набутий). Гідність – це мати право власності на свій скарб і свободу ним розпоряджатися.

1. Після закінчення медичного факультету Київського університету М. Булгаков працював у шпиталях Червоного Хреста і добровільно поїхав на Південно-Західний фронт (тривала Перша світова війна) – гідний вчинок.

2. В Києві у 1919 році пережив багаточисельну зміну урядів, але залишався самодостатнім громадянином із власною гідністю.

3. У московському літературно-журналістському середовищі киянин Михайло Булгаков зачарував усю редакцію вишуканістю манер. І сліпучо-свіжий комірець, і галантне поводження з дамами, і довгопола хутряна шуба, і знаменитий булгаковський монокль, – усе це свідчило про загострене почуття власної гідності.

4. Любов Білозерська, друга дружина письменника, згадувала: «Ми часто запізнювалися і завжди поспішали. Іноді бігли за транспортом. Проте Михайло Опанасович завжди промовляв: «Головне – не втрачати почуття власної гідності!» Це було життєве кредо письменника, і він не зрадив йому навіть під час знаменитої телефонної розмови з «вождем народів» Сталіним.

5. В умовах тотального переслідування і нищення інтелігенції писати сатиру на радянську бюрократію («Дияволіада»), кинути виклик головній для революції ідеї соціальної рівності, відкрито критикувати більшовицьку політику «червоного терору» («Собаче серце»), гостро критикувати тоталітаризм у непримиренному конфлікті «митець і влада» («Майстер і Маргарита») – гідна подиву об'єктивність у зображенні радянських реалій.

6. Вміння завжди залишатися самим собою, ніколи не плазувати і не здаватися – викликало захоплення навіть у Сталіна: «Булгаков добряче бере! Проти шерсті бере! Це мені до вподоби!» – Сміливо і гідно!

7. Попри суцільну критику в пресі (298 негативних і лише 3 позитивних рецензії) – не занепадав духом, а продовжував творити.

8. Прощальні слова митця були такі: «Я хотів служити народові», і вони є доказом того, що митець високо цінував людську гідність і зберігав її до самої смерті.

Висновок. Булгаков став прикладом людини із високим почуттям власної гідності.

2 група. Патріотизм

Булгакова вважають російським прозаїком і драматургом, але він виходець із України. Чи залишився митець патріотом своєї Вітчизни? Прочитайте біографію письменника і знайдіть докази його патріотизму.

1. Цитата Булгакова: «Які зірки в Україні! Уже майже сім років живу в Москві, а все-таки тягне мене на батьківщину. Серце щемить, хочеться іноді нестерпно на поїзд... І туди. Знову побачити урвища, занесені снігом, Дніпро... Немає у світі міста, кращого за Київ!..»

Народився в Україні, закінчив у Києві Олександрівську чоловічу гімназію, а згодом медичний факультет Київського університету.

2. Духовним учителем Булгакова в літературі був М. В. Гоголь. Сторінки їхніх книжок дихають тим самим почуттям любові до рідної землі.

3. М. Булгаков завжди писав слово «Місто» з великої літери, коли йшлося про його рідний Київ.

4. Зображуючи трагедію громадянської війни в романі «Біла гвардія», він описує Київ із щирим теплом. Письменник розповів про затишну атмосферу будинку, «де дихають жаром розмальовані кахлі» і живуть люди, які щиро й віддано люблять одне одного...

3 група. Містика

Містика в житті і творчості М. Булгакова

1. Батько М. Булгакова Опанас Іванович був знаним фахівцем із демонології.

2. Булгаков, як і його Учитель Гоголь, спалили рукописи своїх книг у Москві.

3. Наявність мертвих душ у творах Булгакова і Гоголя.

4. Наявність «чортовиння» у творах письменників: Воланд і його почет у «Майстрі і Маргариті» і чорт у «Вечорах на хуторі біля Диканьки»...

5. Епіграф до роману «Майстер і Маргарита» взято із «Фауста» Гете: «Я – частина тої сили, що робить лиш добро, бажаючи лиш злого»

6. «Голгофа» – камінь з могили Гоголя став надгробним пам'ятником М Булгакова, який колись написав Миколі Васильовичу: «Учителю, укрій мене полою своєї чавунної шинелі». Так воно і сталося...

3. «Вигуки»

Розкажи біографію письменника, використовуючи вигуки на початку речення.

Захоплення: Ого! Ах! Оскар Уайльд – «король життя», «принц парадокс».

Ах! Цікаве дитинство: пізнавальні подорожі з батьками, бурхливі зібрання шанувальників словесності в салоні матері, навчання в одній з найкращих шкіл країни.

Радість: О! гарне навчання в школі, закінчення з відзнакою дублінського коледжу Трійці, постійне здобуття на конкурсах стипендій на подальше навчання.

Майстер красномовства! «Якщо коли-небудь була людина, яка говорила як боги – то це Оскар Уайльд», – казали про нього.

Здивування: Ой! А – а – а! Оскар – палкий прихильник дендизму, став законодавцем моди.

Розчарування: Ет! Успіх головної книжки його життя – «Портрет Доріана Грея» – спочатку був невеликим.

Роздратування: Тьху! Судовий процес над Уайльдом щодо дружби з Альфредом Дугласом.

Гнів: Фу! – вирок – два роки тюрми, голод, знущання і приниження...

Сум: Пхе! Ой леле! Ой лишенько! втрата всього: слави, сім'ї, майна, здоров'я...

Страх: Боже мій! – гіркий «парадокс» – син провідного лікаря-отолога Великої Британії помер від хвороби вуха.

4. «Хочу – не хочу»

Що із біографії письменника ти б хотів, щоб було у твоєму житті, а що – ні!

Ознайомлення із основними відомостями біографії Сервантеса.

Запозичаю у своє життя
1. Нехай у кожного із нас буде такий вчитель, котрий зуміє пробудити талант (У 1561 році в Мадриді під впливом свого вчителя Сервантес починає писати вірші)
2. Хочу мати хорошу родину та надійних друзів, як у Сервантеса, адже вони не покинули його у біді, а зібрали гроші і викупили з полону
3. Завжди, за будь-яких обставин залишатися чесним (Сервантес був чесним збирачем податків, не зважав на титули й посади)
4. Нехай мої сили і натхнення ніколи не покидають мене (саме у севільській в'язниці 50-річний Сервантес написав перші розділи роману «Премудрий ідальго Дон Кіхот з Ламанчі»)
Захоплююсь Сервантесом
Не пускатиму у своє життя
1. Не хочу, щоб моє дитинство пройшло в поневіряннях через бідність, як у Мігеля
2. Не хочу для поліпшення матеріального становища займатись неулюбленою справою (Сервантес у 1569 році йде на військову службу)
3. Нехай доля відвертає мене від воєн (брав участь у війні з Туреччиною)
4. Боже, вбережи мене від поранень (Мігель зазнав у бою два вогнепальні поранення – в груди і в ліву руку, яку паралізувало до кінця життя)
5. Боюся потрапити в полон чи бути проданим у рабство (повертаючись з війська додому, Сервантес потрапляє в полон до піратів, які продають його в рабство, де він пробув аж 5 років)
6. Погано в пошуках заробітків виконувати якусь роботу (письменник збирає податки, об'їжджаючи на шапі села Іспанії)
7. Нехай на моєму життєвому шляху не зустрінуться погані люди (за брехливими звинуваченнями у розтраті дона Мігеля садять до в'язниці)
8. Страшно померти в бідності (письменника ховають на благодійні кошти у монастирі)
Співчуваю Сервантесу

5. «Дієслова»

«З-поміж усіх великих людей Шекспір найзагадковіший. Єдине, що ми знаємо про нього, – це те, що він **жив і страждав**», – так сказав про генія Дж. Джойс. А ми дізнаємось більше і теж назвемо біографічні факти за допомогою дієслів.

Робота в групах: перша група шукає дієслова у біографії Шекспіра, друга – наповнює їх фактами, третя – розмірковує, що стало наслідком певних дій.

– **навчався** – школа, де вивчали грецьку і латину (навчання – радість);

– **розважався** – виступи мандрівних театральних труп (розваги – апріорі веселість);

– **одружився** – народження трьох дітей – це велика радість. Смерть сина Гамлета – невимовне горе, страждання;

– **покинув** – рідний дім (розлука – це мука);

– **грав** – ролі на театральних сценах (цим він жив!);

– **будував** – лондонський театр «Глобус» разом з іншими пайовиками (будівництво надихає, підноситься);

– **писав, творив** (називають основні твори Шекспіра) – найвищий прояв вистражданої радості;

– **повернувся** – до рідного дому (закономірний вчинок, який дає задоволення!).

Висновок. Усе в Шекспіра було: і радість від життя, і муки від страждання, але він зумів написати геніальні твори.

6. «Речі»

Вивчаємо життя і творчість письменника, використовуючи відповідні предмети. Побачивши їх, доторкнувшись до них, учні краще, запам'ятають навчальний матеріал.

Біографія Г.К. Андерсена. Приношу речі, розкладаю їх у правильній послідовності, а учні за ними мають розказувати про казкаря.

Черевик, мило: батько Андерсена був шевцем, мати – праля. Важко працювали, щоб дати синові освіту.

Феєрверк (малюнок чи макет) – чаклунка напроорокувала, що колись на честь Андерсена в Оденсе запалатиме прекрасний феєрверк. Мама в це вірила, і все збулося.

Лялькові іграшки – це були єдині друзі в дитинстві Ганса, з якими він грався в театр.

Цигарки – не курил, а тяжко працював на стюпюновій фабриці, щоб заробити на прожиття.

Збірка казок Андерсена – демонструємо творіння казкаря, ділимося враженнями від прочитаного.

Медаль – Міжнародна Золота медаль Андерсена, Мала Нобелівська премія.

Висновок. Завдяки праці, наполегливості мрію вдалося втілити в життя. Андерсен зміг піднятися від бідняка (показуємо черевик і мило) до всесвітньо знаменитого казкаря (показуємо збірку казок і медаль)!

Або

Вивчаючи життя і творчість Оноре де Бальзака, на уроки приношу гроші

– Гроші – це добро чи зло? Яке місце вони займають у житті людини?

– Яким було ставлення до грошей у сім'ї, де ріс Бальзак?

– Гроші призводили до збагачення чи до боргів самого письменника? Чому так?

– Чи не ставали гроші на заваді до щастя в особистому житті Бальзака?

У «Людські комедії» автор показує шкалу життєвих цінностей, які безпосередньо залежать від капіталу, де гроші мають згубну владу, спотворюють стосунки навіть між найближчими людьми. Гобсек має іншу позицію: «Що таке життя, як не машина, яку приводять у рух гроші? Золото – ось духовна сутність усього теперішнього суспільства.» А як розмірковують про це учні, на яких спокусливо дивляться різні купюри?

7. «Найвищий ступінь порівняння прикметників»

Визнач, що, на твою думку, у біографії письменника є найголовніше, найцікавіше, найоригінальніше, найнеочікуваніше, найменш вагоме, найбільш дієве, найкорисніше...

8. «Географи»

Склади контурну карту життєвого шляху письменника (краще тих письменників, які багато подорожували).

9. «Чому?»

Склади кілька запитань з біографії письменника, починаючи словом «чому», і дай на них відповіді.

10. «Філософи»

Прочитай біографію письменника, подумай і згрунтуй інформацію за поданими словами-вказівниками. Обгрунтуй свій вибір. (Учні люблять такий вид роботи, на один і той самий вказівник бувають різні думки, тоді починається цікава дискусія, щоб з'ясувати істину.)

Цікаво

Важливо

Потрібно

Добре

Погано

Смішно

Страшно

Оригінально

Самобутньо

Несподівано

Марія Юрчишина,

вчитель зарубіжної літератури

Кудринської ЗОШ І-ІІІ ст.

Тернопільської обл.

Дозвольте річці стати для вас символом пізнання. Але довго на одному березі ви перебувати не в змозі. Вам потрібно рухатися далі. Ваша життєва дорога наповнена різноманітними подіями, злетами і падіннями. Щоб влєвнено нею йти, щоб не оступитися, не зламатися, навіть якщо впасти, то зуміти піднятися, потрібно бачити попереду світло, яке покаже правильний шлях. Таким світлом для людства є священні книги, які містять на своїх сторінках моральні цінності, норми поведінки, певні історичні події.

Вони – особливі – книги в найзагальнішому, найвищому розумінні; такі, що з давніх часів живуть у свідомості народів. Вони зберігають таємниці буття і передбачення майбутнього, віряни вважають їх словом самого Бога. Це – скарби мудрості для всіх людей Землі, своєрідні бібліотеки, до яких увійшли численні твори невідомих авторів; джерело ідей та образів для написання безлічі інших книжок. Найвідомішими з них є **Веди** («знання»), **Біблія** («книга»), **Коран** («читання»). Ознайомлення зі священними книгами потребує кожна людина, адже в них – мудрість і сакральна міць Слова, добро і зло, боротьба і покірність, сенс життя і доля, а найголовніше – любов.

Води ріки пізнання принесли нам перший неоціненний скарб – книгу з дивною назвою «Веди». Приторкніться до неї. Відчуваєте, як подушечки ваших пальчиків стали поколювати? Це енергія, знання, якими насичена книга, передаються вам, проникаючи у кожну частинку вашого тіла. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) **Слово «веди» означає «знання»**. Ця пам'ятка словесності стала підґрунтям мистецтва, релігії та філософії Давньої Індії. А створили її нащадки племен, що вторглися до Індії приблизно в середині II тисячоліття до н.е. й називали себе аріями, тобто «благородними», «гідними». Написано Веди давньоіндійською літературною мовою – **санскритом**, яка є одним із джерел європейських мов, зокрема й української. Згідно з віруваннями індуїстів, Веди – це одкровення богів, які були «яснопочуті» святими мудрецьями далекого минулого й усно, у поетичній формі, передавалися з покоління в покоління. **До Вед входять чотири збірки**: «Рігведа» – збірка гімнів, «Самаведа» – збірка пісень, «Яджурведа» – збірка жертвних формул, ритуалів, «Атхарваведа» – збірка магичних формул і заклинань. Усі складові священної книги важливі: щоб здобути прихильність богів, їх треба уславити, і щонайліпше в піснях; жертвопринесення з'єднує земний світ зі світом богів; і зрештою треба знати заклинання, що допоможуть уникнути біди, хвороби, смерті.

Наступна книга, що з'явилася на гребені хвилі ріки пізнання, знайома нам з дитинства. Вона пахне старовиною, таємницею, історією і дивом. Обережно вдихніть запах старовини, це ж запах часу! Він повідає вам про створення світу, про перших людей, про заповіді Божі, про моральні орієнтири людської поведінки. Думаю, що ви здогадалися, що перед нами **Біблія – Книга Книг, Святе Письмо, Боже Одкровення**. Вона написана представниками двох релігій – іудаїзму й християнства. Саме слово «біблія» прийшло з давньогрецької мови і означає «книги». Вона містить кілька десятків різних творів, написаних понад сорока авторами, що належали до більш як п'ятдесяти поколінь. Саме так, адже уклада-

ли її від XII ст. до н.е. до II ст. н.е. Складається Біблія з двох частин: Старого Заповіту, який вважають священною книгою дві релігії – іудаїзм і християнство, та Нового Заповіту, що визнаний лише християнами. У основі назви «заповіт» – ідея угоди Бога з людьми. У Старому Заповіті йдеться про союз Бога з єврейським народом, у Новому Заповіті – про союз Бога з людством – через Ісуса Христа.

Біблію написано **трьома мовами**: Старий Заповіт – здебільшого давньоєврейською, деякі фрагменти – арамейською (сирійською), Новий Заповіт – грецькою. За легендою, Святе Письмо було перекладено у 280-х роках до н.е., коли хранитель знаменитої Александрійської бібліотеки порадив Птолемею попросити у євреїв їхні священні тексти. Правитель відрядив послів до первосвященника Єрусалима й невдовзі отримав у подарунок сувій Старого Заповіту, написаний золотими літерами. Також прибули 72 тлумачі, що мали перекласти його грецькою. Протягом сімдесяти двох днів учені мужі працювали незалежно один від одного, й зрештою сталося диво – усі їхні варіанти збіглися «літера в літеру». Це пояснили тим, що рукою кожного з перекладачів водив сам Бог.

В Україну Біблія потрапила з Візантії в X столітті. Перше друковане видання церковнослов'янською мовою здійснене 1581 року в Острозі Іваном Федоровим. Перший повний переклад Біблії сучасною українською мовою здійснили Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький та Іван Пулюй.

Відчуваєте, як вас огорнула спека напівпустелі, а потім вашої шкіри торкнувся прохолодний вітерець, що приніс свіжість зелених оазисів Аравійського півострова? Це ріка пізнання винесла на берег ще одну священну книгу – **Коран**, що належить мусульманам. Приторкніться до неї. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) Які таємниці повідала вам книга? (Відповіді учнів)

Назва священної книги мусульман походить від арабського слова «аль-куран» – «**читання вголос**». Згідно з ісламом це одкровення, прочитані пророку **Муххамеду** янголом Джібрілом з небесної Першокниги від імені Аллаха. Відбулося це в VII столітті, зовсім недавно в порівнянні з іншими священними книгами людства: він Нового Заповіту Коран відділяв 600 років, а від Вед – 12 століть. Мухаммад переказував божественні сури єдиновірцям. Деякі слухачі тут же записували висловлювання і прозріння пророка. У теперішньому вигляді Коран має **114 сур**, які поділяються на аяти (вірші). Сури мають особливе розташування: найдовші – на початку, найкоротші – в кінці. Усім сурам, крім однієї, передує так звана басмала: «В ім'я Аллаха Милостивого і Милосердного». Її пишуть на початку кожного документа, в т. ч. листів, і повторюють на початку будь-якої справи. Адже у волі Бога – вся сутність Ісламу. Для Корану характерний виклад змісту у вигляді проповідей, прямої мови і розповіді від третьої особи. Коран – головна книга мусульман, з якою вони не розлучаються від народження. З дитинства вони чують вислови з нього, вчать по ньому читати. Кораном установлено норми, що регулюють усі сфери життя мусульман: молитву, піст, подружнє життя, харчування і вживання напоїв, успадкування майна. Вважається, що Коран не можна ні досліджу-

ати як будь-який текст, ні перекладати іншою мовою. Тому всі мусульмани, незалежно від того, якою мовою вони розмовляють, зобов'язані читати Коран мовою оригіналу, тобто арабською. Коран — вір переважно поетичний, що складається з віршів римованої, ритмічної прози. Тому читають його особливим чином — вимовляючи наспів.

У священних книгах сформульовано систему моральних цінностей, норми поведінки, зображені певні історичні події, започатковано літературні традиції.

Подякуймо ріці пізнання, що збагатила нас новими знаннями, указала життєвий шлях, і повертаймося до класу.

ДОБА АНТИЧНОСТІ

Наш з вами шлях історичними стежками світової літератури продовжується. Ознайомившись із найдавнішими пам'ятками словесного мистецтва, Біблією та Кораном, дізнавшись про погляди стародавньої людини на світ, природу, життя, ми сьогодні розпочнемо мандрівку до епохи, яка започаткувала сучасну цивілізацію, стала колыскою європейської культури та літератури.

Опинімося на мить у найпрекраснішому місці на землі, де панує спокій, любов, гармонія. Озирніться навколо, що ви бачите перед собою? (Відповіді чнів) Ми знаходимося в чарівному саду, наповненому співом пташок, запахами лаванди і ванілі, узку і конвалії, буянням трав, барвистих квітів. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів). Вони тягнуться азустріч вам, просять підійти ближче і шепчуть на ушко: «Будь зі мною». Оберіть собі квітку, яка вам до вподоби, хай вона стане для вас символом античності — прихованого дорогоцінного скарбу — досягненнями давньої культури. Перед вами протяглася довга стежина, викладена камінням. Кожен камінь може повідати цікаву історію про богів, які жили на Олімпі, про героїв, що прославили одвигами свої імена, про найчарівнішу жінку на ланеті, за руку якої зійшлися на герць найсильніші оїни. А там далі — вишуканий палац. Підійдімо ближче. Ось на сходах з'явилася чарівна панянка, що тримає в руках папірус. Це — Давня Греція. Поряд з нею — мужній воїн, загартований у тривалих походах і боях — це Давній Рим. Разом вони творять тандем, що має назву **антична літера-**

тура — література Давньої Греції і Давнього Риму, що створювалася з I тисячоліття до н.е. по 5 століття н.е. Визначальною рисою античної літератури стало усвідомлення цінності людської особистості. Ця риса притаманна не лише літературі, а й усій античній культурі, досягнення якої до сьогодні вражають нашу уяву.

Людина посідає центральне місце у творах античного мистецтва. Особистість була для давніх греків носієм розуму і гармонії. Вони утверджували її цінність, вірили у великі можливості. В античний період існувало таке поняття, як «калагатія», що в перекладі означає «прекрасний і добрий». Фізична краса у Греції тісно пов'язувалася з духовною досконалістю та красою. Таким був ідеал людини — громадянина античності. Характерно, що учасники

Олімпійських ігор повинні були мати бездоганну репутацію у фізичному і моральному плані. Давні елліни уявляли світ як поєднання природних, історичних, соціальних, стихійних, божественних сил. Доля людини залежала від волі богів. Але людина не була безвольною. Вона мала певну моральну позицію щодо ударів долі. Елліни боялися смерті, але ще більше вони боялися негероїчного, бездуховного, негармонійного буття. Тому герої віддають перевагу віку короткому, але звитяжному.

Греки любили життя в усіх його проявах. Вони вміли кохати, дружити, радіти життєвим благам і, водночас, уміли захищати свій народ, свободу. Давні греки намагалися надати життю високого, героїчного і світлого змісту, а це могли зробити лише духовно й фізично розвинені люди.

Етапи розвитку античної літератури:

- **архаїчний**, дописемний період;
- **класичний** — розквіт ліричної поезії;
- **елліністичний**, виникає жанр прозового роману;
- **римський**, римська література зростає на зразках грецької і зазнає її впливу.

Піднімося сходами палацу і ми. Бачите он того середнього зросту чоловіка, що замислено вдивляється в далечінь? На жаль, тільки його уява може повідомити йому, що там, за горизонтом. Бо чоловік сліпий, але наділений даром богині Музи. За право називатися його батьківщиною сперечалися сім давньогрецьких міст. Ім'я його **Гомер**, він славетний автор «Іліади» і «Одіссеї». Ось нам назустріч прямує найушлюбленіший римський поет **Публій Вергілій Марон**, що створив героїчну поему «Енеїду», яка прославляла «золоту добу Августа». Не будемо заважати двом славетним поетам створювати шедеври. Прямуймо далі садом античної літератури, в якому бере початок повноводна ріка словесного мистецтва. Майже всі європейські літературні жанри: епос, елегія, ода, гімн, іділія, трагедія, комедія і багато інших — зародилися і сформувалися в античну добу і живуть донині.

Світова література отримала неоціненний спадок: зразки довершених художніх творів в усіх жанрах, які для нових європейських літератур стали справжньою школою і еталоном майстерності. Французький письменник XVII ст., ревний шанувальник античної класики Жан де Лабрюйєр зазначав: «Щоб досягти досконалості в словесності і — хоча це дуже важко — перевершити стародавніх, треба почати з наслідування їх».

Ось на чистих водах ріки мистецтва з'явився корабель, в якому знаходиться хитромудрий Одисей, що десять років бився під Троєю, а тепер повертається до своєї вірної дружини Пенелопи; чи аргонавти, що вирушили на пошуки золотого руна Колхіди; чи Еней, який рятується з палаючої Трої і незабаром знайде землю, де стане засновником великої Римської імперії. А над ними возвеличується Зевс-громовержець разом з іншими олімпійськими богами, то допомагаючи людям, то, навпаки, втручаючись у їхні справи. А берегом ріки прямує нездоланий Геракл, або Геркулес (так його називали римляни), на плечах — шкура немейського лева, якого герой убив, врятувавши при цьому жителів міста, що потерпали від чудовиська. У Геракла попереду ще 11 подвигів, які йому необхідно здійснити, щоб звільнитися від влади мікенського царя Еврістея.

Здається, у саду античності щось змінилося. Пташки голосніше защебетали, хвилики стали обганяти одна одну, квіти причепурилися, сонечко засвітило ясніше. Це вийшла на прогулянку найпрекрасніша жінка — Елена троянська, дружина спартанського царя Менелая, яку викрав закоханий у неї троянський царевич Паріс. І спалахнула десятилітня війна між ахейцями і троянцями.

Незважаючи на те, що антична література проіснувала понад тисячу років, змінювалася вона надзвичайно мало. Основні її риси: широке використання міфологічної тематики в художніх творах, панування поетичної форми в літературі та незмінна система жанрів.

Подякуймо саду античної літератури за ту насолоду, яку ми отримали, знаходячись там. Які почуття опанували вами? (Відповіді учнів). Отримавши знання, повертаймося до класу.

Теплий осінній день налаштовує на ліричний лад. Дмухнув легенький вітерець — і листочки дерев закружляють у повільному вальсі. Їх танок заворожує, зачаровує, що неможливо повернутися і відвести очей. Снують павутиння молоденькі павучки, які раз у житті вирушають у мандрівку. Сріблясті шовковисті нитки плывуть над річками й озерами, чіпляються за дерева, кущі, гойдаються на гілках, травах, осідають на прозору дзеркальну поверхню води. У гарні сонячні дні особливо багато цих сріблястих струн. Прислухайтесь до себе. Що ви зараз відчуваєте? (Відповіді учнів) А яка мелодія звучить у вашому серці? (Відповіді учнів) Так, вона ніжна, хвилююча, трішки сумна, своїм чарівним звучанням торкається струн нашої душі. Бо виконує її справжній віртуоз. Думаю, варто з ним познайомитись. Тому попросимо допомоги у павутинок, які легко мандрують світом, і за мить опинимося у надзвичайно прекрасному храмі з сотнями білосніжних колон. Зараз ми стоїмо на перших сходинках, які ведуть до величних зал. Що ви бачите? (Відповіді учнів) Аж ось, пустотливо граючись, переганяючи одна одну, ваших ніжок торкнулися хвилики теплого Егейського моря. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) Погляньте, на гребені хвиль, там щось виблискує на сонці. То бог Посейдон надіслав вам подарунок. Підійдіть ближче, візьміть його, який він на дотик? Що отримав кожен з вас? (Відповіді учнів). Нехай цей дарунок з глибин морських буде для вас на сьогодні символом пізнання.

Підіймемося сходами вище і потрапимо в середину храму. Бачите, там, за колонами, майнула тінь юнака. Ось він наближається до нас. Він дуже вродливий, у руках тримає ліру і задумливо перебирає на ній струни. Це легендарний співак Орфей, який майстерною грою на лірі може утихомирювати гнів людей, приручати тварин, оживляти предмети. Під час подорожі до Колхіди його спів допомагав Ясону й аргонавтам у скрутних ситуаціях. А спустившись у царство мертвих, щоб визволити кохану дружину, Орфей зачарував своїм мистецтвом самого Аїда. Міфи зберегли для нас також історію про поета Аріона. Він прибув до двору одного із семи мудреців, щоб навчити жителів Коринфа священних пісень на честь Діоніса. Аріона відпустили на батьківщину, щедро нагородивши. Однак жадібні матроси вирішили викинути поета в море. Перед смертю

Аріон заспівав, і сталося диво: з морських вод з'явився дельфін, який урятував його. Таку силу, на думку давніх греків, мала справжня поезія.

Ось так і з'явилася лірика — рід літератури, у якому відображено думки, настрої, почуття людини, душевний стан автора. Грецьке «лірикос» означає «той, що співає під звуки ліри», «музичний», «хвилюючий». За міфами, ліру винайшов

ЛІРИКА ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Лірика Давньої Греції

Лірика — вид літератури, у якому відображено думки, настрої, почуття людини, душевний стан автора.

посланець богів Гермес, використавши для струн панцир черепахи. Під акомпанемент ліри поет виконував свої вірші. Ви бачите, сонце стало світити яскравіше, пташки заспівали голосніше, а хвилі, навпаки, припинили свою пустотливу гру і сором'язливо притихли. Це до нас з висоти небес спускаються три ошатні панни у вишуканих сукнях. Це музи, покровительки лірики. Горда **Полігінія** – **муза гімнів**, урочистих пісень на честь богів. Пристрасна **Ерато** – **муза любовної поезії**. І верховна муза – ніжна й водночас непокорена муза **Евтерпа**, граційна **покровителька лірики**. Натхнення й задумливість вирізняють цю прекрасну панну. Евтерпу завжди зображували з подвійною флейтою в руці. Можливо, тому, що під час сприйняття ліричної поезії необхідно відчутти власну спорідненість з поетом, злитися на якийсь час з ним та його ліричним героєм в єдиному почутті, як дві флейти в руках Евтерпи. Слово «музи» грецькою мовою означає «мислячі», їх вважали здатними лікувати людські серця. Чуєте, які прекрасні звуки лунають у тиші храму? Це бог **Аполлон** – покровитель співців та поетів, «повелитель муз», або Феб, «світлоносний», «Сонцесейний». Зверніть увагу на вираз обличчя Аполлона. Яким він представ перед вами? (*Обличчя його вродливе і натхненне*). Він чудовий співець і віртуозно грає на кіфарі. Його улюблене місце – передгір'я Піерії під Олімпом. З тих благословенних місць насилали вони на людей чарівне безумство поезії.

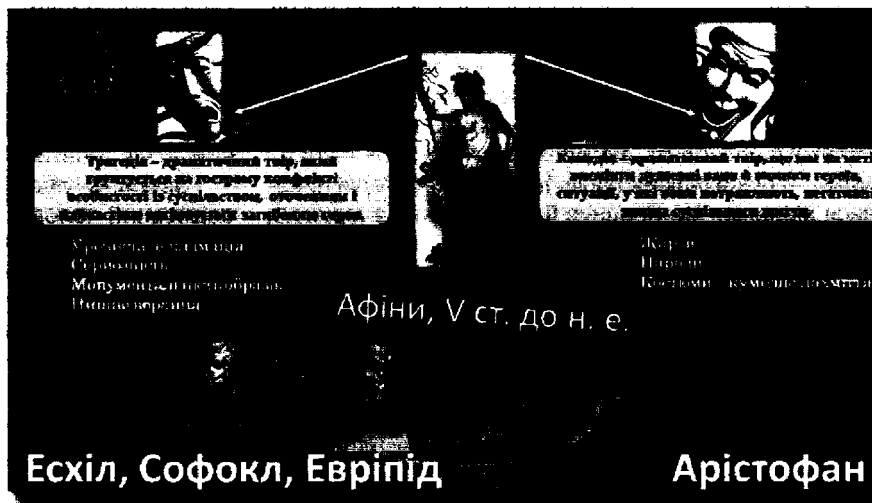
Предметом зображення у ліриці є духовне життя людини, світ її ідей, почуттів. Лірика не виникла на голому місці, її джерелом був фольклор. До нашого часу дійшло небагато ліричних віршів античної доби, але й за ними можна скласти уявлення про різноманітність тем і віршованих розмірів давньогрецької поезії. Умовно лірику Еллади поділяють на два основних різновиди: пісенну, призначену для виконання в супроводі музичних інструментів, та декламаційну.

Пісенна лірика була хоровою і сольною. До хорових пісень належали гімни, присвячені богам. Ці твори мали усталену будову, розпочиналися зверненням, що містило певні епітети – визначальні характеристики небожителя. Наприклад, Аполлона називали «золотоволосим і срібнолуким», Афіну – «синьоокою і далекозорою». Теми хорових пісень стосувалися й земного життя. Надзвичайно поширеними й різноманітними були пісні «На випадок», які також виконували сольо: на честь переможців співали оди, під час військових походів – ембагерії, бенкетуючи – сколії. Декламаційними видами лірики є елегія і ямб, що поступово втратили зв'язок з музичним акомпанементом і перетворилися на суто літературні жанри.

Неперевершеною майстринею пісенної лірики була Сапфо, а талановитим майстром декламаційної – Тіртей. Найвищого розквіту лірика досягла у VII-IV століттях до н.е.

Подякуймо храму поезії за ті знання, які ми отримали, і з почуттям задоволення повертаймося до класу.

ДАВНЬОГРЕЦЬКИЙ ТЕАТР

Чи любите ви свята? Що в них вас приваблює? (*Відповіді учнів*) Пропоную вирушити в невеличке селище, що затишно розташувалося на південному узбережжі острова, який омивається теплими водами Середземного моря. Що ви бачите перед собою? (*Відповіді учнів*) Дійсно, час тут ніби зупинився. На схилі пагорба терасами піднімаються невисокі будинки, сади і невеликі ділянки, засаджені сільськогосподарськими культурами. Вулички тут химерно згинаються, петляють по схилах. З кожної відкриваються неймовірні панорами околиць. А море так і манить до себе. Вода в ньому чиста, прозора і нагадує своїм кольором бірюзу. Ви чуєте? Здається, в повітрі забриніли звуки якоїсь дивної незнайомої мелодії? Вона звучить все голосніше і голосніше. Ще мить – і ми побачимо, що тут відбувається. Звивистими і тісними вуличками прямують назустріч нам жителі селища, вони танцюють і співають, на їхніх обличчях – маски. Усі вони радісні, веселі. А який настрій у вас? (*Відповіді учнів*) Селяни урочисто несуть старовинну скульптуру бога Діоніса і прямують до театру. Восени, після збору врожаю, і навесні, коли розквітала природа і відкривали бочки з молодим вином, по всій Греції влаштували пишні свята. То були яскраві велелюдні дійства, що відображали міфи про смерть і відродження бога Діоніса. Спочатку Діоніса віншували як божество весни, сонця і плодоносної землі, життєдайних сил природи. Згодом, коли греки почали займатися виноградарством, він став богом виноробства, пізніше – богом поезії і театру.

Людині властиве наслідування. Дитина у грі наслідує те, що бачить в житті. Первісна людина в ритуальних дійствах і танцях зображує сцени полювання чи інші елементи свого нескладного побуту. З наслідування й народився давньогрецький театр, у якому замість оповіді про подію відтворювалася сама подія, інакше кажучи, оповідь подавалася у формі самого життя, тобто через дію.

Зверніть увагу, греки вже дісталися до підковоподібного майданчика театру, де встановили скульптуру бога. Народні гуляння на честь Діоніса, Діонісії,

проводилися кілька разів на рік і передбачали також урочисті дійства. Урочистою частиною культу керували жерці, і полягала вона у виконанні гімнів про страждання Діоніса. Співали їх учасники, одягнені в цапинні шкури, на обличчях були маски з цапинними бородами і рогами. Під час обряду в жертву богові приносили цапа. Так зародилася **трагедія – драматичний твір, який ґрунтується на гострому конфлікті особистості із суспільством, оточенням і найчастіше закінчується загибеллю героя**. Назва «трагедія» походить від двох слів: «трагос» — цап і «оде» — пісня («пісня цапів»). Грецька трагедія писалася віршами. Це поєднує її з епосом, і з лірикою, яка, апелюючи до людських сердець, виховувала в них патріотизм і громадянську відданість. Від лірики драматична поезія успадкувала гармонійну єдність слова, музики і ритму.

Народні гуляння, які можна порівняти з карнавалом або вертепом, також були важливою складовою Діонісій. Юрми селян уславлювали воскреслого бога, супроводжуючи дію пісню й танцями. З веселої, жартівливої частини свята народилася **комедія – драматичний твір, що має на меті висміяти душевні вади й вчинки героїв, ситуації, в які вони потрапляють, негативні явища суспільного життя**. Слово виникло від назви веселого натовпу гуляк на сільських Діонісіях, грецькою — «комосу» — «весела хода» (слово «комодія» пізніше перетворилося на «комедія»).

Піднімімося сходишками вище, займемо зручне глядацьке місце і озирнімося навколо. Що ви бачите? Яким перед вами представ давньогрецький театр? (Відповіді учнів) За конструкцією давньогрецькі театри нагадують величезну чашу. Ця особливість забезпечувала бездоганну акустику. Іноді для посилення звуку між глядацькими місцями встановлювали резонуючі посудини. Навіть на задніх лавах можна було виразно почути кожне слово акторів. Місця для глядачів були збудовані просто неба на схилах пагорбів. Вони розташовувалися рядами у вигляді півкола й були розраховані на тисячі відвідувачів.

Ви чуєте? Запала повна тиша. Це на оркестрі (місце, де виступали актори) з'явилися три найзнаменитіші давньогрецькі трагіки, яких визнано засновниками жанру: **Есхіл, Софокл, Евріпід**. У перших театральних виставах діяв лише один актор, а його партнером був хор або корифей (очільник хору). **Есхіл** увів у трагедію другого актора, збільшив ролі головних персонажів. **Софокл** значно розширив діалогічні частини й увів третього актора, що дало можливість загострити дію: героєві протистояв другорядний персонаж, який намагався завадити йому виконати обов'язок. Завдяки Софоклу на сцені з'явилися декорації. **Евріпід** повернув трагедію до реальності, тобто зображував людей такими, якими вони є.

Характерними ознаками трагедії є:

– урочиста декламація;

- серйозність;
- монументальність образів;
- пишне вбрання акторів.

Акторами могли бути тільки чоловіки, тому жіночі ролі доручали їм. Під час вистави використовували трагічні маски. Самих масок-настроїв, що виражали психологічний стан героїв трагедії, налічувалося 28. До того ж маски, які закривали не тільки обличчя, а й всю голову, фарбували в певний колір, що також мало символічне значення: червоний – гнів, жовтий – хворобу і т. д.

Зверніть увагу, ось сходишками прямує дуже серйозний чоловік, одягнений у вишуканий довгий хітон, з накинутим на плечі гіматієм (шматок вовняної тканини). На ногах – сандалії із золоченої шкіри, прикрашені металевими бляшками. Незважаючи на серйозний вираз обличчя, давні греки обожнювали цього чоловіка, бо завдяки йому вони сміялися досхочу на театральних виставах. Перед нами – визнаний майстер комедії – **Аристофан**.

Характерними ознаками комедії є:

- жарти;
- пародії;
- вбрання акторів – кумедне лахміття.

Датою народження театру вважають **V століття до н.е.**, що було «золотою добою» давньогрецької культури. У той час театральні дійства були важливою подією. У дні, коли вони відбувалися, усі справи в місті призупинялися. Театр відвідували всі, навіть в'язні, яких тимчасово випускали з тюрем, та домашні раби. Найбагатші громадяни Афін повинні були утримувати хори й акторів, фінансувати підготовку п'єс до постановки. Збираючись до театру, городяни одягали святкове вбрання й вінки з плюща. Місця намагалися зайняти ще вдосвіта. Із собою приносили їжу й питво, адже дійство, що складалося з чотирьох п'єс упереміж з танцями й декламацією, тривало цілий день. Без вистав не обходилося жодне свято. У кожному місті був свій театр, а професійних акторів дуже поважали. Видатні актори вважалися недоторканими під час війни. Вони навіть ставали видатними політичними діячами чи дипломатами.

Який у вас настрій? Чи збагатилися ви новими знаннями? Що ви зараз відчуваєте? (Відповіді учнів). Подякуймо давнім грекам за нові знання і з почуттям цілковитого задоволення повертаймося до класу.

ДОБА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Чи мріяли ви коли-небудь опинитися в середньовічному замку? Чи хотіли б поспілкуватися з королем Артуром і його лицарями Круглого столу? (Відповіді учнів) Чи існували вони насправді, чи це просто красиві легенди, народжені в смутні, темні часи, щоб хоч якось прикрасити морок свого існування?

Спробуймо за допомогою своєї уяви перенестися на півтори тисячі років назад, у V століття, у той час, коли розпочалася страшна катастрофа – велична Римська імперія впала під навалю варварських племен (476 рік). Зараз ми знаходимося на вимощеній камінням дорозі, створеній римлянами на віки. Кожен камінь може повідати нам про те, як майже всі античні міста були зруйновані, а ті, що залишилися, перетворилися на укріплені фортеці варварських королів. Як занепали всі ремесла і торгівля – господарські потреби завойовників зводилися до примітивного обробку землі. Мешканці зруйнованих міст, щоб вижити, бралися до сільськогосподарської праці. Навіть на площах і вулицях колишнього розкішного Риму сіяли хліб та випасали худобу. Та найбільшого удару зазнала антична культура, бо вона не викликала інтересу у завойовників. Безцінні твори були знищені, бо для варварів не представляли ніякої цінності. Люди шляхетного походження, які в Римській імперії становили найосвіченіший прошарок населення, в Середньовічній Європі перетворилися на ватагу солдафонів. Вони визнавали для себе гідним заняттям лише війну, а гідною розвагою – турніри і полювання.

Обабіч дороги, якою ми йдемо, ростуть предковічні дерева, а попереду, огорнений туманом, видніється середньовічний замок, масивна і ґрунтвна споруда з круглими баштами. Що ви зараз відчуваєте? (Відповіді учнів) Бачите, на башті розвивається стяг, і на ньому видніється надпис – **«Середні віки» – історичний період від кінця V століття** (падіння Римської імперії) **до XV століття** (доби Великих географічних відкриттів). Підійдімо ближче до замку, нехай він стане для нас символом Середньовіччя. Оточений фортечною стіною й ровом, він здається неприступним. Оглянемо його зсередини. Що ви бачите? Які запахи огортають вас? (Відповіді учнів) Поряд з житловими приміщеннями в замку були вежі, звідки можна було стежити за наближенням ворога. Опалювалося приміщення каміном. У замку був парадний зал, де відбувалися церемонії, збори, бенкети, поетичні турніри й судові позови. У підземеллі знаходилася в'язниця. З часом архітектура замку змінилася, оборонний характер споруди втрапився, він перетворився на палац. У період розквіту лицарського роману й куртуазної лірики осередком культури був замок, а центром духовного життя – собор. Християнські храми споруджуються наприкінці першого тисячоліття. Вони

будувалися спочатку в романському, згодом у готичному стилях.

Визначальну роль у житті тогочасних людей відігравала релігія, а саме християнство. Священники та ченці виявилися найосвіченішим прошарком населення. Вони відмовилися від античного захоплення людиною і не вірили в її досконалість. Адже духовні предки людини, згідно зі Старим Заповітом, були вигнані Богом з раю, а згідно з Новим Заповітом – принизили і розп'яли на хресті свого Спасителя. Тому церква проповідувала необхідність каяття та спокути гріхів від народження і до самої смерті.

Подивіться на ту високу башту замку, обвиту плющем. В одному з вікон видніється змарніле обличчя вродливої панянки. Її ім'я – Література. Їй нелегко було виживати в ті суворі часи. Вона розвивалася під впливом жорстокого поділу суспільства на стани. На межі X-XI століть єпископ французького міста Лана Адельберон сформулював це так: «Одні моляться, інші воюють, треті працюють...» Кожний стан був носієм відповідного типу культури, тому й література чітко поділялася на **церковно-релігійну та світську** (лицарська та міська). **Лицарська література** поділялася на лірику і роман, **міська** охоплювала байку, сатиричне оповідання, алегоричний епос про тварин. До **релігійної літератури** належали такі жанри: історичні хроніки, життя святих, проповіді, богословські твори.

Варто підкреслити, що література Середньовіччя не є «невдачею» чи «перервою» в історії світової літератури, а являє собою невід'ємний етап розвитку. Безумовно, вона пережила найскладніший застійний період. Однак працею і талантом багатьох народів, які увійшли в орбіту культурного розвитку і створили основи національних літератур сучасних європейських держав, кризу було подолано.

Що нового ви дізналися з цієї подорожі? Які думки з'явилися у вас? (Відповіді учнів) Подякуймо середньовічним майстрам слова за те, що в ті суворі темні часи змогли вижити і нести людям прекрасне. З почуттям цілковитого задоволення від мандрівки в часі повертаймося до класу.

ДОБА ВІДРОДЖЕННЯ

Уявімо, що ми знаходимося в затишному куточку світу, де відчуваємо себе надзвичайно щасливими. Тихий літній вечір огорнув нас повністю своїм теплом, даруючи хвилини радості. Зоряне небо над головою зачаровувало своєю довершеною красою, дарувало спокій і впевненість, будило прагнення досягти неможливого. Маленькі яскраві вогники спалахували в ритмі чарівних видінь. Здавалося, вони кружляють у таємничому танку, створюючи вишуканий візерунок старовинного мережива, від якого неможливо відвести очей. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) Десь далеко зазвучала прекрасна мелодія, наповнюючи душу радістю. Яка музика звучить саме для вас? (Відповіді учнів) Нічний невидимий аромат огорнув повністю. У ньому змішані запахи матіол, цих маленьких зірочок, запах роси, яка діамантовими розсипами вкриває рослини, запах стомленого за день вітру. А які запахи чуєте ви? (Відповіді учнів) На серці стало приємно, затишно, гарно. А погляд усе рвався угору, до зірок, що перетворювали ніч на магію. Оточені ореолами мерехтливого світла, вони були такими далекими, такими недосяжними, що, здавалося, наснилися мені. Але ні! Вони є, вони справжні, вони існують, хоча доторкнутися до них неможливо, хіба що в своїй уяві.

Відшукайте внутрішнім поглядом у нічній блакиті чудовий міст, що немов вибудований із великих сяючих зірок. Цей зоряний міст буде для нас образом **епохи Відродження**, а кожна зірка на ньому символізуватиме геніїв-митців. Адже епоха Відродження була справжнім зоряним часом, коли народжувались не просто талановиті в різних сферах люди, а титани духу, яким було все під силу.

Епоха Відродження, або Ренесанс — це час розквіту культури країн Європи, який охоплює **XIV—XVI століття** і знаменує собою перехід від середньовіччя до Нового часу. У цей період в європейських країнах розвивається світова торгівля і книгодрукування, здійснюються великі географічні відкриття. Люди все більше починають вірити в свої сили й усе менше боятися середньовічних заборон. Слабшає вплив церкви на життя суспільства. Відроджується інтерес до античних часів, коли головна увага приділялася особистості людини і можливостям її удосконалення. У мистецтві й науці проголошуються віра в силу і розум людини, оспівуються її краса, сміливі думки й відважні справи. Таких поетів, художників, скульпторів, учених сучасники стали називати гуманістами (латинське слово *humanus* означає «людський»).

Подивимось, що є опорами нашого зоряного мосту Відродження — які причини появи нової культури. Цими опорами є розвиток міст і міського населення, винахід друкарства, поява світських шкіл, виникнення інтелігенції, розвиток природничих наук і технічних знань, великі географічні відкриття, що суттєво розширили уявлення європейців про природу та будову Землі. Виникнення мікроскопа й телескопа допомогло Галілео Галілею побачити будову Сонячної системи, а Миколі Копернику довести, що Земля й інші планети обертаються навколо Сонця.

Батьківщиною Відродження стала **Італія**. Саме звідси пролунали перші заклики повернутися до

культурних надбань античності. Учені-гуманісти вважали, що завдання відродження античності полягає насамперед у вивченні мов, літератури, мистецтва й філософії давніх класиків. З усіх відкриттів Відродження найголовнішим було «відкриття людини». Що це означає? Хіба людину потрібно було якось по-особливому відкривати? Так, у середні віки вплив в усіх сферах суспільства належав церкві. У центрі середньовічної культури був Бог, що знаходився поза межами людського життя й був недоступний для пізнання. Гуманісти також не були атеїстами, але вони возвеличили роль вільної, розкріпаченої людини на землі, віру в її розум і безмежні творчі можливості. Культура Відродження утверджувала «божу» людину, тобто подібну до Бога. Християнство, яке перенесло центр уваги на духовні цінності, привчило бачити у внутрішньому світі людини більшу глибину, ніж ту, що знала античність. Жодна культура до цього часу не підносила людину так високо. Ось чому після гуманістичного «відкриття людини» в Італії настав небачений розквіт літератури і мистецтва. **Епоха Відродження поділяється на періоди:**

— **Раннє Відродження** — XIV — XV ст.

— **Високе Відродження** — кінець XV ст. — перша половина XVI ст.

— **Пізнє Відродження** — друга половина XVI ст. — перші десятиліття XVII ст.

Найбільш яскраві зірки в нашому зоряному мості немов оточені сяючим мерехтливим ореолом і випромінюють стільки світла, що нагадують маленькі сонця. Вони мають власні імена: Петрарка, Данте, Джотто, Боккаччо, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Тіціан та ін., які створили неперевершені за красою і гармонією мистецькі витвори. Твори видатних поетів і письменників епохи Відродження — Франческо Петрарки і Боккаччо (Італія), Вільяма Шекспіра (Англія), Франсуа Рабле (Франція), Мігеля Сервантеса (Іспанія), Еразма Роттердамського (Німеччина) та ін. — стали вічними літературними пам'ятками, що утверджують вищі людські цінності і тому досі хвилюють читачів усіх країн і народів.

Відчуйте таїнство зоряної ночі. Тиша, спокій, гармонія. Між небом і землею світиться повітря. Епоха Ренесансу оспівує гармонію. Людина епохи Відродження відчуває єдність з природою. Природа тепер розглядається як гармонійний світ божественної благодаті. Освічена людина зрозуміла, що дійсність може бути цікавою сама по собі: явища природи не тільки лякають, а й викликають захват; лісові й польові пейзажі милують око, а квіти — не лише корм для худоби. Для гуманістів відкрилося нове розуміння навколишньої дійсності — вона теж може нести естетичну насолоду. Ренесанс запропонував уявлення про гармонійно організований світ з людиною у центрі. Влучною ілюстрацією цієї ідеї став філософський малюнок Леонардо да Вінчі «Вітрувіанська людина». На малюнку зображено оголеного чоловіка, тіло якого вписане в коло (символ духовної сфери) і квадрат (матеріальний символ). Зробивши акцент на гармонійних пропорціях людини, да Вінчі, як справжній гуманіст, помістив її в центр Всесвіту.

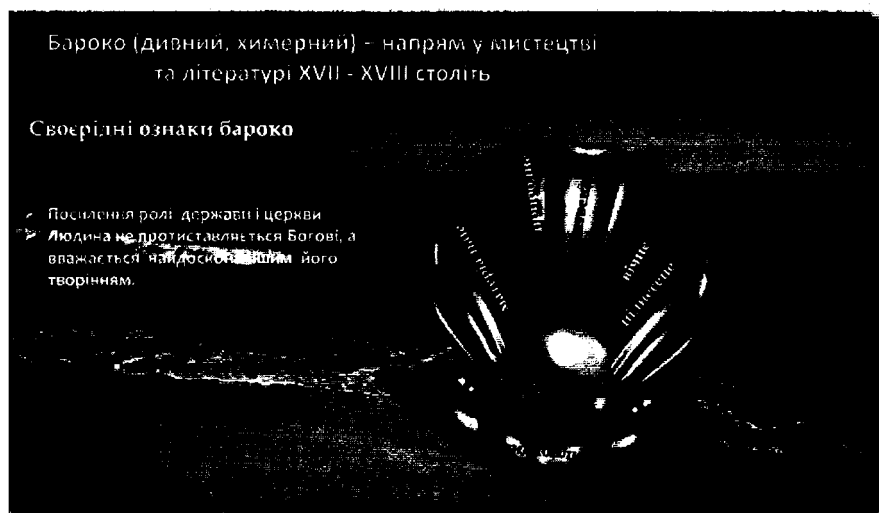
Гуманізм став вираженням нового світосприй-

яття, нового розуміння сутності людини, яке розвивало ідеї права людини на земні радощі й інтелектуальний розвиток, на задоволення чуттєвих і духовних запитів, на земну, прижиттєву славу. Троголосивши людину вільною, гуманісти боролися з усім тим, що цю волю обмежувало, за духовне зокріпачення особистості.

Немає нічого вищого за зоряне небо, на яке дивимось із захопленням і трепетом перед незбагненністю Всесвіту. Так і епоха Відродження – це зоряна вершина, яка сформувала нову духовність, створила багато шедеврів мистецтва, виплекала прекрасні ідеали.

Подякуймо яскравим зіркам за ті знання, які ми тримали, і з радістю в серці повертаймося до ласу.

БАРОКО

Бароко (дивний, химерний) – напрям у мистецтві та літературі XVII - XVIII століть

Своєрідні ознаки бароко

- Посилення ролі держави і церкви
- Людина не протиставляється Богові, а влашщується найдовкішим його творінням.

Як би гарно було б продовжити свій відпочинок! Зпинитися у райському куточку, де немає ні зошитів, ні підручників, ні домашніх завдань! Спробуймо зараз з вами це зробити. Заплющіть, будь ласка, очі, сядьте зручніше і подумки уявіть себе там, де ви почуваетесь дуже затишно, комфортно, де немає кодних проблем, де ви щасливі. До вашого обличчя ніжно торкається легенький вітерець, пустотливо рається вашим волоссям і шепоче на вушко компліменти. Що саме? (Відповіді учнів) Ваша душа наповнюється радістю, сонцем, щастям. Попереду ви бачите стежину і йдете нею. Скрізь ростуть чудові квіти, які простягають до вас пелюстки, ніби проловляючи: «Доторкнись до мене, візьми з собою. Я стану для тебе символом успіху.» Приторкніться до квітки, відчуйте її неповторний аромат, який нагадує вам найщасливіші моменти вашого життя. Які саме? (Відповіді учнів) А там далі на вас чекає море. Море... Воно ніколи не буває одноманітним, нецікавим, бо щодня, навіть щохвилини різне. Таємниче, літнє, неосяжне – воно хвилює душу, не залишає байдужим серце. Одного дня воно тихе й спокійне, іноді велике дзеркало, іншого – холодне й прозоре. Сонячні промінчики, пронизуючи солону воду, сягають дна, лагідно торкаються золотавого піску та іскрих сяючих мушель, гладеньких камінців та зеленуватих водоростей, ловлять маленьких спритних рибок, що зграйками весело бавляться біля

берега. Ви відчуваєте, як ваше тіло наповнюється енергією моря, сонця, неба! Тепер вам все під силу.

Ви чуєте, як весело бешкетують хвилячки, граючись, переганяють одна одну: хто з них швидше домчить до берега. Придивіться до них: на своїх гребенях вони несуть щось дуже яскраве, прекрасне, від чого неможливо відвести очей. Це ж перлинки! Який незвичайний подарунок море зробило вам! Візьміть їх до рук (учитель роздає учням перлинки). Які вони на дотик? Шорсткі чи гладенькі? Теплі чи холодні? Потримайте їх у долонях, відчуйте мелодію моря. Нехай ця перлинка стане для вас символом дивної, вишуканої, химерної **доби бароко**, що прийшла на зміну епосі Відродження.

XVII століття – це новий етап в усвідомленні людиною свого місця у Всесвіті. Після доби Відродження настав час розчарувань і розгубленості. Ідеал богорівної високодуховної людини доби Відродження був зруйнований, як і гуманістичний оптимізм, зазнав краху. Європу охопив песимізм. Протягом усього XVII століття Європа переживала небувалі потрясіння: спустошлива релігійна Тридцятилітня війна в Німеччині; жахлива економічна криза в Іспанії; постійні інтриги та повстання у Франції; громадянська війна і революції в Англії; зростання релігійної нетерпимості. Ці та багато інших подій катастрофічного характеру сприяли утвердженню песимістичного світогляду, розчаруванню в людині – істоті жадібній, жор-

стокій, здатній убивати собі подібних, прирікати інших на голод. У філософії та мистецтві панівними стають ідеї беззахисності людини перед природними стихіями, ударами долі, старістю, смертю. Єдине, що залишається людині, – бути стійкою, готовою пожертвувати всім, що має цінного в житті. Ці ідеї відобразилися в **бароко – художньому напрямі у мистецтві XVII століття. Характерними ознаками бароко в літературі є контрастність, динамізм, поєднання реальності та ілюзії, емоційна напруженість, складні метафори, символи, алегорії.**

У перекладі з італійської слово «**бароко**» означає «**дивний, химерний**», а з португальської – «**перлина неправильної форми**». Первісно словом бароко називали один із архітектурних стилів, який характеризувався вишуканою декоративністю і пишністю. Пізніше ця назва поширилася на інші види мистецтва.

У літературі бароко чимало рис, пов'язаних з літературними традиціями минулого. Письменники і поети XVII століття використовували античну міфологію як джерело сюжетів і образів; із середньовічної культури запозичили традиційні біблійні образи, надихалися ідеалами лицарських романів; послуговувалися системою ліричних та епічних жанрів доби Відродження, звертались до канонів петраркізму в любовній ліриці. Водночас художній світ барокової

літератури глибоко оригінальний, самобутній, принципово відмінний як від ідеалів Відродження, так і Просвітництва. Бароковим творам притаманні крайня складність, поєднання трагічного з комічним, піднесеного з вульгарним, жакливого з кумедним, вигадливі метафори і порівняння. Звідси й назва напрому: бароко — перлина неправильної форми. При цьому, якщо демократичні письменники відображали у своїх творах глибокі протиріччя самого життя, то твори письменників аристократичного крила оспівували галантну любов, дрібні епізоди зі світського життя, вживаючи химерні метафори, алегорії, вдаючись до «гри слів». У цілому література бароко ілюструє чудові художні відкриття. Це, насамперед, патетичне відображення глибокого розчарування, викликаного кризою ренесансних ідеалів, зображення сили людського духу, здатності людини долати перешкоди, зберігати стійкість в найстрашніших життєвих випробуваннях. Особливо яскраво усе це звучить у поезії, яка в цей час переживає бурхливий розквіт у всіх країнах Європи. Сімнадцяте століття висунуло таких видатних поетів, як Луїс де Гонгора, Франсиско де Кеведо, Джон Донн, Джон Мілтон, Жан де Лафонтен, Нікола Буало та ін.

Своєрідні ознаки бароко:

- Людина не протиставляється Богові, а вважається найдосконалішим його творінням.
- Поєднання релігійних і світських мотивів, образів.

- Настрої песимізму, скепсису, розчарування.
- Трагічна напруженість і трагічне світосприйняття.
- Прагнення вразити читача пишним, барвістим стилем.

Ще раз візьміть до рук свою перлинку – символ бароко. Доберіть до слова епітети. Яке воно є? (*Матеріальне, швидкоплинне, реальне, природне, божественне, духовне, вічне, піднесене*).

Подякуйте морю за те, що наситило вас життєдайною енергією і знаннями. Повертаймося до нашого затишного класу.

Література

1. Богосвятська А.І., Всесвіт на ім'я «урок». Перспективи біоадекватної технології в сучасній школі. – Електронний журнал «Філологічний Олімп» № 1, 2016.
2. Богосвятська А.І., Зарубіжна література для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням філології: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / А.-М.І. Богосвятська, Л.Л. Ковальова. – Львів: Світ, 2016. – 310 с.
3. Волощук В.Є. Зарубіжна література: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Євгенія Волощук, Олена Слободянюк. – Київ: Генеза, 2016. – 288 с.
4. Мілянська Н.Р. Зарубіжна література: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н.Р. Мілянська. – Тернопіль: Астон, 2016. – 318 с.
5. Сімакова Л.А., Снегірьова В.В. Зарубіжна література: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл.

Інна Сорока,
вчитель зарубіжної літератури
Сумської ЗОШ I-III ст. № 5

Гештальт-завдання на уроках зарубіжної літератури

Я роблю свою справу, а ти – свою.

Я в цьому світі живу не для того, щоб відповідати твоїм сподіванням.

Утім, і ти зовсім не для того, щоб відповідати моїм. Ти – це ти, а я – це я, і якщо вже нам пощастило зустріти одне одного, то це прекрасно. А якщо ні – з цим нічого не вдієш.

Ф.Перлз «Гештальт-молитва»

У школі я викладаю зарубіжну літературу і працюю практичним психологом. Вивчаючи художні твори, ми характеризуємо героїв, аналізуємо їх вчинки, поведінку, внутрішній стан, висловлюємо власну думку про прочитане, складаємо психологічний портрет. При цьому активно використовуємо елементи гештальту, для інших предметів (українська література, історія, біологія, хімія та ін.), а також у приватній практиці.

Гештальт-терапія (від німецького Gestalt – **образ, форма, структура**) – форма психотерапії, розроблена в рамках гештальт-психології **Фредеріком** Перлзом. Це напрям психотерапії, **мета якого** – розширити усвідомлення людиною **здатності бути** самою собою і за допомогою цього краще **розуміти** себе, досягти більшої внутрішньо-особистісної **цілісності** і прагнення жити повним

життям, поліпшення контакту із зовнішнім світом, оточуючим.

У психології під гештальтом розуміють специфічну організацію частин, яка складає єдине ціле.

Гештальт-психологія як напрям психологічної думки, виникла на початку ХХ століття. Експерименти гештальт-психологів показали, що людське сприйняття не детерміновано механічним підсумовуванням зовнішніх подразників, а має свою власну організацію. У своєму сприйнятті організм вибирає те, що йому важливо і цікаво. Наприклад, жага спонукає людину вважати склянку води на столі, заставленому стравами, як значущий об'єкт, але коли жага буде втамована, найімовірніше, його увагу приверне щось інше. Сприйняття влаштовано таким чином, що значуща фігура виступає на перший план, чи буде це образ коханої людини, чи відчуття голоду, біль. Всі інші об'єкти в цей момент зливаються, становлять так званий фон. Для ілюстрації цього феномена є картинка, що містить подвійні зображення. Відкриття гештальт-психологів мали важливі філософські наслідки: людина несе відповідальність за те, що саме вона сприймає і як себе відчуває.

Гештальт-психологія вплинула на формування уявлення про організм як єдине ціле. Гештальт-пси-

холог Курт Левін розробляв теорію психологічного поля. Її суть у тому, що поведінка визначається цілісною конфігурацією життєвого простору людини, балансом між потребами організму та об'єктами зовнішнього середовища.

Теоретичні відкриття гештальт-психології впроваджував у практику психотерапії у 40-і роки ХХ століття психоаналітик Фредерік Соломон (Фріц) Перлз.

1. Загальні положення гештальт-психології

Теорія гештальт-терапії ґрунтується на таких твердженнях.

Людина являє собою цілісну соціобіопсихологічну істоту. Будь-який поділ її на складові частини, наприклад, психіку і тіло, є штучним.

Людина і навколишнє середовище являють собою єдиний гештальт. Середовище впливає на організм, а організм перетворює на середовище. Стосовно психології міжособистісних відносин це означає, що, з одного боку, на нас впливає поведінка оточуючих, з іншого, якщо ми змінюємо свою поведінку, то й оточення має змінитися.

Контакт – базове поняття гештальт-терапії. Організм не може існувати в безповітряному просторі, так само, як і в просторі, позбавленому води, рослин і живих істот. Людська істота не може розвинути у середовищі, позбавленому інших людей. Всі основні потреби можуть задовольнятися тільки в контакті з навколишнім середовищем. Контакт визначає взаємодію як з живими, так і з неживими предметами. Бачити дерево і світанок, чути шум водоспаду або гірську луну – це теж контакт. Контакт може бути і зі спогадами чи образами майбутнього, які відчуваєш сильно і яскраво.

Особистісно орієнтована освіта передбачає здійснення особистісного підходу до учня. Серед моделей особистісно орієнтованої педагогіки І.С.Якиманська виокремлює і психологічну, тобто визнання відмінностей у пізнавальних здібностях учнів, які в реальному освітньому процесі проявляються в здібності до навчання. Метою особистісно орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні. Особистісно орієнтований підхід поєднує виховання й освіту у єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини, підготовки її до життя.

Ще один важливий аспект особистісно зорієнтованого навчання – це проведення занять з урахуванням індивідуально-психічних особливостей учнів. На сучасному уроці вчитель обов'язково враховує те, що кожен учень має свій, індивідуальний стиль навчання (візуальний, слуховий, кінестетичний). Тому, якщо вчитель на уроці пропонує учням бесіду, лекцію або розповідь, виграють лише ті учні, які мають слуховий стиль навчання. Для візуалів обов'язково потрібна наочність (графіки, схеми, ілюстрації до твору, картини, фільми, презентації тощо). Важливо дати їм можливість попрацювати з друкованими текстами. А ось забезпечити ефективне навчання кінестетиків – завдання для вчителя не з легких. У західноєвропейських школах для дітей, які навчаються у русі, пропонують тренажери (наприклад, учень читає і при цьому крутить

педаль). У наших школах лише окремі вчителі початкових класів, враховуючи потреби дітей-кінестетиків, обладнують спеціальні парти, за якими учні протягом уроку можуть попрацювати стоячи. Учитель-словесник, який зацікавлений у тому, щоб створити умови для ефективної роботи на уроці учнів із кінестетичним стилем навчання, готує для них спеціальні завдання (інсценування уривків твору, зображення якогось епізоду пантомімою, виготовлення наочності до уроку тощо).

Учительські методики на сучасному уроці мають бути пристосовані також і до школярів з ліво- або правопівкульним інтелектом, а також до дітей з різним типом нервової системи.

Отже, врахування індивідуальних психічних особливостей школярів під час організації та проведення навчально-виховного процесу – важливий показник майстерності вчителя.

Педагогічно-психологічна технологія «Створення ситуації успіху»

Ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення результатом своєї фізичної або розумової праці чи морального напруження; це те, що може організувати вчитель для успішного навчання учня і досягнення ним радості від виконаної справи.

Серед основних вимог до сучасного уроку, за О. Г. Куцінко, є і психологічні, а саме:

- урахування психологічних особливостей кожного учня;
- створення сприятливого психологічного клімату і позитивного настрою вчителя і учнів;
- дотримання педагогічної етики і такту;
- дотримання розумної вимогливості й доброзичливого ставлення вчителя до учнів.

Запрошую вас до участі у створенні такої ситуації. Зіграйте роль учня, який невпевнений у своїх силах. До речі, це може бути не завжди слабкий учень, а просто невпевнений у собі або тривожний. Отож, уявімо декілька ситуацій:

- написання контрольної роботи;
- виконання завдань тестів;
- написання твору;
- виразне читання напам'ять поезії;
- виступ на шкільному заході;
- власний варіант ситуації.

Завдання:

Об'єднуйтеся у пари учень-вчитель, виберіть ситуацію, розподіліть ролі та знайдіть слова, які допомогли б учневі повірити у себе, у свій успіх.

В умовах особистісно орієнтованого навчання аналіз уроків проводиться за різними аспектами, серед яких психологічний – вивчення дотримання психологічних вимог до уроку (забезпечення розвивального типу пізнавальної діяльності учнів.)

Психологічний аналіз уроку

1. Загальна психологічна спрямованість уроку:
 - ❖ мотивація діяльності вчителя й учнів на уроці;
 - ❖ інтерес учителя й учнів до уроку (до змісту, методів та форм; наприклад, можна використати

діаграму, яку створюють діти, вибираючи ті форми роботи, які найбільше сподобалися на уроці),

2. Реалізація ідей розвивального навчання:

- ❖ робота щодо формування активності, самостійності й творчості;
- ❖ використання засобів для переходу від навчання до самонавчання.

3. Організація пізнавальної діяльності на уроці:

- ❖ наявність настанови на сприймання, запам'ятовування й роздуми;
- ❖ цілісне та свідоме осмислення, сприйняття навчального матеріалу (постановка мети, спрямування усвідомленості в одному напрямку, застосування цілісного підходу, наочності, образності тощо);
- ❖ способи організації уваги;
- ❖ прийоми розвитку пам'яті;
- ❖ засоби розвитку мислення з використанням порівнянь, зіставлень, аналізу, синтезу, класифікації, систематизації тощо;
- ❖ методика роботи з аргументами, поняттями; способи розвитку творчої уяви.

4. Формування вмінь і навичок дітей:

- ❖ прийоми формування загальнонавчальних умінь і навичок;
- ❖ прийоми формування спеціальних умінь і навичок; види вправ і їх сприяння тренуванню вмінь і навичок; роль указівок, інструкцій, алгоритмів, зразків під час формування вмінь і навичок;
- ❖ раціональне використання часу на уроці.

5. Розвиток емоційно-вольової сфери учнів:

- ❖ характер емоцій, що переважали на уроці; вияви найвищої активності;
- ❖ засоби корекції емоцій, використані вчителем;
- ❖ урахування індивідуальних особливостей і стану учнів;
- ❖ способи активації вольової сфери учнів;
- ❖ увага до учнів з агресивним і депресивним станом.

6. Психологічна саморегуляція вчителя на уроці: творче самопочуття вчителя на уроці;

- ❖ контакт учителя з учнями;
- ❖ реакція вчителя на аналіз уроку.

7. Висновки і пропозиції:

- ❖ сприяння уроку психічному розвитку учнів;
- ❖ особливо вдалі моменти уроку щодо розвитку психіки учнів;
- ❖ аспекти роботи з формування здорової психіки учнів на уроці, на які необхідно звернути особливу увагу.

Учитель, як правило, до кожного уроку намагається підготувати якомога більше інформації.

Чомусь ми вважаємо, що поінформувати учнів – найголовніше завдання вчителя. Тому й у меті уроку перша позиція знаннева: навчити учнів, дати знання, формувати знання.

А тепер пригадайте, яку мету ставить перед собою героїня фільму «Іронія долі» – вчителька Надя: «Я хочу навчити своїх учнів мислити. Щоб про все у них була власна думка». То що ж головніше – «дати знання» чи «навчити мислити»? Перед школою стоїть завдання виховати мислячу людину, здатну критично оцінювати події, явища, приймати самостійні виважені рішення, мати творче і

критичне мислення. Особливо це використовується при створенні відеоролика. Під час знімання діти творчо осмислюють поведінку та характер ролі, намагаються передати відповідний душевний стан. Під час перегляду медіа-проекту у формі відеоролика або вивчення параграфа чи тексту доцільно використати таку форму роботи, як «Стоп-кадр!» або «Стоп-текст!», коли учитель або психолог говорить відповідну фразу і питає в учнів, як могли б скластися події, якби рішення чи вчинок були іншими. Наведу приклад.

Перегляд уривка медіа-проекту у формі відеоролика «Уроки терпеливості Григорія Сковороди»

Як би склалося подальше життя Григорія Сковороди – українського мандрованого філософа, якби він не сказав, що його учень мислить, як свиняча голова?

На моє глибоке переконання, уроки дають унікальні можливості для розвитку критичного мислення школярів. Для цього вчителю-словеснику важливо відмовитися від практики «нав'язування» дітям чужих або власних думок щодо того чи того твору, трактування художнього образу тощо. Якщо вчитель прагне, щоб його учні думали і висловлювали власні позиції на уроці літератури, а не лише запам'ятовували усталені істини, він має досконало володіти технологіями розвитку критичного мислення школярів.

Якщо раніше головний герой твору був лише позитивним, то тепер його розглядають і з негативного боку, не ідеалізуючи.

Вправа «Займи позицію»

Робін Гуд – герой чи розбійник?	
Народний герой	Розбійник
Любив природу – ліс	Світилися очі, коли чув розповіді про життя розбійників
Мирно проходив повз компанії лісників	Вбив людину – лісника
Гарний стрілець із лука	Стає отаманом у розбійників
Корону віддає Маріан, а не доньці шерифа	Грабує, хоча й багачів
Гроші віддає бідним	
Висновок: образ Робін Гуда – неоднозначний, хоча для англійського народу він – герой	

Чи можна робити добро, здійснюючи погані вчинки?

Під час індивідуальної консультації запропонуйте дитині скласти таку таблицю про свої позитивні і негативні вчинки, нехай зробить висновок про себе.

Елементи гештальт-психології використовуємо під час вивчення образів або історичних особистостей: спочатку з'ясуємо перше враження, а потім аналізуємо вчинки, додаємо невідому раніше інформацію (однокласники дійсно володіють неповною інформацією про життєві обставини, захоплен-

ня, вчинки тих, хто поряд) і лише потім складаємо повну характеристику. Особливо це слід робити, коли виникає конфліктна ситуація, щоб пояснити її учасникам вчинки. Наведу приклад.

Пропоную переглянути епізод фільму режисера Олександра Роу «Вечори на хуторі біля Диканьки» за мотивами повісті М.В.Гоголя, в якому дається неповна характеристика героїв. (Перегляд початку фільму.)

До речі, не всі герої змінюються, доповнити їх характери нічим, і зараз ви у цьому переконаєтесь. Уявіть, що ми з вами вивчили весь твір, що б ви могли доповнити до характеристик героїв?

Попереднє сприймання характеру особистості і внесення до нього додаткової інформації

Образ	Попередня характеристика	Доповнення до характеристики образу після спостережень
Козак Чуб	Багатий, ледачий	Гарний батько, але любить випити, жаліє Вакулу
Оксана	Вередлива	Принижує, але вміє і вибачитися за свій вчинок, товариська, насмішувата, любляча
Вакула	Силач	Гарно малює, добрий коваль, сміливий, вміє до своєї мети
Солоха	Добра баба	Відьма, знається із чортом, обманує і принижує чоловіків
Чорт	Самий звичайний	Додати нічого

Спілкуючись з дитиною, особливо у разі конфліктної ситуації, слід розпитати, чи добре вона зрозуміла вчинок того, хто образив, чи зможе його пояснити?

А чи були у вашому житті ситуації, коли людина виявилася зовсім не такою, якою здавалася на перший погляд? Поділіться досвідом.

Елементом гештальт-терапії, яка активно використовується під час навчально-виховного процесу, є включення до програми із зарубіжної літератури такого жанру, як морально-психологічний роман, бо саме він цікавий використанням елементів гештальт-терапії. Увага письменника зосереджується на важливих моральних проблемах і внутрішньому світі людини з використанням різних засобів та прийомів психологічного аналізу («діалектика душі» героїв), зображенням ставлення дійових осіб до світу зовнішнього, взаємодії з ним.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТВОРИ

Серед найвідоміших творів цього жанру – роман Ф.М.Достоевського «Злочин і кара». Письменник точно передає психологічний стан злочинця, поведінку слідчого. В Японії у юридичних навчальних закладах роман вивчають 90 годин, щоб майбутні правознавці розумілися на психологічних тонкощах убивці, слідчого.

Заряд оптимізму дає вивчення повісті Ернеста Хемінгуей «Старий і море», де людина, знаходячись,

у важкій життєвій ситуації, підтримує себе розмовою із рибою, морем, пташкою, приємними спогадами про своє життя. Її слід порадити прочитати тим, хто перебуває у скрутному становищі, щоб отримати заряд енергії. А як ви підтримуєте себе у складних життєвих ситуаціях?

Мотивом песимізму проінята новела Франца Кафки «Перевтілення». Грегор Замза одного ранку прокинувся і побачив, що він «обернувся на страхітливую комаху». І родина, яку він забезпечував, не виявила ніякої підтримки. Постає запитання: благодійність Грегора Замзи – це піклування про сім'ю чи самознищення?

А чи можете ви пригадати ситуації, коли ваша добра справа знищувала вас як особистість? Наведіть приклад.

Представники гештальт-підходу (М. Вертгеймер, К. Дункер, К. Левін, В. Кьолер) збагатили психологію такими поняттями, як "проблемна ситуація", "інсайт". Дослідження К. Левіна довели, що не тільки ситуація, яка існує в теперішній момент, а й її передбачення, предмети, що існують у свідомості людини, можуть визначати її діяльність. На уроках української і зарубіжної літератури, історії можна використати таку форму роботи, як читання із зупинками, що допомагає учням уважно дослухатися до тексту, робити прогнози, ставати ніби співавтором твору.

Читання із зупинками

*Рюноске Акутагава «Павутинка»
(переклад І. П. Дзюба)*

Одного дня самотній Будда знічев'я походжав берегом озера Лотосів. Білосніжні, як перли, квіти на воді із своїх золотистих тичинок ненастанно ширили навкруги невимовно приємні пахощі. У раю був ранок. Будда пройшов понад озером, потім став і крізь листя лотосів, що вкривали поверхню води, подивився вниз.

На вашу думку, що міг побачити Будда внизу?

Під озером було пекло, а тому крізь прозору, як кришталь, товщу води, наче в стереоскопі, ясно прозирала ріка Сандзунокава й Шпиляста гора. Погляд Будди привернув чоловік на ім'я Кандата, що разом з іншими грішниками, яких аж кишіло, мучився в пеклі. Той Кандата, великий лиходій, за життя вбивав людей, підпалював їхні оселі й учинив чимало інших злочинів.

Чи міг Кандата робити добро? Якщо так, то яке саме і скільки разів?

А добро зробив лише один раз... Споглядаючи пекло, Будда згадав, як Кандата врятував життя павукові, й вирішив віддячити йому за добро – при нагоді допомогти вибратися з пекла.

Який спосіб міг використати Будда, щоб допомогти грішнику вибратися з пекла?

На щастя, поблизу над зеленим, як малахіт, листям лотосу райський павук плів свою чарівну сріблясту нитку. Будда взяв павутинку і повз сніжно-білих, як перлина, квітів швидко спустив її далеко-далеко вниз, до самого пекла.

II

Там, на дні пекла, у Кривавому озері борсався Кандата.

Опишіть пейзаж пекла. А тепер давайте послухаємо, чи збігається він із описом Рюноске Акутагави?

Хоч куди глянь, всюди тьма кромішня, і тільки коли-не-коли в тій темряві зблисне вістря Шпилястої гори. Чи може бути щось страшніше? Навколо тихо, як у могилі, лише іноді чути тихі зітхання грішників – виснажені пекельними муками, вони навіть не можуть плакати вголос. Тож і Кандата, задихаючись у Кривавому озері, звивався, корчився, як жаба перед смертю.

Та якось ненароком він звів очі вгору: з далекого неба над Кривавим озером у пітьмі, немов боячись людського ока, повисла блискуча сріблиста павутинка.

Чи зрозуміє Кандата, що павутинка – це шлях спасіння і скористається нею?

Отак розмірковуючи, Кандата мерщій учепився обома руками за павутинку і відчайдушно почав дертися вгору... а догори піднятися було нелегко – рай і пекло відділяла не одна тисяча рі. Зіп'явшись трохи, Кандата втомився і навіть не міг був рукою ворухнути. Що ж тут удієш? Вирішивши перепочити, Кандата повис на павутинці й зиркнув униз...

Що побачив Кандата унизу?

Та нараз він схаменувся – слідом за ним, як мурашня, по павутинці вгору п'ялася сила-силенна грішників... Треба негайно щось придумати, інакше павутинка увірветься.

Що придумав зробити Кандата, щоб павутинка не порвалася?

І Кандата щосили закричав: «Гей, грішники! Це моя павутинка. Хто вам дозволив чіплятися за неї? Ану, спускайтеся вниз!»

Чи послухалися грішники Кандату? Що, на вашу думку, відбулося далі?

Але тої ж миті павутинка зненацька розірвалася саме над Кандатою і він, закрутившись дзигою,

швидко зник у темряві. В імлістому просторі, виблискуючи, лише висіла тоненька райська павутинка.

III

Стоячи на березі озера Лотосів, Будда від початку до кінця стежив за цією сценою.

Яке враження на Будду справив вчинок грішника?

А як Кандата каменем упав у Криваве озеро, обличчя Будди посмутніло і він пустився йти далі. Мабуть, жалюгідним здався йому Кандата, який намагався тільки сам вилізти з пекла, але був заслужено покараний за своє черстве серце і знову опинився в безодні.

Чим закінчилася новела? Прочитайте останнє речення твору.

А лотосу до всього байдуже. Його білий, як перлина, цвіт похитував вінчиками коло ніг Будди, а золотисті тичинки сповнювали повітря невимовно приємними пахощами. У раю бралосся до полудня.

Ігрові технології

Поняття «ігрові педагогічні технології» охоплює досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних дидактичних ігор і є ще однією формою використання гештальт-психології. На відміну від ігор, взагалі дидактична гра має істотну ознаку – чітко поставлену мету навчання й відповідні їй педагогічні результати. Ігрова форма занять створюється на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, що виступають як засіб спонукання, стимулювання до навчальної діяльності.

Ознакою сучасного уроку літератури є активне використання вчителем ігрових моделей навчання на нетрадиційних уроках. Так, ознайомити дітей з життєвим та творчим шляхом письменника допомагають такі нетрадиційні уроки: урок-портрет, урок – літературна вітальня, урок – мистецький салон, урок-екскурсія, урок-виставка та інші. В основі цих уроків – рольова гра. Учні виконують ролі «біографів», «літературознавців», «експертів», «дослідників», «художників», «генераторів ідей», «декламаторів», «читців», «бібліотекарів», «екскурсоводів» тощо.

Отже, використання ігрових технологій – важливий аспект сучасного уроку літератури, оскільки гра – надзвичайно ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів.

Особливий відгук у душах не тільки дітей, а й дорослих знайшла гра в радість дівчинки-сироти Полліанни, героїні однойменного роману Елеонор Портер. Ось де справді на повну силу використовується принцип гештальту.

Запрошую вас зіграти у таку гру і знайти вихід із скрутною ситуації:

- ❖ У вас не виходить розв'язання задачі;
- ❖ Вас образив однокласник;
- ❖ На концерті ви збилися під час виконання пісні;
- ❖ Батьки вилаяли вас за погану оцінку;
- ❖ Придумайте власний варіант ситуації.

Попрацюємо над образами твору. Щоб відчути реальність літературних героїв, проведемо рольову гру «Розповідь від імені героя твору». Спробуйте розказати про побачене і почуте на прикладі твору Акутагави «Павутинка» від імені Будди, Кандати, Лотоса.

(Учні виходять до дошки і своїми словами передають побачене від імені літературних героїв.)

Будда. Був прекрасний ранок, я прогулювався раєм, крізь товщу води побачив, як мучиться грішник Кандата. Вирішив йому допомогти, пригадав, як чоловік не розтоптав павучка, і кинув Кандаті павутинку. Мені було добре видно, як Кандата довго повз угору по павутинці, та потім глянув униз і злісно закричав, щоб інші грішники не лізли слідом за ним. У цю хвилину павутинка обірвалася над Кандатою, і він полетів униз. На душі у мене стало сумно, а грішник здався таким жалюгідним.

Кандата. За життя я не зробив жодної доброї справи, тож мучився у пеклі разом із іншими грішниками. Раптом я побачив що до мене з раю хтось спустив павутинку. Не роздумуючи, я вчепився в неї руками і поповз вгору. Згодом, коли я втомився, вирішив поглянути униз, побачив, що тисячі грішників повзуть по моїй павутинці. Спочатку я злякався, що вона обірветься, і почав кричати на грішників. На превеликий жаль, павутинка порвалася у ту ж хвилину.

Лотос. Я – прекрасна квітка, якій випала честь рости у райському саду. Того ранку сам Будда прийшов, щоб помилуватися мною. Але його погляд відволікло щось, що він побачив крізь товщу води. Будда довго дивився, а потім його обличчя враз стало сумним і він пішов геть.

Вчитель. Чи вдалося вашим однокласникам передати відчуття і переживання літературних героїв?

Порадьте дитині зіграти роль того, чий вчинок її особливо вразив як у позитивному, так і в негативному плані.

Вчитель. Після відчуття реальності героїв новели у вас, напевно, виникло бажання поспілкуватися з ними? Ви думаєте, що це неможливо, а ось і ні. Робота з таблицею РОФТ допоможе вам поспілкуватися не лише з героями, а й з автором новели.

Створення таблиці «РОФТ»

Роль	Отримувач	Форма	Тема
Читач	Акутагава	Телефонний дзвінок	Дякую за прекрасний твір
Будда	Кандата	SMS	Вчися дбати про інших
Лотос	Будда	MMS	
Кандата	Грішники	Крик	Злізьте із павутинки!

Вчитель. Що дало вам заповнення таблиці «РОФТ»?

(Очікувана відповідь. Відчути настрій кожного персонажа, читача твору, дізнатися про їхні думки щодо інших, відчуття їх реальної присутності.)

Запропонуйте учневі заповнити таку таблицю, записавши в ній імена тих, хто вплинув на нього.

Гештальт-психологія здійснила вплив на психологію в різних її проявах. Так, у гештальт-теорії обгрунтовано залежність процесу запам'ятовування від особливостей організації матеріалу. Якщо матеріал не має чіткої структури, то індивід прагне розбити його на елементи або об'єднати так, щоб він краще запам'ятовувався. Наведу приклад такого запам'ятовування із використанням принципу ейдетики. В кінці уроку із зарубіжної літератури з вивчення новели японського письменника Рюноске Акутагави «Павутинка» рефлексію провела з допомогою ейдосконспекту.

Коментування ейдосконспекту

Рюноске Акутагава – талановитий письменник жанру новели. Найвідоміший його твір – «Павутинка». Головний герой твору – Будда, другорядний – Кандата. Темою новели є зображення того, як Будда хотів допомогти врятуватися грішникові Кандаті. Головна думка твору – треба робити добро і допомагати іншим. Схожий сюжет у байці «Про цибулинку» (роман Ф.М. Достоевського «Брати Карамазови»).

Такий конспект можна запропонувати створити за подією, яка справила на учня особливе враження, або конфліктною ситуацією. Слід звертати увагу на кольористику ейдосконспекту, що буде свідчити про настрій дитини, обговорити, чому саме такі образи використано і що вони означають.

Під час психологічного консультування добре використовувати і таку форму роботи, як «намисто». Дитині, яка важко запам'ятовує теоретичний матеріал, слід порадишити розподілити його на маленькі частинки і розмістити їх у потрібній послідовності, це допоможе запам'ятати послідовність хімічної реакції, фізичного досліду, географічної подорожі, історичної події, сюжету твору. Використовувати таку форму краще у роботі з групою. Учнівський колектив починає переживати за учня, який не знає цього матеріалу, сприймає його як частинку цілого – намистинку, підказує, де йому треба розміститися, і дитина відчуває увагу і турботу про себе. Пропоную таку вправу провести на прикладі повісті М.В.Гоголя «Ніч перед Різдом».

Отже, під час навчально-виховного процесу практичний психолог або вчитель активно використовує елементи гештальт-психології і гештальт-терапії, і це є запорукою доброзичливого спілкування і оптимістичного світосприйняття учня, всебічного вивчення літературного твору.

Використані джерела

1. Куцінко О.Г. Професійний довідник учителя літератури. – Х.: Вид. група «Основа», 2012.
2. Волощук Є., Слободанюк О. Зарубіжна література: підруч. Для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закл. – Київ: Генеза, 2015.
3. А.І.Богосвятська «Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок літератури». Львів, 2015.
4. Хроменко І. А. «Сучасні підходи до організації сучасного уроку світової літератури». - Зарубіжна література в школах України. – № 5, 2011.

Валентина Полякова,
вчитель зарубіжної літератури
Червонопартизанської ЗОШ І-ІІІ ст.
Херсонської обл.

Тривога за руйнування духовних цінностей у новелі Рея Бредбері «Усмішка». Образ Тома, його динаміка

Мета: навчити учнів давати виважену оцінку подіям, які відбуваються в новелі та у власному житті; розкрити цінності справжньої краси й духовне зубожіння у творі «Усмішка»; поглиблювати навички аналізу прозового твору, вдумливого читання, критичного мислення; виховувати в учнів почуття відповідальності за свої вчинки, бажання зберегти надбання людства.

Тип уроку: урок поглибленої роботи над текстом твору.

Обладнання: портрет Рея Бредбері, репродукція картини Леонардо да Вінчі «Джоконда», ілюстративний матеріал до теми:

кадри із зображенням міста-примари Прип'яті та руїн Донбасу, фотоколаж «Усмішка»; фрагменти відеофільму «Усмішка» (2007 р.); мультимедійна презентація.

Випереджальні завдання:

1) інформативне повідомлення про Л. да Вінчі та його картину «Мона Ліза»;

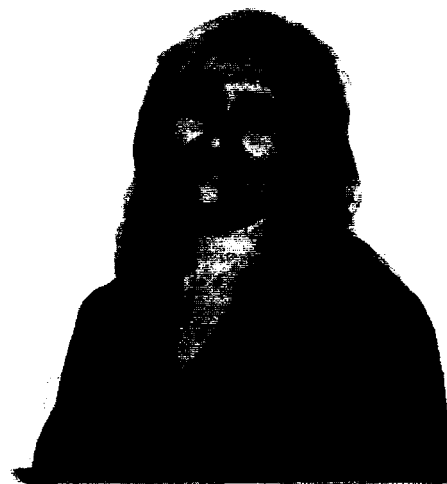
2) декламування вірша Володимира Даника «Уже віки ви дивитесь на мене...»;

3) декламування вірша Іллі Бердника «Врятуйте цю землю безкраю...»

Педагогічна технологія: технологія розвитку критичного мислення учнів.

Методи і прийоми: дослідницький, компаративний; бесіда, робота з текстом, робота з ілюстраціями.

Епіграф: *Майбутнє – у сьогодні, але майбутнє – і в минулому. Це ми створюємо його. Якщо воно погане, у цьому наша провина.*

Анатоль Франс

Існує лише одна проблема, одна-єдина у світі – повернути людям духовну сутність...

Антуан де Сент-Екзюпері

Хід уроку

І. Організаційний момент

Перевірка готовності класу до уроку.

– З яким настроєм ви прийшли на сьогоднішній урок?

Сьогодні на уроці ми вивчатимемо новелу Р. Бредбері «Усмішка». Доброзичлива усмішка робить дива. Гадаю, кожен з вас пережив зранку хоч якісь приємні відчуття. Згадаймо про них. Усміхніться і

передайте частинку свого тепла, впевненості, бадьорості сусіду.

II. Основний зміст уроку

1. Мотивація навчальної діяльності.

(Повідомлення теми, мети, завдань уроку, епіграфів, проблемного питання).

Слово вчителя. Я не випадково попросила вас згадати про приємне. Адже зараз ми міркуватимемо над серйозними питаннями людського буття, спробуємо долучитися до вирішення

суспільних проблем, і тому важливо це робити на оптимістичній ноті, не занепадаючи духом.

Кожна людина так чи інакше вибудовує свої взаємини з навколишнім світом. Світ, у якому живе людина, може бути різним, залежно від тих цінностей, які вона сповідує.

Який світ створили навколо себе герої новели Р. Бредбері «Усмішка»? Носіями яких цінностей вони були? Чи хотів би хто-небудь із вас опинитися в такому світі? Де гарантія, що цей вигаданий світ не стане світом реальності? Чи можна цього уникнути? Відповіді на ці питання ми дамо впродовж уроку.

Проблемне питання:

Ми хочемо мати життя, схоже на описане в новелі Бредбері? А вихід є?

2. Актуалізація опорних знань.

– Що таке новела?

– Які її жанрові особливості?

3. Робота над текстом новели Р. Бредбері «Усмішка»

Бесіда за запитаннями:

– Назвіть героїв твору.

– Де відбуваються події?

– О котрій годині натовп зібрався на площі?

– Навіщо люди зібралися так рано на площі?

(На свято.)

Словникова робота.

– Як ви розумієте слово «свято»?

Свято – день радості та торжества з приводу чогось.

Свято 1. День або дні, коли урочисто відзначають видатні події, знаменні дати.

2. Торжество, влаштоване з якої-небудь нагоди.

3. Важлива, радісна, приємна подія, а також день, коли вона сталася.

4. Почуття приємності, радості, піднесення.

(Словник української мови. – Т. 9. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 104-105)

• Таким чином, до слова «свято» дібрані синоніми або семантично близькі мовні одиниці: *урочисто; видатний; знаменний; торжество; важлива, радісна, приємна подія; почуття радості, приємності, піднесення* тощо.

Назвіть слова, які асоціюються у вас зі словом свято.

Отже, усе зрозуміло: люди зібралися зранку, щоб, не дай Боже, не пропустити урочистої, видатної, знаменної, важливої, радісної, приємної події.

Продовження бесіди:

А насправді, для чого зібралися люди о п'ятій ранку на площі? (Вони збиралися «плюнути сильно й влучно» на картину).

– Чи знали люди що-небудь про картину, в яку вони так прагнули плюнути? (Вони навіть не знали назви картини і ніколи її не бачили. Лише в кінці твору один чоловік якось невпевнено сказав: «Мона Ліза»).

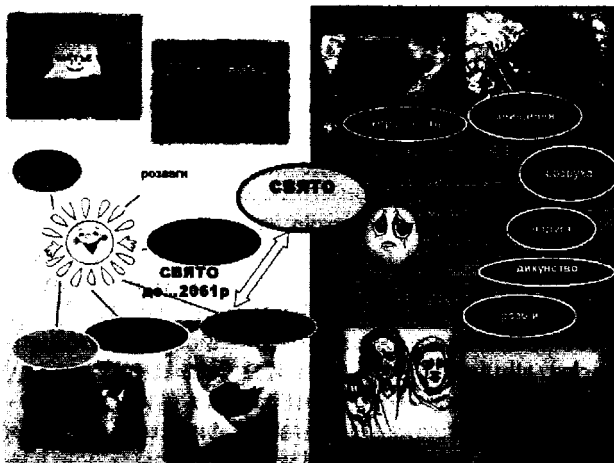
– Як ви гадаєте, чому люди хотіли плюнути на цю картину? (Ніхто не знав, але це була одна із їхніх забав).

– Про що розмовляє Том з Грігсбі?

– Що ми довідемося про життя людей у майбутньому, судячи з окремих реплік героїв?

– Які «свята» згадує Грігсбі, стоячи у черзі?

– Як проявляється ненависть людей до минулого, до цивілізації? Як вони розуміють у 2061 році слово «свято»?

Чи можна вважати святом події, про які розповідає Р.Бредбері? Обґрунтуйте свою думку.

Доведіть, що письменник застосовує прийом антитези.

Слайди 1, 2 (презентація Р. «Бредбері. «Усмішка»)

Словникова робота.

Цивілізація – рівень суспільного розвитку, матеріальної та духовної культури.

Вандалізм – безглузде знищення культурних і матеріальних цінностей.

• Вандалізм став не просто нормою життя, а й чи не єдиною насолодою. Невже всі люди так зачерствіли душею?

– Знайдіть у тексті докази того, що цивілізація у 2061 році дійшла краху.

Учитель – Святкувати в розумінні бездуховних людей – це нищити, руйнувати, палити... Людина стає потворою, руйнівником. Немає любові, віри, надії. Безвихідь... Руїни навколо людей, а в їхніх душах – мертва пустеля.

Робота зі слайдами 3, 4.

Прийом «Мозковий штурм»

– Визначте роль влади у контексті твору. Чи могла вона сприяти покращенню становища в країні? (Влада підтримує в людях ненависть до минулого, влаштовує свята руйнації і, таким чином, тримає їх у покорі, диктує їм свою волю, формує псевдокультурний світогляд.)

– Чому люди впевнені, що цивілізація не повернеться? (Бо змінилися самі люди, і, на жаль, не в кращий бік.)

– Кого цікавить повернення минулого, цивілізації? («– Сер, це більше ніколи не повернеться?

– Е, – наполягав один із черги, – не поспішайте. Ось побачите: ще з'явиться тямовита людина, яка її підлатає. Запам'ятайте мої слова. Людина з душею».)

Том мріє, а людина із черги сподівається на це.

– Яким було перше враження Тома від картини? Зачитайте. («Том завмер перед картиною, дивлячись на неї. У хлопчиська пересохло в роті».)

– Чому Том не міг плюнути на картину? (Вона ж гарна!)

Робота зі слайдом 5.

Індивідуальне випереджальне завдання.

Розповідь про картину «Джоконда» Леонардо да Вінчі.

Декламування вірша В. Даника «Монолог Мони Лізи» (слайд 7)

Уже віки ви дивитесь на мене,
Всі дивитесь на усмішку мою.
Я ж перед вами стільки літ стою
– І мила, і проста, і незбагненна.

Не думайте, що дуже легко це –
Між поглядів захоплених і хтивих,
І ніжних, і скорботних, і вразливих
Ховати тільки душу, не лице.

Продовження обговорення новели.

– Що люди зробили з картиною? («Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи; ... стареча жувала шматки полотна, чоловіки розламували раму, розкидали ногами жорсткі клапті, шматували їх у найдрібніше лахміття».)

– Що зробив Том? («Сліпо наслідуючи інших, він простяг руку, схопив клапоть лисніючого полотна, смикнув та впав».)

Перегляд фрагменту відеофільму «Усмішка» (2007 р., реж. Катя Полігас)

Обговорення:

– Чи вдалося режисеру передати моральну деградацію людей?

– Чому Том утік? Чому хлопчик плаче?

– Які душевні муки пережив Том? («Гей, Томе, чого ж ти? – гукнув Грігсбі. Не кажучи ні слова, схлипуючи, Том побіг геть».)

– Як у новелі показано повернення Тома додому? Чи відчував хлопчик любов та турботу рідних? Чи здивувало вас ставлення рідних до Тома? (*Читач не дивується, що замість радості, ніжності з боку рідних Том отримує тільки стусани та докори. У цьому світі немає місця ані любові, ані ніжності.*)

– Як ви гадаєте, чому режисер змінює цей епізод і не показує Тома вдома? (*Режисер підсилює думку автора, що в Тома, по суті, немає ні домівки, ні родини.*)

– У 2007 році, звісно, вже існувало кольорове кіно, комп'ютерна графіка. І навіть малобюджетний фільм можна було зробити кольоровим, наповнити хоча б якимись спецефектами, адже всім доступні комп'ютерні програми для цього. Чому ж Катерина Полігас створила фільм у чорно-білому форматі, не використавши сучасні спецефекти? (*Автори фільму прагнули передати пригнічену атмосферу подій. Знищені бомбами міста, люди у лахмітті, спалені машини. І хоча події, описані в новелі, тягнуться увесь день (Том повернувся додому увечері), у творі немає жодної згадки про сонячне світло. Отже, відсутність кольору на екрані – це правильне авторське рішення, яке дає змогу краще зрозуміти ідею твору: світ майбутнього позбавлений прекрасних форм, яскравих кольорів, це зруйнований, темний світ мертвої цивілізації.*)

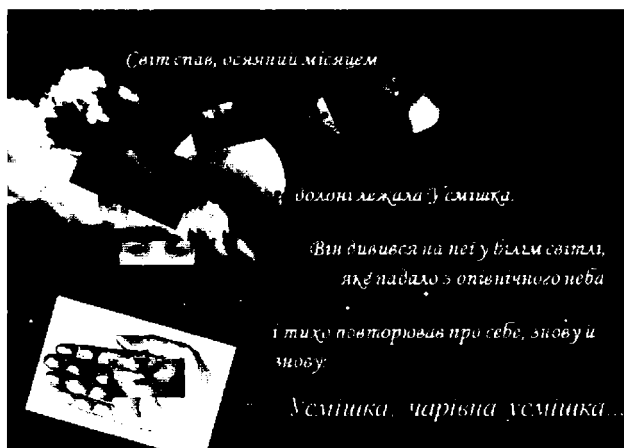
– Чи можна сказати, що Том зранку і Том вночі – це двоє різних людей? (*Так, він прийшов уранці на площу з метою подивитися і порозважатися так, як і дорослі. Але не зміг вчинити й акт вандалізму. Краса картини вразила його*)

– Чому Том постійно повторював: «Усмішка, чарівна усмішка...»? Який шлях відкрила усмішка герою? (*У житті Тома ніколи не було ані усміхнених облич, ані Краси, ані Любові. Клаптик картини із зображеною усмішкою показав хлопчику інший світ. Світ, де люди не руйнують витвори мистецтва, де немає місця ненависті та страху, де світом керує Любов.*)

– Хто ж, на вашу думку, ця «людина з душею», що збереже і примножить надбання цивілізації? (*Том*).

Учитель. Картину знищено. Натопр розійшовся. Навкруги стало тихо. Світ заснув. Не міг заснути лише маленький хлопчик – Том. На його долоні посмішка. Посмішка жінки, котра ось уже більше чотирьох століть хвилює людство таємницею, яку ще ніхто не розгадав.

Робота зі слайдом 6.

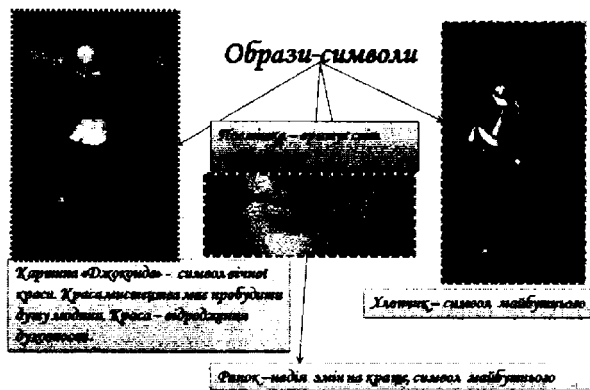
Бесіда.

– У чому, на ваш погляд, причини деградації суспільства, зображеного в оповіданні? (*У знеціненні духовності*)

– Від чого застерігає людство американський письменник? Що найбільше його хвилює? (*Поширення бездуховності, жорстокості, проте він сповнений віри в силу людського розуму, любові й доброго начала в людині.*)

Автор показав нам, що місто стало схожим на його мешканців, як дім стає схожим на тих, хто в ньому живе. І це символічно.

Робота над образами-символами. Слайд 8.

Символіка твору:

Посмішка – символ любові і добра.

Хлопчик – символ майбутнього.

Картина «Джоконда» – символ вічної краси, мистецтва, відродження духовності.

Ранок – надія на краще, символ майбутнього.

Зв'язок із сьогоденням.

З бурхливим розвитком науки і техніки багатьох учених та людей мистецтва стали турбувати проблемами майбутнього людства. Виникла так звана технократична теорія.

Технократична теорія ґрунтується на утвердженні особливої ролі технічного прогресу, зменшуючи або зводячи нанівець роль духовності та прекрасного в житті людини.

Першими про це заговорили письменники-фантасти. Це їхня уява малює нам світ, коли верх над людьми візьмуть продукти людської діяльності – роботи, коли техногенні катастрофи можуть змінити життя людей, коли затяжні війни з надсучасною військовою технікою ламатимуть долі мільйонів людей... Побоювання за нашу цивілізацію небезпідставні.

Велике місто з бурхливим розвитком може перетворитися на покинуту всіма безжиттєву пустелю. Таких випадків було у світі немало. Але чому місто з вируючим життям раптом стає примарою? Причин тут кілька. Змусити людей назавжди покинути свій будинок може або природний катаклізм, або техногенна катастрофа, або війна, або різкий спад економіки.

Життя в містах-примарах зупиняється, вони поступово починають обростати легендами. Покинуті міста як магніт притягують до себе аматорів гострих відчуттів.

Вже 31 рік минув, як таке лихо спіткало і нашу Україну. І стало воно не тільки нашою національною проблемою, але й проблемою всього світу.

Демонстрація слайдів «Місто-примара Прип'ять» із зображенням наслідків чорнобильської катастрофи.

Місто-примара Прип'ять

Ці моторошні картини взяті не із фантастичного фільму, дія якого відбувається в далекому майбутньому. Це страшна реальність сьогоdnішнього дня: видимі наслідки аварії на Чорнобильській АЕС, яка сталася 31 рік тому, 26 квітня 1986 року, і перекреслила долі багатьох тисяч людей. Це виселене місто-примара Прип'ять, що налічувало близько 50 тисяч мешканців. Через кілька годин після аварії на ЧАЕС, що знаходилася в двох кілометрах від міста, воно спорожніло. Людей евакуювали, а всі їх речі, окрім документів, мали залишитися в місті. Щороку 26 квітня люди згадують про чорний біль України, аби зробити все для того, щоб біда більше не повторилася.

І сьогодні на нашій землі немає спокою. На жаль, наша Батьківщина потерпає від війни на Сході країни. А страждають невинні люди.

Демонстрація слайдів «Біль Донбасу»

Спільні висновки.

Повернення до проблемного питання.

Ми хочемо мати життя, схоже на описане в новелі Бредбері? А вихід є?

Рей Бредбері застерігає кожного з нас, щоб ми не втратили духовності. Саме від людини, її свідомості, духовності залежить майбутнє людства. Адже ми всі відповідальні за те, що відбувається навколо нас. Письменник змальовує не лише розруху в місті, а й розруху в душах людей. Сьогодні ведеться постійна боротьба між добром і злом. І що переможе – важко сказати. А що ж треба зробити, щоб на нашій планеті, у нашій вітчизні панував мир? Які поради ви дали б усім?

Що можна протиставити ненависті? (Красу, мистецтво, гармонію, серце).

Тому кожен із нас повинен подбати про свою духовність, про доброту, милосердя, розуміння прекрасного. Не втратив же їх у такому страшному, байдужому світі хлопчик Том! Будьмо такими, як він, багатшими за нього.

(Учні складають поради і записують їх на смайликах.)

1. Жити за заповідями Божими.
2. Берегти природу.
3. Жити в гармонії з природою, з людьми та самим собою.
4. Берегти надбання культури.
5. Не бути байдужим.
6. Берегти душевний спокій.
7. Навчитися спілкуватися.
8. Навчитися вибачати.
9. Мати хороших друзів.
10. Бути людяним.
11. Навчитися дружити.
12. Зберегти мир на землі.

Випереджальне завдання. Поетична п'ятихвилинка.

Декламування вірша Іллі Бердника «Врятуйте цю землю безкраю...»

Благословенні будьте, небеса,
І ясне сонце, будь благословенне.
Нехай панує на землі краса
І не шугає полум'я шалене.

Нехай панує на землі добро,
Співає мати пісню колискову,
Хай не конає батечко Дніпро
І вільно лине в далеч світанкову.

Врятуйте цю землю безкраю
У грізний чорнобильський час,
І пісню про вас заспівають,
І казку розкажуть про вас.

III. Етап рефлексії. Слайд 9

Розгляньте фотоколаж «Усмішка». На ньому ви можете знайти серед посмішок свою та порівняти її з усмішками однокласників і навіть... Мони Лізи. Подаруйте один одному усмішку та добрий настрій. Пам'ятайте, що вже сьогодні, кожної хвилини ми творимо своє майбутнє. Тож зробимо його щасливим, бо це у наших руках.

IV. Оцінювання роботи учнів на уроці

V. Домашнє завдання.

1. Довести, що «Усмішка» Рея Бредбері – твір-застереження.
2. Індивідуальне завдання. Написати твір-роздум «Яким я хочу бачити майбутнє нашої планети»

Маріанна Палчей,
вчитель зарубіжної літератури,
української мови та літератури
Запереділянської ЗОШ I-II ступенів
Міжгірського району Закарпатської обл.

Орієнтовне поурочне планування
для 9 класу
Уроки № 29-33

Михайло Юрійович Лермонтов
(1814–1841). Лірика («Сосна», «І нудно і сумно...», «На дорогу йду я в самотині...»).
«Герой нашого часу»
(огляд, 3-4 уривки за вибором учителя)

Урок № 29

Тема: Мотиви світової скорботи у ліриці М. Ю. Лермонтова. Зв'язок творчості митця із традиціями європейського романтизму

Мета: стисло ознайомити учнів з особистістю й творчим шляхом видатного російського поета і письменника Михайла Юрійовича Лермонтова; розкрити особливості утілення романтичних мотивів світової скорботи й самотності в ліриці митця; показати зв'язок творчості Лермонтова з традиціями європейського романтизму; здійснити аналіз поезій «Сосна», «І нудно і сумно...», «На дорогу йду я в самотині...» з використанням елементів компаративістики; сприяти розвитку читачької культури учнів.

Обладнання: відео «Лермонтов. Біографія». – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=QyRHPHba5Ek>; романс «Вихожу один я на дорогу» на вірші Михайла Лермонтова у виконанні Наталії Муравйової (з кінофільму «Герой нашого часу»). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=fTrFc0krKqU> (або Олександр Градський «Вихожу один я на дорогу». – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=OAcW_QpgC7M або Анна Герман. «Михайло Лермонтов. «Вихожу один я на дорогу». – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=6g-jkbFv8p4>); романс «И скучно, и грустно...» у виконанні Карини й Рузанни Лісіціан. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=jHDPHxexa_0; музика Сергія Танєєва, слова Михайла Лермонтова «Сосна»; відеоряд «На севере диком...». – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=tTcME7k8luU>

Епіграф: Михайло Лермонтов «займає чільне місце в історії нашого душевного бродіння як істинний поет скорботи свого покоління».

Аполлон Григор'єв,
поет, перекладач і літературний критик XIX ст.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Тестова п'ятихвилинка за творчістю Олександра Сергійовича Пушкіна (проводиться письмово, після перевірки виставляються оцінки в журнал окремим учням)

1. «Не хочу я нічим журити вас» – рядки з поезії

- А) Дж. Байрона «Мій дух, як ніч...»
- Б) М. Лермонтова «І нудно, і сумно...»
- В) М. Лермонтова «На дорогу йду я в самотині...»
- Г) О. Пушкіна «Я вас кохав...»

Д) О. Пушкіна «Я пам'ятаю мить чудову...»

2. Однією з основних рис реалізму є

А) відображення життя за допомогою типізації

Б) інтерес до всього екзотичного, сильного, піднесеного

В) увага до внутрішнього світу людини

Г) дотримання правила «трьох едностей»

Д) розмаїтість художніх форм

3. «...друзі мимохідь» – так автор характеризує

А) Фауста й Вагнера

Б) Дон Кіхота й Санчо Пансу

В) Онегіна й Ленського

Г) Печоріна й Грушницького

Д) Гобсека й Дервіля

4. Сюжет – це

А) упорядковане розташування логічно пов'язаних частин твору

Б) уся сукупність подій у художньому творі, яка розкриває характери героїв та ставлення письменника до зображуваних явищ

В) основні події твору, викладені без додаткових деталей

Г) просторово-часова організація твору

Д) гостре зіткнення характерів та обставин, поглядів і принципів життя, покладене в основу дії

5. У якому творі О.С. Пушкіна було започатковано тему «маленької людини» в російській літературі?

А) «Євгеній Онегін»

Б) «Борис Годунов»

В) «Капітанська дочка»

Г) «Станційний доглядач»

Д) «Заметіль»

6. Кого з персонажів немає в системі образів роману Пушкіна «Євгеній Онегін»?

А) Володимир Ленський

Б) Дмитро Ларін

В) Євгеній Онегін

Г) Марія Гаврилівна

Д) Флянов

7. Який з творів Пушкіна належить до драматичних?

А) «Арап Петра Великого»

Б) «Капітанська дочка»

В) «Борис Годунов»

Г) «Євгеній Онегін»

Д) «Постріл»

8. Напис, який автор розташовує перед текстом твору або його частиною, – це

А) пролог

Б) передмова

В) епілог

Г) епіграф

Д) ремарка

9. Яким образом Пушкін започаткував галерею «зайвих людей» в російській літературі?

А) Бурмін

Б) Ленський

В) Онегін

Г) Зарецький

Д) Каверін

10. Подругою Тетяни Ларіної О. Пушкін неодноразово називає

А) няню

Б) сестру Ольгу

В) самотність

Г) зиму

Д) задумливість

11. Кому Пушкін присвятив вірш «Я пам'ятаю мить чудову...»?

А) Марії Волконській

Б) Аннет Оленіній

В) Наталії Гончаровій

Г) Анні Керн

Д) Єлизаветі Воронцовій

12. Установіть відповідність між назвою твору Пушкіна та персонажем:

1	«Євгеній Онегін»	А	Самсон Вирін
2	«Заметіль»	Б	Капітан Миронов
3	«Капітанська дочка»	В	Тетяна Ларіна
4	«Постріл»	Г	Володимир Миколайович
5	«Станційний доглядач»	Д	Сільвіо

Відповіді: (1; В); (2, Г); (3, Б); (4, Д); (5, А).

III. Оголошення теми й завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

Вступне слово вчителя. Михайло Юрійович Лермонтов – видатний російський поет, прозаїк і драматург XIX століття, представник романтичної та реалістичної літератури. Геніальний і талановитий, він став після Пушкіна володарем дум свого покоління. Михайло Лермонтов зробив неоціненний внесок у розвиток російської літератури, завершивши в ній формування романтичної поеми, створивши неперевершені взірці лірики, заклавши основи російського реалістичного роману XIX століття та ставши виразником ідей і настроїв нової, післяпушкінської доби. Російський поет-символіст Дмитро Мережковський писав: «Пушкін – денне, Лермонтов – нічне світило російської поезії. Вся вона між ними коливається, як між двома полюсами – спогляданням і дією. Споглядання, відсторонення від дії для Пушкіна – порятунок, для Лермонтова – загибель поета...» Якщо пафос пушкінської поезії вражає сонячними барвами оптимізму, янгольської чистоти, душевної рівноваги та спокою, то лермонтовська поезія асоціюється з

місячним сяйвом нічної стихії, яка навіює почуття трагічної самотності, песимізму, зневіри. На вустах героїв Лермонтова грає вічна усмішка диявольської непокори. Улюблений образ поета – бунтівний демон, володар ночі, самотній вигнанець, чимось схожий на нього самого. Федір Михайлович Достоевський називав Лермонтова «демоном російської літератури».

IV. Ознайомлення учнів з найважливішими фактами біографії М.Ю. Лермонтова та віхами його творчого шляху

а) Перегляд відео «Лермонтов. Біографія»
(Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=QyRHPHba5Ek>)

б) Компакт-біографія:

Дата і місце народження: 15 жовтня 1814 року в Москві. Російська імперія.

Соціальний статус, родина: дворянин. Батько – капітан Юрій Петрович Лермонтов, що вів свій родовід від шотландця Георга Лермонта, який 1613 року поступив на російську службу; однак батько був небагатим поміщиком. Мати – Марія Михайлівна Арсенєва, донька багатого і впливового аристократки з роду Столипінних, чий родовід маєтки знаходилися в Пензенській губернії.

Рано осиротів. Мати померла, коли йому виповнилося три роки. Вихованням займалася бабуся, Єлизавета Олексіївна Арсенєва. Дитячі роки М. Ю. Лермонтова пройшли в її маєтку в селі Тархани.

Освіта: спочатку отримав домашню освіту; з 01.09.1814 року навчався у Благородному пансіоні при Московському університеті, де згодом продовжив навчання як студент морально-політичного відділу. Після переїзду до Петербургу вступив до Школи гвардійських прапорщиків і кавалерійських юнкерів, після закінчення якої отримав офіцерське звання корнета та призначення на службу в Гусарський полк.

Початок творчого шляху: свідомо почав писати вірші у 14-річному віці. Став відомим на всю Росію практично за один день, коли відгукнувся на загибель Пушкіна віршом «Смерть Поета». Його почали сприймати як наступника Пушкіна.

Найважливіші події життя: вже через три тижні після написання вірша «Смерть Поета» шеф жандармів доповів царю Миколі I про нового поета-вільнодумця. Лермонтова було переведено в діючу армію на Кавказ. На початку 1838 року завдяки зв'язкам та клопотанням бабусі Лермонтов повернувся до Петербургу. Став відомим як поет. Його твори активно друкують, він стає найбільш модним відвідувачем світських салонів. 1838–1841 роки вважаються роками розквіту таланту Лермонтова. 1840 рік – дуель з сином французького посланника де Баранта й нове заслання в діючу армію на Кавказ. На початку лютого 1841 року, отримавши двомісячну відпустку, приїхав до Петербургу, сподіваючись добитися відставки й залишитися в столиці. Йому було відмовлено в проханні й наказано за 48 годин залишити Петербург і відбутися до місця проходження кавказької служби.

Дата смерті, місце поховання: 15 (27) липня 1841 року був вбитий на дуелі відставним майором Мартиновим біля підніжжя гори Машук поблизу П'ятигорська на Кавказі. На той момент Михайлу

Юрійовичу Лермонтову виповнилося всього 26 років. Похований у П'ятигорську. Грузія.

в) Творчий доробок Михайла Лермонтова: близько 500 віршів, близько 30 поем, 6 драматичних творів та один із найвідоміших романів російської літератури – «Герой нашого часу»

Ранній період творчості (1828-1835)	Зрілий період творчості (1836-1841)
Вплив романтичної поезії Пушкіна й Байрона. Проте лише перші твори мають яскраво виражений наслідувальний характер. Дуже скоро його творчість набула самобутнього характеру. Переважна більшість творів мають романтичний характер і поетику.	Розквіт таланту поета-романтика. Посилення тенденції до реалістичного зображення світу та місця в ньому людини.
Головні особливості поетичного стилю: філософська заглибленість, гострокритичний і водночас песимістичний пафос. Поезія Лермонтова – це поезія думки, переважно трагічної й нездійсненої. Провідні мотиви: зневіра в житті й людських почуттях, приреченість самотньої особистості, яка прагне у всьому справедливості і ні в чому не згодна йти на компроміс. Мотиви свободи, бентежного духу людини, пошуків нею сенсу та змісту буття. Захоплення романтичною особистістю байронічного типу.	Головний конфлікт його творів – це конфлікт героїв із соціальним середовищем. З реалістичним зображенням героїв і дійсності поєднуються романтичні засоби, пов'язані з постаттю самотнього, зневіреного героя. Провідні теми й мотиви: тема сучасного поетові суспільства – безвільного, зневіреного, не спроможного на вчинок, пристрасті й творчість; тема «хворого покоління»; пошуки гармонії в епічному минулому, в народній культурі, в дитинному світосприянті. Мотиви свободи і трагічної самотності. Богоборчі мотиви і мотиви душевного піднесення, пов'язані з темами батьківщини, її героїчного минулого, красою природи, величними силами людського духу, особливою місією поета, який перебуває в центрі земних і небесних сил, що уособлюють боротьбу добра і зла в душі самої людини.
Шедеври цього періоду: вірш «Парус» (1832), поеми «Черкеси» та «Кавказький полонений» (обидві 1828 року), поеми «Дві невольниці», «Сповідь», «Ізмаїл-Бей». Незавершений роман «Вадим» (1832-1834). Драма «Маскарад».	Найвідоміші твори: поема «Тамбовська казначейша» (1837), вірш «Смерть Поета» (1837), «Пісня про купця Калашникова» (1838), незавершений роман «Княгиня Ліговська» (1836), поеми «Демон» і «Мцирі» (обидві 1839), шедеври зрілої лірики: «Коли хвилюється золотокоса нива...» (1837), «В'язень» (1837), «Бородіно», «Дума» (1838), «І нудно, і сумно...» (1840), «На півночі дикій...» (1841), «Хмари» (1841), «Поет» (1841), «Батьківщина» (1841), «На дорогу йду я в самотині...» (1841) та багато ін. Роман «Герой нашого часу» (1838-1840).

V. Аналітичне дослідження віршів М.Ю. Лермонтова «Сосна», «І нудно і сумно...», «На дорогу йду я в самотині...»

Самостійна робота в групах над створенням міні-есе за одним із вказаних віршів М. Лермонтова з орієнтацією на запропоновану пам'ятку

Пам'ятка

1. Прочитайте вірш виразно вголос.
2. Поясніть, чому ви обрали саме такі інтонації? Визначте провідний настрій вірша.
3. Про що й про кого цей вірш?
4. Що вам відомо про історію його створення?
5. Визначте художні світи вірша, його художній простір і час. Що з них, по-вашому, є визначальним в структурі вірша?
6. Схарактеризуйте стан ліричного героя. Поясніть, чим він викликаний?
7. Що й чому турбує ліричного героя? Визначте головну проблему, втілену у вірші та знайдіть їй цитатне підтвердження.
8. Чим близький цей вірш Лермонтова до європейської романтичної традиції, чим він відрізняється?
9. Сформулюйте своє враження-розуміння вірша у вигляді міні есе. (Примітка: творче завдання виконується колективно).

І група: «І нудно, і сумно...»

Михайл Лермонтов. «І скучно и грустно...»	Михайло Лермонтов. «І нудно, і сумно...». Переклад Миколи Терещенка
<i>И скучно и грустно! – и некому руку подать В минуту душевной невзгоды... Желанья... что пользы напрасно и вечно желать? А годы проходят – все лучшие годы! Любить – но кого же? – на время не стоит труда, А вечно любить невозможно... В себя ли заглянешь? – там прошлого нет и следа, И радость, и муки, и все там ничтожно. Что страсти? – ведь рано иль поздно их сладкий недуг Исчезнет при слове рассудка, И жизнь, как посмотришь с холодным вниманьем вокруг – Такая пустая и глупая шутка!</i>	<i>І нудно, і сумно! – і нікому руку подати, Як горе у душу прилине... Бажання!.. Чи варто даремно і вічно бажать?.. А роки минають – найкращі хвилини! Кохати... кого ж бо? На час, годину – дарма, Кохання ж навек – неможливе... Чи в себе заглянешь? – минулого й сліду нема: і радість, і мука, і все це мінливе! Що пристрасті? – Скоро вогонь їх солодких недуг При слові розсудку згасає, Й життя – як поглянеш на нього уважно навкруг – Лиш жарт, де ні змісту, ні глузду немає!</i>

«І нудно, і сумно...» («І скучно и грустно...») (1840). Цей вірш є ілюстрацією лермонтовської концепції самотності та розчарування світом. Головне почуття, відображене у

творі, – це почуття безнадії. У формі роздумів поет передає душевну спустошеність ліричного героя, що ставить собі запитання і сам же на них відповідає. Це своєрідний внутрішній діалог ліричного героя, глибока самотність якого підсилюється словами «і нікому руку подать, як горе у душу прилине». Для нього саме життя перетворюється на безглуздий жарт без змісту. Вірогідно, саме так він усвідомлює своє місце в світі. За жанром це романтична елегія, але модель поведінки ліричного героя вірша Лермонтова зовсім інша, ніж у романтичних віршах, де герої-бунтарі протиставляли себе недосконалому суспільству. Сповідь героя сповнена сумних роздумів про сенс людського життя в цілому, а не тільки в суспільстві. Він обирає для себе самоізоляцію як єдину можливу форму існування в лицемірному світі.

Написаний а м ф і б р а х і є м . Перший і третій рядки довші, так поет відтворив неквапливі роздуми. А вже другий і четвертий рядки не просто коротші, вони ще й різної довжини. Так Лермонтов передав настрій вагання та суму, що підсилюється трьома крапками після деяких фраз. Композиційно вірш умовно розпадається на три частини. Два перші рядки (перша частина) визначають внутрішній душевний стан ліричного героя:

*І нудно, і сумно, і нікому руку подать,
Як горе у душу прилине...*

Основні 3-10 рядки (II частина) розгортають у формі риторичних запитань і лаконічних відповідей -аргументів на користь основної думки, заданої першим рядком вірша:

Бажання!.. чи варто даремно і вічно бажать?..

А роки минають – найкращі хвилини!

Кохати... кого ж бо? На час, на годину – дарма.

Кохання навек – неможливе.

Чи в себе заглянеш? – минулого й сліду нема:

І радість, і мука, і все це мінливе...

Що пристрасті? – Скоро вогонь їх солодких недуг

При слові розсудку згасає...

Два останні рядки вірша (III частина) є афористичним висновком, що песимістично узагальнює роздуми ліричного героя: «Й життя, як поглянеш на нього уважно навкруг, -/Лиш жарт, де ні змісту ні глузду немає».

У вірші виразно звучить властивий багатьом поетам-романтикам мотив «світової скорботи», що споріднює лермонтовську елегію з поетичною дек-

ларацією «світової скорботи» Байрона («Мій дух як ніч») й разом з тим є віддзеркаленням настроїв тієї передової частки російської молоді, що критично оцінювала реалії свого життя й життя російського суспільства у 30-40 роки XIX століття. Критик В. Белінський писав, що вірш «І нудно, і сумно...» Лермонтова – це голос нестерпного страждання й «нетутешньої муки», «реквієм усіх надій, усіх почуттів людських, усього, чим може радувати життя». Незглибима безодня людського духу, образно відтворена Лермонтовим, підносить його вірш до найвищих творінь світової поезії.

**Прослуховування романсу «И скучно, и грустно...» у виконанні Карини й Рузання Лісіціан
II група: «На дорогу йду я в самотині...»**

Михаил Лермонтов «Выхожу один я на дорогу...»	Михайло Лермонтов «На дорогу йду я в самотині...» Переклад Максима Рильського
Выхожу один я на дорогу; Сквозь туман кремнистый путь блестит; Ночь тиха. Пустыня внемлет богу, И звезда с звездою говорит.	На дорогу йду я в самотині; Крем'яна в тумані путь блищить: Тихо. Бога слухає пустиня, І зоря з зорею гомонить.
В небесах торжественно и чудно! Спит земля в сиянье голубом... Что же мне так больно и так трудно? Жду ль чего? жалею ли о чем?	Небеса прекрасні та безкраї! Спить земля в промінні голубім... Чом же серце з боллю завмирає? Жду чого? Жалію я за чим?
Уж не жду от жизни ничего я, И не жаль мне прошлого ничуть; Я ищу свободы и покоя! Я б хотел забыться и заснуть!	Мрію не тішусь я пустою, Днів не жаль, що більш не розцвітуть. Я жадаю волі та спокою! Я б хотів забутись і заснуть!
Но не тем холодным сном могилы... Я б желал навеки так заснуть, Чтоб в груди дремали жизни силы, Чтоб, дыша, вздымалась тихо грудь;	Та не тим холодним сном могилы... Я б навек заснути так хотів, Щоб живі дримали в серці сили, Щоб у грудях віддих тріпотів;
Чтоб всю ночь, весь день мой слух лелея, Про любовь мне сладкий голос пел, Надо мной чтоб, вечно зеленея, Темный дуб склонялся и шумел.	Щоб крізь ніч, крізь день ясний для мене Про кохання ніжний спів лунав, Наді мною темний дуб зелений Щоб схилявся й листям розмовляв.

Переклад М. Терещенка

«На дорогу йду я в самотині...» («Выхожу один я на дорогу...») (1841). Вірш належить до справжніх шедеврів лірики Лермонтова. Роздуми про природу тут органічно переплетені з думками про долю людини. Твір побудований у формі символічного заповіту. Лермонтов ніби підсумовує власну поетичну біографію, стверджуючи ті духовні цінності, які він вважає для себе головними. Дорога, образ якої відкриває лермонтовський вірш, виступає як місткий символ життєвого шляху людини в цілому і, зокрема, того самотнього шляху, яким іде ліричний герой вірша, шляху крізь пустелю:

На дорогу йду я в самотині;

Крем'яна в тумані путь блищить;

Тихо. Бога слухає пустиня,

І зоря з зорею гомонить.

Переклад М. Рильського

Перші дві строфи створюють образ самотності й суму. Ключові слова: в самотині, тихо, пустиня; зоря, небеса, Бог – належать до улюблених лермонтовських образів-символів. Ліричний герой-поет не просто спостерігає природу здалека. Він іде дорогою,

по крем'яній путі, важкому шляху, шляху болю й страждань. Це його власна доля і образ людської долі взагалі. Величний у своєму врочистому спокої та в самодостатній, не залежній від людини гармонії, нічний пейзаж додатково підсилює висловлену в першому рядку вірша тезу про приречену на вічну самотність долю ліричного героя. Нічний пейзаж – це картина абсолютної гармонії, спокою і краси. Чому ж у героя «серце з болю завмирає»?

Мрією не тішусь я пустою,
Днів не жаль, що більш не розцвітуть.
Я жадаю волі та спокою!
Я б хотів забутись і заснути! –

Життєвий шлях стомив самотню людину. Небесна гармонія, гармонія всього суцього на землі вічна й прекрасна, але недосяжна. Який же сенс мають тоді людські прагнення? Зневіра і втома тепер характеризують героя лермонтовського вірша. Герой шукає не смерті, а забуття. Можливо, такого забуття, де він буде вільним. На жаль неможливо здобути свободу в світі, який сам її не потребує. Тому ліричний герой і прагне внутрішнього спокою, блаженного забуття, душевної рівноваги, такої ж самодостатньої, величної і непорушної, як картини нічної природи, де «Бога слухає пустеля, / І зоря з зорею гомонить». Мрія про злиття з ідеалом, яким є для Лермонтова повнозвучна, радісна природа і є втіленням загального всесвітнього ладу і гармонії. Як романтик, Лермонтов обстоює у цьому вірші високу цінність людського духу, внутрішнього життя. Буденність не спроможна приземлити й упокорити піднесену сутність людини.

Прослуховування романсу «Вихожу один я на дорогу...» у виконанні Наталії Муравйової, Олександра Градського або Анни Герман (на вибір учителя)

III група: «Сосна»

вір перетворився на філософський. «Сосна» – це надзвичайно красива поетична мініатюра про самотність і тугу. Якщо в оригіналі «сосна» й «пальма» символізують чоловіка й жінку (слово «сосна» у німецькій мові чоловічого роду), то у Лермонтова сосна і пальма – символічне втілення двох самотніх істот. Провідна тема вірша – це тема самотності, абсолютної самотності людини. Світ сосни – світ холоду, світ «дикої» півночі. У ньому сосна самотня, її відокремлення від усього живого підсилене сніжними ризами, що вкривають її й асоціюються скоріш із поховальним саваном, ніж зі святковим вбранням. Холод, що сковає сосну, це не фізичний холод, у неї замерзла душа. Сосні бракує спілкування, співчуття, чиеїсь підтримки. Через марення, мрії й сні вона шукає споріднену, таку ж самотню душу.

У восьми рядках вірша-мініатюри Лермонтов зумів утілити декілька художніх світів (світ сосни й світ пальми, світ півночі й світ півдня, світ реальний й світ мрій, світ природи й світ людини), що, на перший погляд, утворюють опозиції один одному, а насправді є єдиним болісним світом самотності й відчуження. Мотив сну є тим єднальним ланцюжком, що об'єднує в одне ціле усі художні світи вірша. Мрії самотньої північної сосни про таку ж самотню пальму з півдня є утіленням романтичної концепції Лермонтова, який підніс тему самотності у своїй поезії до абсолюту. Фатальна неможливість об'єднання двох самотніх душ (сосни й пальми) сповнює вірш пекучою безнадією.

Надмірна прозаїзація поетичного мовлення у вірші «Сосна» робить твір максимально близьким до реального світу людей, підсилює як драматизм кожної конкретної ліричної ситуації (долі сосни й долі пальми), так і створює відчуття цілого світу як світу трагічної самотності, скорботи й безнадії.

Перегляд відеоряду «На севері диком...»

VI. Аргументація й виставлення оцінок за урок

VII. Домашнє завдання:
Прочитати роман М. Лермонтова «Герой нашого часу». Усно скласти відгук про первинне враження-розуміння твору.

Лермонтов «На севері диком...»	Лермонтов «Сосна» Переклад Миколи Упеніка
На севері диком стоить самотньо На голій вершині сосна И дремлет, качаясь, и снегом сыпучим Одета, как ризой, она. И снится ей всё, что в пустыне далекой – В том крае, где солнца восход, Одна и грустна на утесе горючем Прекрасная пальма растет.	На півночі дикій стоїть в самотині На голій вершині сосна, І тихо дремає, і снігом сипучим, Як ризою вкрита вона. І мариться їй, що в далекій пустині, Де сонце встає золоте, Одна і сумна на камінні горючій, Красуючись, пальма росте.

«Сосна» («На севері диком...») (1841). Цей вірш Лермонтова є вільним перекладом 33-го вірша циклу «Ліричне інтермецо» з «Книги пісень» видатного німецького поета-романтика Генріха Гейне. Творчість Генріха Гейне була близькою й співзвучною творчості Лермонтова. У 1841 році перед від'їздом на Кавказ він написав переклад «На севері диком...», який надав віршу німецького поета зовсім іншого звучання й смислового навантаження. Літературним перекладом поет не захоплювався, і що підштовхнуло його на цей раз, невідомо. Але, так чи інакше, вірш в перекладі російською сприймається як власний твір Лермонтова. У ньому присутні мотиви, близькі всієї творчості російського лірика. Вірш Лермонтова «Сосна» – це рідкісний приклад того, коли переклад не поступається оригіналу ні за змістом, ні за красою поезики. З любовного вірша

Михайло Юрійович Лермонтов.
«Герой нашого часу»
Урок № 30

Тема: Особливості розвитку сюжету й композиції в романі «Герой нашого часу» М. Ю. Лермонтова. Зв'язок твору з історичною та духовною атмосферою доби. Аналіз «Передмови»

Мета: ознайомити учнів із задумом та створенням роману Лермонтова «Герой нашого часу», проаналізувати «Передмову» до роману, розкрити її роль у втіленні авторського задуму твору; розкрити сенс неспівпадання сюжету й фабули в творі, дослідити специфіку розвитку сюжету в романі «Герой нашого часу», схарактеризувати особливості композиції твору; підготувати учнів до аналітичного досліджен-

ня окремих епізодів роману; вдосконалювати володіння літературознавчим інструментарієм як засобом до розуміння смислу твору й сенсу авторського задуму.

Обладнання: фрагмент художнього фільму «Лермонтов» «Молитва» (1986 рік, «Мосфільм», режисер Микола Бурляев). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=AIUdiKe5qC8>;

буктрейлер «Герой нашего времени». – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=KD_xh8Pq_yU

Епіграф: ... весело було малювати сучасну людину, якою він її розуміє і, на ... нещастя, надто часто зустрічав.

Доволі й того, що недугу вказано, а як від неї вилікувати – це вже Бог знає!

Михайло Лермонтов. «Герой нашого часу»

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми й завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

III. З'ясування історії задуму й створення роману М.Ю. Лермонтова «Герой нашого часу» Перегляд фрагменту «Молитва» художнього фільму «Лермонтов»

Історія задуму й створення роману «Герой нашого часу» (1838-1840):

Задум написати роман з'явився у Лермонтова в 1836 році. Сюжет мав нагадувати пушкінського «Євгенія Онегіна»: гвардійський офіцер Григорій Печорін мав постати у вирі петербурзького життя. Але опинившись у кавказькому засланні, Лермонтов докорінно змінив свій початковий намір. Він замислив роман у формі фрагментів із щоденника офіцера, доповнених враженнями людей, які його знали. Так виник задум ланцюжка повістей, які ще не були об'єднані в роман, але вже були пов'язані постатями двох героїв – Печоріна і Максима Максимовича. Спільне місце розгортання подій, спільні герої і, головне, спорідненість проблематики цих повістей сприяло тому, що Лермонтов об'єднав їх в одне композиційне ціле, написавши передмову та визначивши його жанр як роман із назвою «Герой нашого часу». З 1838 року твір друкувався окремими повістями, повне його видання побачило світ у 1840 році. В редакційному анонсі до публікації було сказано, що це «буде новий, прекрасний подарунок російській літературі».

**Перегляд буктрейлеру «Герой нашего времени»
Аналіз «Передмови» до роману
М.Ю. Лермонтова «Герой нашого часу»**

(«Передмову» виразно читає учитель або зарані підготовлений учень)

Висновки з аналітичного прочитання «Передмови». Ключ до розуміння роману дає сам автор у передмові: «Герой Нашого Часу, шановні панове мої, ... портрет, але не однієї людини: це портрет, складений з пороків усього нашого покоління, в повному їх розвитку. Ви мені скажете, що людина не може бути така погана, а я вам скажу, що коли ви вірили в можливість існування всіх трагічних та романтичних лиходіїв, чому ж не вірите в дійсність Печоріна? Чи не тому, була, що в ньому більше правди, ніж ви б того бажали?..» Автор наголошує на тому, що, створивши портрет Героя Свого Часу, він не збирався виправляти людські пороки: «Досить людей годувати солодощами; в них від цього зіпсувався шлунок: треба гірких ліків, дошкульних істин». Завершуючи передмову, Лермонтов зазначає, що «йому просто весело було малювати сучасну людину, якою він її розуміє і, на ... нещастя, надто часто зустрічав. Доволі й того, що недугу вказано, а як від неї вилікувати – це вже Бог знає!»

IV. З'ясування жанрово-композиційних особливостей роману «Герой нашого часу» М. Ю. Лермонтова

Жанрово-композиційні особливості.

Як **цілісний твір** за характером тематики «Герой нашого часу» є **морально-психологічним реалістичним романом**. Разом з тим цей цикл повістей, об'єднаних наскрізним героєм та оповідачем. Кожна повість має специфічні жанрові риси: «Бела» подібна до пригодницької «кавказької» новели; «Максим Максимович» – дорожні нариси; «Тамань» – авантюрна новела; «Княжна Мері» – психологічна повість; «Фаталіст» – філософська притча.

В композиції роману використано ще й жанрову форму щоденника. Загалом роман являє собою синтез окремих можливостей кожного із цих жанрів, перетворюючи його на реалістичне епічне полотно.

У творі не співпадають сюжетна і фабульна послідовність подій.

Самостійна робота учнів у групах

Завдання учням I групи: створити формулу сюжету роману «Герой нашого часу»

Завдання учням II групи: створити формулу фабули роману «Герой нашого часу»

(Під час перевірки виконання завдань у групах рекомендуємо побудувати схему-таблицю «Сюжетно-композиційна структура роману «Герой нашого часу»)

Сюжетно-композиційна структура роману «Герой нашого часу» Михайла Юрійовича Лермонтова	
Авторська передмова	
Сюжетна послідовність	Фабульна (хронологічна) послідовність
1. «Бела»	1. «Тамань»
2. «Максим Максимович»	2. «Княжна Мері»
3. Передмова до «Журналу Печоріна»	3. «Фаталіст»
4. «Тамань»	4. «Бела»
5. «Княжна Мері»	5. «Максим Максимович»
6. «Фаталіст»	6. Передмова до «Журналу Печоріна»

<p>Поясніть, чому в романі Лермонтова не співпадають фабула й сюжет? Як це пов'язане з авторським задумом твору?</p> <p>Сюжет: Авторська логіка розміщення частин (повістей) у композиційній послідовності вибудована так, що вони поступово знайомлять читача з Печориним, наближають читача до головного героя роману. Спочатку про нього розповідає Максим Максимович («Бела»), потім він зображений через сприйняття автора-оповідача («Максим Максимович»), й нарешті про Печоріна говорить сам Печорін зі сторінок свого «журналу» (особистого щоденника): «Тамань», «Княжна Мері» й «Фаталіст».</p>	<p>Фабула:</p> <p>1. «Тамань». Молодий офіцер Печорін по дорозі до місця свого призначення зупинився в Тамані, де розорив «гніздо мирних контрабандистів» та мало не загинув сам через чарівну дівчину, пов'язану зі злочинцями.</p> <p>2. «Княжна Мері». Після участі у військовій експедиції на Кавказі Печорін їде на лікування мінеральними водами до П'ятигорська та Кисловодська. Центральне місце у його пригодах займають стосунки Печоріна з княжною Мері, яка в нього закохалася. Закоханий у княжну юнкер Грушницький спровокував Печоріна на дуель і був ним вбитий.</p> <p>3. «Бела». За участь у дуелі Печоріна відправили до фортеці, де комендантом був Максим Максимович. Печорін викрав доньку місцевого князька Белу, в яку спочатку закохався, а потім до неї охолонув. Під час нового викрадення Бели її смертельно поранив закоханий у неї Казбич.</p> <p>4. «Фаталіст». Із фортеці Печорін на два тижні опиняється у козацькій станиці, де в компанії офіцерів укладає парі з Вуличем, який на собі пропонує випробувати долю. Печорін пророкує йому близьку смерть, і дійсно Вулич гине від руки п'яного козака.</p> <p>5. «Максим Максимович». Через п'ять років Печорін, який вийшов у відставку, дорогою до Персії зустрічається у Владикавказі з Максимом Максимовичем. Свідком цієї холодної зустрічі стає майбутній автор-оповідач історії Печоріна. Саме йому Максим Максимович передає щоденник («журнал») Печоріна, від якого той відмовився.</p> <p>6. Передмова до «Журналу Печоріна». На зворотному шляху з Персії Печорін помер, і автор-оповідач таким чином отримав формальне право оприлюднити його історію.</p>
--	---

V. Рефлексія. З'ясування зв'язку роману «Герой нашого часу» М. Лермонтова з історичною та духовною атмосферою доби

– Який резонанс у російському суспільстві викликала публікація роману Михайла Юрійовича Лермонтова «Герой нашого часу»? Чому?

– Назвіть провідну тему роману Лермонтова. (Розчарування автора в сучасній йому дійсності.)

– Доведіть, що роман «Герой нашого часу» поєднав у собі риси романтизму й реалізму. («Герой нашого часу» – перший реалістичний роман у прозі в російській літературі. Рис романтизму драматизація сюжету, ліричність і психологізм, контрастність персонажів, «втаємниченість» образу головного героя.

Риси реалізму: прагнення автора створити типовий портрет свого сучасника, «зайвої» людини миколаївської доби в Росії після придушення повстання декабристів, доби реакції.)

– Яку роль у тексті роману відіграє «Передмова» до роману? Доведіть, що в ній автор дає характеристику свого часу та його проблем.

– Яку мету ставить перед собою автор роману? Наскільки, на вашу думку, він упорався з поставленим перед собою завданням?

VI. Аргументація й виставлення оцінок за урок

VII. Домашнє завдання:

Переглянути ключові фрагменти тексту роману «Герой нашого часу», дібрати цитати до характеристики образу Печоріна. Поміркувати над причинами духовної трагедії головного героя роману Лермонтова.

**Михайло Юрійович Лермонтов.
«Герой нашого часу»
Урок № 31**

Тема: Складність образу Печоріна, його духовна трагедія

Мета: схарактеризувати образ Печоріна в системі образів роману Лермонтова; розкрити складність і суперечливість його характеру та причини духовної трагедії; вдосконалити в учнів навички пообразного аналізу; з'ясувати особливості художнього створення образу головного героя в романі Лермонтова; сприяти формуванню критичного мислення учнів.

Обладнання: фрагмент з серіалу «Герой нашого часу». Монолог Печоріна (частина «Княжна Мері») – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=UC6ibMi0Gu4>; фрагмент з фільму «Герой нашого часу (1966). Монолог Печоріна. («Зачем я жил?», «Максим Максимович»). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=QwtaO1ebvL8>

Епіграф: ...Герой Нашего Времени, милостивые государи мои, точно портрет, но не одного человека: это портрет, составленный из пороков всего нашего поколения, в полном их развитии...

Михайло Лермонтов. «Герой нашого часу»

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда

– Розкажіть про свої враження від прочитання роману «Герой нашого часу». Які фрагменти вас найбільше привабили? Чим?

– Яким ви побачили головного героя роману Григорія Печоріна?

– Чи можна його назвати харизматичною особистістю? Як ви думаєте, чим він приваблює до себе інших людей?

– Схарактеризуйте систему образів роману та визначте в ній місце образу Печоріна. У чому полягає її специфіка? Спробуйте узагальнити свої висновки у вигляді схеми. (Специфіка створення системи образів роману полягає в тому, що кожна повість, що входить до його складу, має власну систему персонажів, проте вони об'єднані в єдину образну структуру образом центрального персонажа – Григорія Олександровича Печоріна, молодого офіцера, засланого на Кавказ, де він має відбувати військову службу.

стала результатом розчарування у кращих ідеалах доби Просвітництва, що, поставивши в голову кута культ розуму, обернулася для людства революційними та наполеонівськими війнами, залила кров'ю всю Європу. Розум перетворився на знаряддя егоїзму та маніпулювання людським життям. Світ не став кращим завдяки розуму, і це призвело до розчарування в ідеалах доби Просвітництва в усій Європі, і в Росії зокрема.)

– Схарактеризуйте Печоріна. Порівняйте вашу характеристику з власною оцінкою героєм самого себе (монолог Печоріна з частини «Княжна Мері»). (Печорін здобув блискучу освіту, він розумний, начитаний, здібний, сміливий, спостережливий, вишуканий, дотепний, вольовий і діяльний, але разом з тим аристократично зверхній, егоїстичний,

Система образів роману М. Лермонтова «Герой нашого часу»				
«Бела»	«Максим Максимович»	«Тамань»	«Княжна Мері»	«Фаталіст»
Автор-оповідач, Максим Максимович, Печорін, Казбич, черкеський князьок, його син Азамат та донька Бела	Автор-оповідач, Максим Максимович, Печорін	Печорін, гарна дівчина («Ундіна»), сліпий хлопець, контрабандисти	Печорін, Грушницький, лікар Вернер, княгиня Ліговська та її дочка княжна Мері, Віра, «водяне товариство», драгунський капітан (секундант Грушницького)	Офіцери, Печорін, майор С***, поручик Вулич, п'яний козак, осавул, Максим Максимович

III. Оголошення теми й завдань уроку.
Мотивація навчальної діяльності учнів

IV. Аналітичне дослідження в просторі означеної теми

Перегляд фрагменту з серіалу «Герой нашого часу» (частина «Княжна Мері»). Монолог Печоріна

Самостійна робота

За переглянутим монологом Печоріна та відповідним фрагментом з тексту роману визначте риси характеру головного героя та головну проблему його життя.

Під час перевірки виконання самостійної роботи здійснюється корекція письмових відповідей учнів.

Герменевтична бесіда в просторі образу Григорія Печоріна

– Як ви думаєте, чому Михайло Юрійович Лермонтов дав саме таке ім'я своєму головному героєві? (Григорій Печорін. Давши своєму головному героєві таке ім'я, Лермонтов відразу ж заявив про його спорідненість з образом Євгенія Онегіна з однойменного роману Пушкіна. Звучні прізвища, утворені від географічних назв, були характерні для дворянського середовища. Дві великі північні ріки – Онега й Печора – символічно втілилися у прізвищах головних героїв реалістичних творів Пушкіна й Лермонтова, уособивши в собі могутню стихію російського характеру, який виявився «зайвим» в історико-політичному контексті Росії 20-40 років XIX століття.)

– Визначте чинники, що спонукали Лермонтова до створення персонажу такого плану, як Григорій Печорін. Де в тексті роману автор визначив і обґрунтував своє творче завдання? (В образі центрального персонажа Лермонтов, як він зазначив у передмові до роману, створив портрет Героя Нашого (свого) Часу, тобто Людини, яка замислилася над проблемою, чого не вистачає розуму, щоб зробити життя людини духовно повноцінним? Така позиція

цінничий, страждає від нездатності знайти гідне застосування своєму розуму. Адже всіх, з ким він спілкується в житті, він робить нещасними.)

– Визначте головну рису характеру Печоріна, пов'язану з головною проблемою його життя. (Його головна риса – **інтелектуальний скептицизм**. Печорін не сприймає у готовому вигляді ніяких моральних істин, духовних цінностей, усе піддає сумніву. Разом із тим і самого себе Печорін не вважає мірилом усіх цінностей. Він не має готових рецептів «єдино правильної» поведінки, тому й сумнівається у власних вчинках і думках. Саме тому він постійно їх аналізує (тому він і веде свій щоденник), і в цьому самоаналізі виявляється його прагнення до самопізнання, намагання зрозуміти людей та соціальні й етичні норми, що нав'язує людині суспільство. Більш того, цей персонаж підноситься до усвідомлення філософського сенсу життя, суті призначення людини, дивовижного поєднання в ній добра і зла, свободи і необхідності.)

– До якого висновку стосовно образу Печоріна, на вашу думку, підводить читача Михайло Юрійович Лермонтов? (Лермонтов постійно підводить читача до думки: Печорін не навчився визначати для себе високу, шляхетну мету. А це робить його в житті «зайвою» людиною.)

Перегляд фрагмент з фільму «Герой нашого часу» (1966). Монолог Печоріна. («Зачем я жил?» Частина «Максим Максимович»)

– Спираючись на текст роману та відповідний епізод із серіалу «Герой нашого часу» (частина «Максим Максимович»), зробіть висновок, що саме робить Печоріна трагічною особистістю? Через які два головних випробування проводить автор свого героя, перевіряючи цінність його людських якостей? (З волі автора Печорін проходить випробування дружбою і коханням й жодного з них не витримує. Його душевна глухота робить героя цинічним і

аморальним. Влада над почуттями жінок дає йому більше задоволення, ніж щире кохання. Зверхній і цинічний він і в стосунках з Максимом Максимовичем та лікарем Вернером. Він вважає, що плебеї не можуть зрозуміти його «високої» аристократичної душі. Душевна глухота робить Печоріна причиною страждань і катастроф багатьох людей і його самого. **Трагедія Печоріна в тому, що як мисляча людина він прагне зрозуміти себе й від того страждає.** Така життєва позиція Печоріна призводить до того, що внутрішньо благородна і моральна людина сприймається оточенням негативно. Трагічна доля людини, позбавленої можливості застосувати свою кипучу енергію в сучасному йому суспільстві й тому змушеної витратити її на дрібниці, відтворена Лермонтовим у всій складності й суперечливості, з великою реалістичною переконливістю. Трагічна приреченість героя бути заручником історичних обставин, у яких їй доводиться існувати, споріднює образ Печоріна з пушкінським Онегіним. Печорін – це тип «зайвої людини», яка не може змиритися з аморальними законами сучасного їй суспільства і, можливо, саме через це гине передчасно.)

V. З'ясування ролі другорядних персонажів для розкриття характеру Печоріна та втілення авторського задуму

– За яким принципом Лермонтов встановлює зв'язки другорядних персонажів з образом головного героя? Як система образів твору допомагає у втіленні авторського задуму створити портрет «Героя нашого часу»? (Важливу роль у розкритті образу Печоріна відіграють інші персонажі роману, які певним чином або доповнюють «печорінський тип», або протиставляються йому як тип альтернативної поведінки зі своїм колом життєвих правил і моральних цінностей. **Всі персонажі роману умовно можна поділити на дві групи:**

1) це герої, які є уособленням простих, природних норм поведінки та людських стосунків (Бела, Азамат, Казбич, контрабандисти, Максим Максимович);

2) це персонажі, які належать до світського середовища і тією чи іншою мірою сповідають ті ж життєві цінності, що й Печорін. Але цей світ неоднорідний. В ньому є персонажі, які духовно близькі Печоріну (лікар Вернер, Віра, поручик Вулич) та персонажі, духовний світ яких Печорін сприймає вороже (Грушницький, княжна Мері). Грушницький є пародійним двійником Печоріна, що вдає з себе розчарованого песиміста, а насправді, як і княжна Мері, є бранцем світських правил і цінностей).

– Яку роль в романі відіграє образ Максима Максимовича? (Цей персонаж роману є художнім антиподом печорінського цинізму, егоїзму та душевної закритості. Як представник народу (тип «маленької людини»), Максим Максимович є носієм справжньої людяності, доброти та щиросердності. Він сміливий офіцер, досвідчений командир і разом з тим проста людина, життєва філософія якої спирається на природні моральні засади людського взаєморозуміння, дружби, взаємоповаги, почуття людської гідності. Цей образ стоїть в ряду образів простої людини з народу, що був започаткований Пушкіним у повісті «Станційний доглядач» (Самсон Вирін, тип «маленької людини»), дещо наївний і про-

стодушний, але в цілому високоморальний, генетично пов'язаний з менталітетом нації.

– Що вам відомо про роль роману Михайла Юрійовича Лермонтова «Герой нашого часу» в зображенні образу героя, який шукає сенс свого життя? (Роман Михайла Юрійовича Лермонтова «Герой нашого часу» дав потужний поштовх російській літературі XIX і наступних часів у зображенні такого типу героя, що знаходиться в пошуках сенсу життя, прагнуть підкорити його високій і шляхетній меті. Згідно ідеалістичною традицією (ідеї Канта), притаманної російській літературі, ця мета полягає у любові до всього живого, до краси, до людини. Її геніально втілили у своїх творіннях наступники Лермонтова – Достоевський, Толстой і Чехов.)

VI. Робота з епіграфом

Виразно прочитайте слова з «Передмови» до роману «Герой нашого часу» Михайла Юрійовича Лермонтова, узяті за епіграф до нашого уроку. Доведіть, що образ Григорія Печоріна цілком відповідає авторському завданню, яке він ставив перед собою.

VII Аргументація й виставлення оцінок за урок

VIII. Самостійна творча робота. Написання міні-есею «Григорій Печорін – геній чи злочинець?»

IX. Домашнє завдання:

Підготуватися до участі у створенні порівняльної характеристики образів Євгенія Онегіна з роману О.С. Пушкіна «Євгеній Онегін» та Григорія Печоріна з роману М.Ю. Лермонтова «Герой нашого часу» (дібрати цитати для характеристики персонажів, поміркувати про спільні та відмінні риси їх характерів та поведінки, за бажанням переглянути екранізації вказаних творів).

Розвиток мовлення (усно)

Урок № 32

Тема: Порівняльна характеристика образів Євгенія Онегіна та Григорія Печоріна як типів «зайвих людей» російської дійсності

Мета: визначити провідні проблеми роману «Герой нашого часу», розкрити їх зв'язок з морально-психологічними проблемами російської дійсності 40-х років XIX століття; показати розвиток утілення в російській літературі теми «зайвої людини», започаткованої О.С. Пушкіним; здійснити порівняльну характеристику образів Євгенія Онегіна та Григорія Печоріна як типів «зайвих людей» російської дійсності, визначити актуальність даної проблеми для сучасності; вдосконалювати навички характеристики літературних персонажів; сприяти формуванню й розвитку критичного мислення учнів.

Обладнання: слайд-презентація «Образи Онегіна й Печоріна в живописі та кінематографі»

Епіграф:

*«Навіщо я жив? для якої мети я народився?
А вірно, вона існувала, і, вірно, було мені призначення високе,
тому що я відчуваю в душі моєї сили неосяжні...
Але я не вгадав цього призначення...»*

М. Лермонтов. «Герой нашого часу»

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. З'ясування провідних проблем роману М. Лермонтова «Герой нашого часу»

– Визначте провідні проблеми роману «Герой нашого часу» Михайла Лермонтова. Доведіть, що вони тісно пов'язані з проблематикою роману «Євгеній Онегін» Олександра Пушкіна. (Проблематика роману «Герой нашого часу» Лермонтова знаходиться у тісному зв'язку з проблемами роману Пушкіна «Євгеній Онегін»:

- це пошук відповіді на питання, чому саме такою є доля непересічної людини в російському суспільстві 40-х років XIX століття, чому вона перетворюється на «зайву людину»;
- суперечність між прагненням людини до вищих моральних ідеалів і розумінням неможливості їх втілення в реальній дійсності;
- пошук та аналіз людиною мотивів її дій та вчинків;
- прагнення поєднати соціально визначені норми поведінки та моралі з проблемами пошуку людиною сенсу свого буття;
- з'ясування причин моральної зіпсованості суспільства та наслідків його негативного впливу на людину;
- з'ясування загально філософських проблем: людини та її долі, цінності й сенсу людського життя в цілому, проблема добра і зла й діалектика їх протистояння в душі людини, свобода вибору й волі та їх обумовленість моральним та соціальним обов'язками.)

– З якими персонажами пов'язують О. Пушкін та М. Лермонтов розв'язання цих проблем?

– Чи доводилося вам зустрічати в літературознавстві вислів «Печорін – молодший брат Онегіна»? Наскільки справедливим, на вашу думку, є це твердження?

– Висвітлення якої теми пов'язане з образами Онегіна й Печоріна в російській літературі? (Тема «зайвої людини».) Чи характерна розробка цієї теми для інших національних літератур?

III. Оголошення теми й завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

IV. Аналітичне дослідження в просторі означеної теми уроку

а) Самостійна робота учнів по варіантах над створенням стислих характеристик Євгенія Онегіна (I варіант) та Григорія Печоріна (II варіант) за запропонованою пам'яткою

Пам'ятка для створення стислої характеристики головних персонажів роману «Євгеній Онегін» О.С. Пушкіна та «Герой нашого часу» М.Ю. Лермонтова

1. Компакт-біографія літературного героя (вказати назву твору й автора):

- ❖ ПІБ літературного персонажа
- ❖ Родина: батьки, інші родичі
- ❖ Соціальний статус (походження)
- ❖ Освіта
- ❖ Чинники, що вплинули на формування світогляду й сфери інтересів героя
- ❖ Професія (рід занять)

2. Літературний герой як суспільний тип

- ❖ Стосунки з людьми (в тому числі з жінками)
 - ❖ Провідні риси характеру, які з них роблять героя несхожим на представників оточуючого середовища
 - ❖ Чи можна вважати, що герой знайшов своє місце в суспільному та особистісному плані?
 - ❖ Ставлення автора до героя (за що й чому автор любить (не любить) свого героя)
 - ❖ Ваше власне ставлення до персонажа
- Примітка. На виконання самостійної роботи радимо виділити до 10 хвилин.

б) перевірка виконання самостійної роботи, корекція й доповнення характеристик Онегіна й Печоріна

в) з'ясування спільного й відмінного в характері, поведінці й долі головних героїв романів О. Пушкіна та М. Лермонтова (у ході роботи використовується слайд-презентація «Образи Онегіна й Печоріна в живописі та кінематографі» та за бажанням створюється порівняльна схема-таблиця)

– Визначте спільне в соціальному статусі, характері й долі Онегіна й Печоріна.

– Чим, на вашу думку, ці персонажі відрізняються? Наведіть аргументи.

V. Рефлексія

– Як ви вважаєте, Онегін і Печорін – це негативні чи позитивні персонажі? Обґрунтуйте свою точку зору, враховуючи сенс авторського задуму романів «Євгеній Онегін» О.С. Пушкіна та «Герой нашого часу» М.Ю. Лермонтова.

– Порівняйте авторське ставлення до головних персонажів «Євгенія Онегіна» та «Героя нашого часу». Поміркуйте, чому Пушкін і Лермонтов по-різному вирішують проблему «життя і смерті» героїв? (У остаточному визначенні долі головних героїв ми спостерігаємо різні світоглядні концепції й самих авторів. Онегіна Пушкін залишає в найтяжчу хвилину його життя: герой з розбитим серцем і розбитими надіями на особисте щастя вислуховує нотації чоловіка Тетяни. Вже сам той факт, що Євгеній ще здатен на почуття, можливо, до певної міри й егоїстичне, є свідченням того, що в його житті ще можливі кардинальні зміни, в залежності, які наслідки матиме ця страшна криза: чи приведе героя до повного краху, до повного омертвіння його душі, чи стане прозрінням і стимулом до формування активної життєвої позиції, навчить Онегіна любити людей й цінувати життя. Сонячний життєстверджуючий геній Пушкіна хоча й проводить свого героя крізь терни, але залишає його жити. Цьому сприяє й історичний фон долі Євгенія Онегіна, адже свою життєву кризу він переживає у період зародження в російському суспільстві прогресивних ідей і рухів, пов'язаних із боротьбою за скасування кріпаччини, ініціатором якої була краща частина мислячої аристократії, що отримала волелюбний досвід у подіях війни з Наполеоном. Пушкін любить свого героя за його сумніви, за його здатність бачити порожнечу життя дворянської молоді, що спалює себе у великосвітських тусовках, перетворює, за висловом Лермонтова, на «приличьем стянутые маски». Онегін – це до певної міри русифікований варіант байронічного героя, який вже носить в собі «похмуру душу», але ще не доріс до усвідомлення «світової скорботи».

Печорін – дитя іншого часу, часу жорстокої реакції й придушення свободи мислення, що настав після розгрому російським царатом декабризму. Мисляча освічена людина перетворюється на страждаючого циніка, на руйнівника як власного життя, так і долі всіх, з ким перетинається його шлях. Якщо Онегін ще здатен любити, то Печорін скоріш носить в собі ненависть, породжену сумнівами, розчаруваннями та холодом душі. З точки зору автора – він є вмістилищем усіх вад, які тільки можуть бути притаманні людині. Страждаючий егоїст, навіть егоцентрист – це Портрет Сучасника Михайла Лермонтова, й до певної міри й самого автора (зауважимо, що і Пушкін, і Лермонтов відмежовуються від своїх персонажів, проте аналітичний розум та скепсис, притаманні Печоріну, були рисами, які виділяли серед сучасників й самого Лермонтова). Відсутність життєвої мети для Онегіна стає трагедією, а для Печоріна фатальним прокляттям. Онегін практично не аналізує, чому він саме такий, а Печорін точно знає свій діагноз і розуміє, що його «хвороба» невиліковна. Тому й автор, і разом з ним головний персонаж «Героя нашого часу», невпинно рухають сюжет до фатальної розв'язки. Смерть Печоріна оплачує усі його життєві рахунки.)

Робота з епіграфом

– Виразно прочитайте слова з роману Михайла Лермонтова «Герой нашого часу», взяті за епіграф до нашого уроку. Прокоментуйте, у якій мірі вони відповідають образам обох «зайвих» персонажів російської літератури – Онегіна й Печоріна.

– Хто, на ваш погляд, кращий – Онегін чи Печорін? Поясніть свій вибір.

– Поміркуйте, хто з героїв, Євгеній Онегін чи Григорій Печорін, більш перспективний як соціальний тип. Наведіть аргументи.

– Чим цікаві образ Онегіна й Печоріна для сучасного читача? Чи зустрічаємо ми в сьогоденні подібні типи людей? Чим, на вашу думку, обумовлене їхнє існування в XXI столітті?

VI. Аргументація й виставлення оцінок за урок

VII. Домашнє завдання:

Створити макет схеми-таблиці «Творче новаторство Михайла Лермонтова в російській та світовій літературі».

Підготуватися до різномірної контрольної роботи з теми «Взаємодія романтизму й реалізму».

Михайло Юрійович Лермонтов.

«Герой нашого часу»

Урок № 33

Тема: Новаторство М. Ю. Лермонтова в жанрі роману. Контрольний тест з теми «Взаємодія романтизму й реалізму»

Мета: узагальнити й систематизувати знання учнів у просторі роману Лермонтова «Герой нашого часу», з'ясувати сутність новаторства, утілюючи письменником в романі; перевірити рівень засвоєння теми «Взаємодія романтизму й реалізму».

Обладнання: кліше таблиці «Художнє новаторство М.Ю.Лермонтова в романі «Герой нашого часу»

Епіграф: *Історія душі людської.*

В.Г. Белінський про роман

М.Ю. Лермонтова «Герой нашого часу»

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань в просторі розуміння образу Печоріна

Бесіда

– Як пов'язані між собою історико-політичні події в Росії 30-х років XIX століття й життєвий шлях головного героя роману Лермонтова «Герой нашого часу»? (Печорін – типовий представник російської дворянської молоді 30-х років XIX століття, доби, що настала після розгрому повстання декабристів, часу, коли переслідувалися будь-які прояви вільнодумства. Кращі люди того періоду не могли, подібно до героїв лермонтовської «Думи», знайти застосування своїм знанням і здібностям, передчасно переживали старіння й зубожіння душі, спустошували своє життя в гонитві за новими враженнями й задоволеннями. Саме такою є й доля обдарованого, розумного й вольового Печоріна, який змушений грати роль «сокири в руках долі» (В. Белінський), приносити горе й страждання оточуючим, безцільно розтрачуючи свої сили.)

– У чому полягають причини трагічної самотності Печоріна? Чому він стає руйнівником і власного життя, й життя тих людей, з якими його зводить доля? Наведіть приклади з тексту. (Печорін наділений дивовижною харизмою, силою характеру, в душі його «сили безмежні» (В. Белінський). Але на його совісті багато зла. Із небаченою постійністю, здебільшого сам того не бажаючи, Печорін приносить оточуючим страждання. Жадоба дії, інтерес до життя, безстрашність і рішучість штовхають його на пошуки небезпечних пригод в «Тамані», які мало не призвели до загибелі самого героя та зруйнували життя «мирних контрабандистів». Невдачі зазнає і його спроба бути щасливим із Белою. У кожному його вчинку виявляються неординарність, сила характеру Печоріна, він жадібно шукає, де б прикласти свої незвичайні здібності, свої «невичерпні душевні сили» (В. Белінський), але історичні обставини й психологічні особливості його характеру прирікають Печоріна на трагічну самотність. Наділений гострим аналітичним розумом, Печорін сам приходиться до розуміння суперечності «між глибиною натури та нікчемністю дій» (В. Белінський), яка не дозволяє йому поставити достойну мету й досягти її здійснення.)

– Більшість авторів перевіряють цінність своїх персонажів здатністю любити. Чи пройшов цей тест Печорін? (Занадто аналітичний розум і занадто холодне серце роблять Печоріна цинічним, нездатним кохати по-справжньому не тільки жінку, а й в загалі любити людей чи батьківщину, чи будь-що. Егоцентризм Печоріна доходить до того, що, за великим рахунком, він втрачає здатність любити й самого себе. Йому залишається постійне копання в самому собі, постійний сумнів, постійне розчарування. Любов Печоріна трагічна для нього й згубна для тих, хто любить його. Гине Бела, страждає Мері, нещасна Віра, незаслужено ображений Максим Максимович. А історія з Грушницьким – ілюстрація того, що дивовижні здібності й сили Печоріна витрачаються на марне – на дріб'язкові речі не варті героя. Втручання Печоріна в життя горян губить

Белу та її батька, перетворює Азамата на бездомного абрека, позбавляє Казбича його улюбленого коня й руйнує його надію на особисте щастя. Він стає причиною руйнації хисткого світу контрабандистів з Тамані, на дуелі вбиває Грушницького, підштовхує до трагічної загибелі Вулича.)

– Що ж зробило Печоріна «сокирою в руках долі»? (Сам герой намагається знайти відповідь на це запитання, аналізуючи свої вчинки, своє ставлення до людей. Вірогідно, причина трагізму Печоріна здебільшого криється в системі його поглядів, з якою читач знайомиться у його щоденнику. Він не вірить в дружбу, тому що «з двох друзів завжди один раб іншого». За його визначенням, щастя – це «насичена гордість». Ця хибна думка штовхає до шаленої гонитви за «приманками пристрастей», що, за великим рахунком, і є сенсом життя для Печоріна. Герой пише в своєму щоденнику, що дивиться на страждання й радості людей як на іху, яка підтримує його сили, що є свідченням його необмеженого егоїзму й цинізму, байдужості до людей, й все це виявляє себе у його поведінці та вчинках. І в цьому його величезна провина й перед тими, кому він чинив зло й приносив страждання, й перед самим собою за бездарно прожите життя, що обірвалося в самому розквіті.)

– Поясніть головну причину песимізму Печоріна. (Песимістичний світогляд не дозволяє Печоріну ставити високі цілі, його цікавить тільки власний внутрішній світ. У його щоденниковій сповіді немає й натяку на зацікавлення проблемами батьківщини, народу, політичними проблемами сучасності. Така аполітичність й відсутність активної громадянської позиції пов'язані з російською дійсністю 30-х років XIX століття, коли були вбиті надії на демократичні перетворення в країні, коли молода дворянська інтелігенція не бачила можливості застосування своїх сил й розпорошувала своє життя. На відміну від Пушкіна, який писав свій роман «Євгеній Онегін» у 1823-1831 роках, роман Лермонтова з'явився у 1840 році: десять років політичної реакції змінили світогляд цілого покоління. Обдарованість Печоріна, його витончений аналітичний розум підносять його над людьми й призводять до індивідуалізму, змушують замкнутися в колі власних переживань, розриваючи його зв'язок з суспільством і людством в цілому.)

III. З'ясування новаторства М. Ю. Лермонтова в романі «Герой нашого часу»

Колективна робота над заповненням кліше схеми-таблиці (учні мають дібрати аргументи на підтвердження та розкриття сутності тієї чи іншої новації, що має місце в романі «Герой нашого часу».)

Художнє новаторство М.Ю. Лермонтова в романі «Герой нашого часу»

Сутність новації	Аргументація
<p>Роман «Герой нашого часу» – перший в російській літературі реалістичний морально-психологічний соціально-філософський роман у прозі. Жанрове й стильове новаторство. Новаторське використання традиційних жанрів повісті й новели.</p>	<p>Перший соціальний реалістичний роман в прозі об'єктивно представляє модель російського суспільства й людину 30-х років XIX століття. Загальнолюдські проблеми пошуку сенсу життя, визначення свого місця в світі насичують твір філософським змістом. Печорін – типовий характер, у якому узагальнені риси й доля молодого освіченого дворянства того часу. Дослідження внутрішнього світу героїв та їх психології, перед усім головного персонажа, постає як морально-психологічний портрет «героя часу». Роман «Герой нашого часу» постає як низка повістей зі своєю власною жанровою й стильовою традицією. У «Белі» розроблений популярний романтичний сюжет про кохання європейця, вихованого цивілізацією, та горянки, «дитини природи». Новаторство цієї частини полягає в тому, що це не просто розповідь про трагедію кохання розчарованого представника цивілізованого світу й гордої дикунки, а в тому, що традиційна схема сюжету пропущена крізь свідомість оповідача – безхитрисного й прямодушного Максима Максимовича. Історія любовного «експерименту» Печоріна є матеріалом для об'єктивної характеристики героя, оскільки це перше знайомство з ним, у якому визначені, але не пояснені більшість його якостей. У повісті «Тамань» використана схема за жанром авантюрної новели, але Лермонтов насичує її новаторським психологічним контекстом, що йде від імені самого героя, що її довіряє своєму щоденнику. У «Княжні Мері» Лермонтов орієнтувався на традицію «світської повісті», а «Фаталіст» нагадує романтичну філософську новелу: в центрі вчинків і роздумів героїв опинилася невідворотна доля, фатум. Усі зв'язки повістей з традиційними жанрами тільки зовнішні: Лермонтов зберігає літературну оболонку, але наповнює свої повісті новим змістом. Усі повісті, що входять до «Журналу Печоріна», – це ланки інтелектуального й душевного життя героя, підпорядковані головному художньому завданню – створити психологічний портрет Печоріна. Не важливі колізії, а важливі морально-психологічні проблеми є центром уваги всього твору.</p>
<p>Роль «Передмови» до роману</p>	<p>Лермонтов випереджає оповідь «Передмовою», що є своєрідним коментарем до характеру головного персонажу та сенсу авторського задуму. Поглиблена проблематика твору й складність завдань, які поставив перед собою Лермонтов та позначив у передмові до роману, зумовили вищий ступінь реалізму його творіння. Прагнення створити портрет свого сучасника, зрозуміти причини його життєвої й моральної трагедії, але як «портрет, але не однієї людини». Письменником задаються нові етико-естетичні параметри літературного персонажу. Автор застерігає читача від ототожнення з відомим за іншими творами типом романтичного злочинця, стверджуючи, що герой роману є утіленням «вад усього покоління, у повному їх розвитку». Роблячи акцент на зіпсутості натури Печоріна, Лермонтов підкреслює, що подібний стан сучасного розуму є відображенням суспільної психології. Митець використовує мотив хвороби для характеристики</p>

	суспільних відносин, а своє творче завдання вбачає у визначенні причин суспільного захворювання. Автор не бере на себе функцій лікаря, а бачить своє завдання лише у визначенні діагнозу: «Будет и того, что болезнь указана, а как ее излечить – это уж бог знает!» Задекларовані автором у «Передмові» позиції, є тим важливим ключем до розуміння сенсу авторського задуму, який має бути розкритий читачем у ході аналітичного осмислення тексту.
Композиційні новації в романі	<i>Невідповідність сюжету й фабули, три оповідачі (поєднання самооцінки героя з його сприйняттям різними персонажами), фрагментарність оповіді, об'єднання сюжетно самостійних частин у цілісний текст.</i> Кожна з повістей в складі «Героя нашого часу» може бути прочитана як самостійний твір, адже всі вони мають завершений сюжет, самостійну систему персонажів. Єдине, що їх об'єднує відповідно до авторського задуму, створити «портрет» героя часу, створюючи не сюжетний, а смисловий центр роману, – це центральний персонаж, – Григорій Печорін. Головна проблема, якій підпорядковані компоненти форми лермонтовського роману, й перш за все композиція, – зображення Печоріна. У кожній повісті він постає в новому ракурсі, роман в цілому – це поєднання різних аспектів зображення головного героя, що доповнюють одне одного. У «Белі» та «Максими Максимовичі» поданий зовнішній малюнок характеру Печоріна. «Журнал Печоріна» – яскравий психологічний автопортрет героя. Зображення характеру Печоріна, яке розкривається у його вчинках, у взаєминах з людьми та в його записках-«словідях», робить «Героя нашого часу» не зібранням повістей, а соціально-філософським морально-психологічним романом.
Поєднання рис романтизму й реалізму у творі	Літературна характеристика тридцятих років XIX століття пов'язується із утвердженням в літературі реалізму. Але Лермонтов у своїй творчості органічно поєднував романтичну й реалістичну орієнтацію, вони не заважали – вони доповнювали одна одну. У цьому сенсі творчість Лермонтова – унікальний взірєць російської літератури. У романі «Герой нашого часу» яскраво виражений <i>романтичний елемент</i> : у виборі сюжетних ситуацій, що наслідують сюжети романтичних поем («Бела» і «Тамань»); у фрагментарності композиції, її незавершеності та концентрації найважливіших для розуміння усього твору кульмінаційних епізодів; в постатях багатьох персонажів і передовсім самого Печоріна, чий характер містить елементи загадковості, замальовується не у динаміці, а усталеним і незмінним впродовж усього роману. Але більш сильним є все <i>реалістичний аспект</i> твору, що проявив себе у об'єктивному відтворенні життєвих реалій, зображенні типових характерів в типових обставинах, в поглибленому психологічному аналізі як дій, переживань і вчинків окремої людини, так і суспільства в цілому. <i>Реалізм Лермонтова новаторський: він полягає у поєднанні самоаналізу героя з оцінками героя, що їх висловлюють інші персонажі.</i>
Лермонтов вперше в російській літературі застосував психологічний аналіз як засіб розкриття характеру героя та його внутрішнього світу. Специфіка створення системи образів	Глибоке проникнення в психологію Печоріна допомагає краще зрозуміти гостроту соціальних проблем, поставлених в романі, перед усім проблему «зайвої людини». Це дало право В. Белінському назвати М. Лермонтова «людиною, що вирішує важливі сучасні питання». Головним художнім завданням автора було зображення головного героя в різноманітних життєвих ситуаціях, у множинності буттєвих ситуацій, що відкривало перспективу вивчення психологічного феномену «героя доби». Саме це й визначило основні принципи організації системи образів твору. Центральне місце в ній належить Печоріну, весь сюжетний світ зосереджений на ньому. Романтичні теми – ревності, зрада, помста, відчай, заздрість – підпорядковані меті проаналізувати душевні метання Печоріна. Головний герой опиняється на перетині різних подій та людських інтриг, випробування якими підтверджують його вірність висхідному стану нудьги й розчарування. Жіночі образи прояснюють суперечливий душевний світ головного персонажу; виявляють скриті мотиви його вчинків та прагнень. При порівняно невеликому обсязі роман Лермонтова, як ніякий інший в російській літературі, насичений жіночими образами й відрізняється великою кількістю любовних колізій за участі однієї й тієї ж дійової особи. Різноманітність жіночих типів допомагає розкрити різні іпостасі натури Печоріна. Нещирість почуттів підкреслюється фоном, на якому вони розвиваються. Декораціями емоційно-риторичних змагань стає «водяне товариство», фальшива мораль, лицемірні розмови і вчинки оточуючих.
Новаторство в створенні образу Максима Максимовича	Образ Максима Максимовича стоїть в творчості Лермонтова в ряду «простих людей» (Д. Максимов), зображених у поетичних творах митця на протигагу образу «внутрішньої людини» (В. Белінський), що за характером взаємин з оточуючим світом постає як герой-бунтар. Але в основі конфлікту з життям романтично налаштованого героя лежить російська дійсність, що потребує реалістичного осмислення, і це стає основою для еволюції від чисто романтичного вирішення до його розкриття з реалістичних позицій. Для втілення цієї мети й потрібна «проста людина» як герої віршів «Сусід», «Сусідка», «Козача колицьова пісня», «Бородіно», «Заповіт», і, безперечно, образ Максима Максимовича з роману «Герой нашого часу». Його присутність – свідчення демократичних тенденцій творчості Лермонтова. З цим пов'язана оцінка його творчості Достоєвським як можливої «печальника горя народного».

Робота з епіграфом

– Поясніть, чому критик В.Г. Белінський назвав роман М.Ю. Лермонтова «Герой нашого часу» «історією душі людської».

IV. Виконання контрольного тесту з теми «Взаємодія романтизму й реалізму» (розраховано на 20 хвилин)

1. Кому О. С. Пушкін присвятив роман «Євгеній Онегін»?

- А Вяземському
- Б Плетньову
- В Жуковському
- Г Даю
- Д Пушину

2. «Не хочу я нічим журити вас» – рядки з поезії

- А Дж. Байрона «Мій дух, як ніч...»
- Б М. Лермонтова «І нудно, і сумно...»
- В М. Лермонтова «На дорогу йду я в самотині...»
- Г О. Пушкіна «Я вас кохав...»
- Д О. Пушкіна «Я пам'ятаю мить чудову...»

3. Вірш М. Лермонтова «І нудно, і сумно...» – це філософський монолог-роздум про

- А роль митця в суспільстві
- Б сенс буття
- В шлях подолання зла в світі
- Г нерозділене кохання
- Д красу природи

4. «...друзі мимохідь» – так автор характеризує

- А Фауста й Вагнера
- Б Дон Кіхота й Санчо Пансу
- В Онегіна й Ленського
- Г Печоріна й Грушницького
- Д Гобсека й Дервіля

5. «...він не знає людей ... бо займався ціле життя самим собою» – так у романі «Герой нашого часу» Печорін схарактеризував

- А штабс-капітана Максима Максимовича
- Б юнкера Грушницького
- В горця Казбича
- Г лікаря Вернера
- Д поручика Вулича

6. Укажіть, хто з персонажів утілює образ «маленької людини»

- А Максим Максимович
- Б Ленський
- В Онегін
- Г Печорін
- Д Вулич

7. Слова «...на вид ми щирі друзі» сказав

- А Онегін про Ленського
- Б Печорін про Грушницького
- В Вагнер про Печоріна
- Г Онегін про чоловіка Тетяни

8. Укажіть поезії, в яких звучить тема кохання

- А «Я пам'ятник собі поставив незотлінний...»
- Б «І нудно, і сумно...»
- В «На дорогу йду я в самотині...»
- Г «Я пам'ятаю мить чудову...»
- Д «Я вас кохав...»

9. Частина художнього твору, в якій читач дізнається про час, місце, персонажів ще до початку конфлікту, – це

- А післямова
- Б кульмінація
- В експозиція
- Г композиція
- Д розв'язка

10. Подругою Тетяни Ларіної О. Пушкін неодноразово називає

- А няню
- Б сестру Ольгу
- В самотність
- Г зиму
- Д задумливість

11. Хронологічна послідовність подій у романі М. Лермонтова «Герой нашого часу»:

- А «Бела», «Максим Максимович», «Тамань», «Княжна Мері», «Фаталіст»
- Б «Максим Максимович», «Тамань», «Бела», «Княжна Мері», «Фаталіст»
- В «Тамань», «Княжна Мері», «Фаталіст», «Бела», «Максим Максимович»
- Г «Фаталіст», «Бела», «Максим Максимович», «Княжна Мері», «Тамань»
- Д «Максим Максимович», «Бела», «Фаталіст», «Княжна Мері», «Тамань»

12. Для романтизму і реалізму характерним є:

романтизм	реалізм
(наявність художнього двосвіття)	(типовість характерів і обставин)
(герой-бунтар)	(об'єктивне відображення дійсності)
(конфлікт романтичного героя із суспільством)	(людина як продукт суспільства)
(суб'єктивність зображення)	(зображення соціальної моделі світу й людини)

13. Установіть відповідність між рядками поезії та художнім засобом, використаним у них

А	«Спит земля в сияньє голубом»	1	епітет
Б	«одета, как ризой, она»	2	олюднення
В	«душа в заветной лире мой прах переживёт»	3	метафора
Г	«и я забыл твой голос нежный»	4	порівняння

Відповіді: (А, 3); (Б, 4); (В, 2); (Г, 1).

14. Установіть відповідність цитати й персонажу:

А	«добрый мой приятель, Родился на берегах Невы»	1	Батько Онегіна
Б	«Служив отлично благородно, Долгами жил его (...) Давал три бала ежегодно И промотался наконец»	2	Тетяна
В	«Бледнеет, гаснет и молчит! Ничто ее не занимает, Ее души не шевелит»	3	Ленський
Г	«Он сердцем милый был невежда, Его лелеяла надежда, И мира новый блеск и шум Еще пленяли юный ум»	4	Ольга
Д	«В глуши, под сению смиренной, Невинной прелести полна, В глазах родителей, она Цвела, как ландыш потаенный...»	5	Онегін

Відповіді: (А,5); (Б, 1); (В, 2); (Г, 3); (Д, 4).

15. «...справді-таки портрет, але не однієї людини: це портрет, складений з пороків усього нашого покоління, в повному його розвитку» – рядки з передмови до твору

- А О. Пушкіна «Євгеній Онегін»
- Б О. Пушкіна «Капітанська дочка»
- В М. Лермонтова «Герой нашого часу»
- Г О. Пушкіна «Заметіль»
- Д М. Лермонтова «Маскарад»

16. Установіть відповідність між цитатою й назвою твору

А «Итак, она звалась Татьяной. Ни красотой сестры своей, Ни свежестью ее румяной Не привлекла б она очей»	1	«Я вас кохав...»
Б «В глуши, во мраке заточенья Тянулись тихо дни мои...»	2	«На дорогу йду я в самотині...»
В «Уж не жду от жизни ничего я, И не жаль мне прошлого ничуть...»	3	«Я пам'ятаю мить чудову...»
Г «И снится ей всё, что в пустыне далёкой, В том крае, где солнца восход, Одна и грустна на утесе горячем Прекрасная пальма растёт»	4	«Євгеній Онегін»
Д «Я вас любил так искренно, так нежно, Как дай вам Бог любимой быть другим»	5	«На севере диком...»

Відповіді: (А, 4); (Б, 3); (В, 2); (Г, 5); (Д, 1).

17. Укажіть поезії, в яких звучить мотив самотності ліричного героя

- А «Я пам'ятник собі поставив незотлінний...»
- Б «І нудно, і сумно...»
- В «На дорогу йду я в самотині...»
- Г «Я пам'ятаю мить чудову...»
- Д «Я вас кохав...»

18. Кому належить ця характеристика Печоріна: «Славный был малый, смею вас уверить; только немножко странен»?

- А автору
- Б Максиму Максимовичу
- В Вагнеру
- Г самому Печоріну
- Д Грушницькому

19. Який прийом є головним у змалюванні образу Печоріна?

- А портрет
- Б психологічний аналіз
- В опис помешкання
- Г опис стосунків з людьми
- Д характеристики, дані йому іншими персонажами

20. Що стало головною причиною нудьги Євгенія Онегіна?

- А одноманітне життя
- Б жінки
- В розваги
- Г здатність критично мислити
- Д зрада друзів

21. Викресліть місце, де не відбуваються події, зображені в романі «Герой нашого часу»:

- А Тамань, Кисловодськ, Петербург, Москва, гірський аул в Чечні, за кордоном Російської імперії.

22. Де навчався Володимир Ленський?

- А у Москві
- Б у Петербурзі
- В у Берліні
- Г у Геттінгені
- Д у Бонні

23. Якої риси не було в характері Тетяни Ларіної?

- А мрійливість
- Б задумливість
- В доброта
- Г вірність
- Д корисливість

24. Де зустрів свою смерть Печорін?

- А в бою з горцями
- Б на дуелі з Грушницьким
- В у дорозі
- Г помер від ран
- Д був отруєний ревнивою коханкою.

V. Домашнє завдання:

- Опрацювати статтю підручника «Реалізм», створити її тезовий конспект.

Ольга Гузь,

вчитель зарубіжної літератури НВК №26, місто Кропивницький

Шановні читачі! Вийшов у світ посібник для вчителів-практиків «Давайте відпочинемо! Сезонні валеохвилинки». Автори: Анна-Марія Богосвятська та Марія Кіба. У посібнику зібрана багата скарбничка валеохвилинок – хвилинок відпочинку і здоров'я на уроці.

Як придбати посібник?

Придбати можна на нашому сайті www.zl.kiev.ua
Або

Надіслати лист-замовлення на електронну адресу редакції antrosvit@ukr.net для отримання рахунку.

Книжку надсилаємо рекомендованим листом!

Не забудьте, будь ласка, вказати свою домашню адресу.

Все дуже зручно і швидко!

Дорогі читачі!

Триває **ПЕРЕДПЛАТА** на журнал
«Зарубіжна література в школах України»
на 2018 рік!

Поспішайте передплатити наш часопис та отримайте високу якість професійної інформації **ЗА НАЙНИЖЧОЮ ЦІНОЮ** серед усіх фахових щомісячних часописів України.

Вартість передплати на місяць: **36.95** грн

Вартість передплати на півріччя: **221.70** грн

Передплатити журнал "Зарубіжна література в школах України" можна у будь-якому поштовому відділенні, а також on-line на сайті ДП "Преса".

Шановні читачі, під час оформлення передплати, шукаючи журнал у Каталозі періодичних видань України, звертайте увагу, будь ласка, саме на наш індекс: 90230

Дорогі читачі! Журнал також можна передплатити і в нашій редакції. Як оформити **РЕДАКЦІЙНУ ПЕРЕДПЛАТУ?**

Це дуже просто! Необхідно надіслати замовлення на нашу електронну адресу **antrosvit@ukr.net** для отримання рахунку та вказати свою домашню адресу! Ми надсилаємо журнал рекомендованим листом, і ви гарантовано отримаєте його вчасно і без затримок!

Редакційна передплата – це дуже зручно і надійно!

Підсумки фотоконкурсу

Фотоконкурс «Ми любимо зарубіжну літературу!» успішно завершився. Вітаємо переможців та дякуємо всім учасникам!

I місце - **Шевченко Крістіна** (Покровська ЗОШ I-II ст.)

II місце - **Зеленецька Альона** (Бершадська ЗОШ I-III ст. №3),

Мітрофанова Вікторія (Дрогобицька гімназія ім. Б. Лепкого),

Перчик Мар'яна (Ямницький НВК)

III місце - **Колесніченко Данило** (Червонопартизанська ЗОШ),

Олексій Вікторія (Тернопільська Українська гімназія ім. І. Франка),

Лучко Олександр (Краматорська ЗОШ I-III ст. № 31)

Дорогі вчителі, щиро дякуємо вам за теплі листи та відгуки! Дуже приємно, що цей конкурс вам сподобався!

Хочемо поділитися з вами одним із відгуків, який надіслала на адресу редакції Людмила Вікулова. У листі вчитель розповіла про величезну творчу роботу своїх дружних вихованців, яку вони здійснили, готуючись до фотозйомки.

«Дякую за чудовий фотоконкурс. Він виявився дуже пізнавальним і цікавим для моїх вихованців і для мене особисто. Задля перевтілення у героїв літературних творів ми вчилися плести личаки і намотувати онучі за всіма правилами. «Вирощували» імпровізовану ріпку. (Як навмисно, рік виявився неврожайним на гарбузові культури). Разом із вихованцями вибирали місце для зйомки: стару хатинку для баби із казки О.С.Пушкіна, хату-мазанку із грубкою для Попелюшки. Будівля на старому обійсті родини Джебженяк (див. світлину «Розпач») відразу налаштовує на казковий лад. Як можна було не скористатися цим?

Учні поглибили свої знання з історії ремесел, зокрема про виникнення ткацтва у різних народів, способи та етапи прядіння. Відшукали єдину на все село механічну прядку. П'ятикласники стали очевидцями майстер-класу з виготовлення пряжі за допомогою веретена від 82-річної Шепеленко Євдокії Кирилівни. (Це її старовинний гребінь і ручну прядку-денце було використано для фотоілюстрації до казки «Пані Метелиця»). Для участі в конкурсі ми вигадували деталі вбрання, кроїли і шили, виготовляли макет вітрильника... А скільки спогадів лишилося від фотосесії!

У результаті роботи було зібрано добірку світлин, які планую використати під час вивчення творів зарубіжної літератури як ілюстративний матеріал. А головне, що конкурс для нас не завершився. Колекція світлин ще поповнюється. Тож в наших планах шкільна фотовиставка «Ми любимо зарубіжну літературу».

З листа Людмили Вікулової, вчителя Покровської ЗОШ

Пишаємось, що наш конкурс так захопив і надихнув дітей! У результаті учням дійсно вдалося створити справжні фотошедеври! (див. світлини на 1-й та 4-й обкладинках). Попереду ще багато нових учнівських конкурсів! Намагатимемося бути для вас завше цікавими та корисними! Бажаємо всім успіхів та нових перемог! Нехай дитяча творчість робить світ добрішим і світлішим!